

זה השער לה'

ויהי נועם ה' וגו'

בס"ד

בהג"ר עמ"י עש"ז

ס פ ר

בית יעקב

ח"ב

במדבר דברים

פרקי אבות מגילת אסתר מגילת רות ומגילת איכה

דרושים, פירושים, חידושים וליקוטים מכפרי רז"ל על התורה
בפרד"ס נצמדים, מזהב ומפז רב נחמדים, הנאמרים בצדק ובכור
היושר נבחנים.

זאת פעולת איש האלהים צדיק והכיד וענו הרב המופלא,
בנסתר ובנגלה, דנהירין ליה שביליה.

כמהר"ר יעקב הכהן טראב (מסלתון) זצוק"ל.

זוה הס' הנוכחי הוא א' ממה שהשאיר אחריו ברכה ג' ספרים נפתחים
הנז' בהקדמת ספרו שארית יעקב ח"א. ה' יוכנו להוציא לאורה, זו
תורה, שאר כתיבותיו ופניני אמריו על במדבר, דברים, חמש מגילות
והגדה של פסח, כדי לעשות נח"ר להרב המחבר ז"ל זכותו תגן
בעדנו ובעד כל המתנדבים והמשתדלים להוציא לאור חמדה גנוזה,
והם קהל עדתינו הק' ילידי דמשק הדרים בעי"ת ניוירק חברת ק"ק
דמשק אחיעזר הי"ה, יחד כולם אתה ה' תשמרם, וכצנה רצון תעטרם,
ואורך ימים ושנות חיים טובים ומתוקנים יוסיף להם, ויזכו לראות
בביאת הגואל בעגלא ובזמן קריב אכ"ר.

המשתדל ע"ה צ"ון בכמהר"ר מרדכי טראב הכהן מסלתון הי"ו
בן אחיו של הרב המחבר, ממלא מקום מר אביו, משרת ומכהן
בק"ק דמשק אחיעזר בעי"ת ניוירק יע"א.

נדפס

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשל"ב

מגילת אסתר

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש, יש לדעת דמה צורך להודיענו שהיה מולך מהודו ועד כוש? פירש הר' בספר מאורי אש שיובן בהקדים מה שאמרו רז"ל במסכת פסחים על פסוק צדקות פרזנו בישראל, שצדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרם בין אומות העולם, והיינו שאמר ההוא מינא לר' חנינא אנן מעלינן מינייכו שאילו אתם כתיב בכו כי ששת חדשים ישב שם יואב עד הכרית כל זכר באדום, ואילו אנן אותיבנא יתכון גבן כמה שני ולא אמינא לכו ולא מידי. אמר ליה משום דלא ידעיתו היכי תעבדון. תהרגו כולם לא נמצאים אצלכם, תהרגו מה שיש אצלכם, יקרא עליכם מלכות חסירה (מלכותא קטיעא) אמר ליה גפה של רומי (נשבע לו באלוה של רומי) בהא סלקינן ובהא נחתינן ע"כ. ולפי זה אתי שפיר דאילו לא מלך אחשורוש על כל העולם לא היה יכול לגזור אותה גזירה על ישראל משום דקרו ליה מלכותא קטיעתא, וזה אומרו ויהי בימי אחשורוש כלומר שוני גדול וצרה גדולה היתה לישראל בימיו וגרמו זה בתיבת ויהי כמו שאמרו רז"ל כל מקום שנאמר ויהי בימי לשון צער ועיקר הצער היה משום המולך מהודו ועד כוש כלומר בכל העולם וליכא השתא משום דקרו ליה מלכותא קטיעתא זה הוא תוכן דבריו.

בהראותו את עושר כבוד מלכותו וכו' איתא במדרש על פסוק זה ר' יהודה בר סימון אומר סעודת ארץ ישראל הראה להם ע"כ. והוא תמוה, פירש הר' בספר ברכת טוב ז"ל משם המפרשים על פי מאמרם ז"ל במדרש איכא רבתי על פסוק בני ציון היקרים מה היה יקרתם, שהיו מציידין כל מיני תבשילין על המפה ותולים על הפתח מבחוץ מפני האסטניסים כדי שכל מי שנקרא לסעודה ידע מה הם המאכלים וידע להכין עצמו אם ילך לסעודה זו או לא, וכאן נמי דכתיב ואת יקר תפארת גדולתו באומרים ז"ל שהראה להם מיני המאכלים מצוייריים על המפה על הפתח כדרך שהיו עושים בני ארץ ישראל וזה שאמר סעודת ארץ ישראל הראה להם ע"כ.

והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים פירש החיד"א ז"ל בס' נחל קדומים משם המפרשים שהכונה והשקות בכלי זהב, בכלי בית המקדש, כמו שאמרו ז"ל, והשתא מתמה קרא דלגבי בלשצר כשנשתמש בכלי בית המקדש כולם ראו היד שנשתלחה והיד כותבת מגא מגא תקל ופרסין, וביה בליליאי קטיל בלשצר, והכא כולם שתו בכלי המקדש וניצולו וזה שאמר וכלים מכלים שונים בתמיהא? אלו הכלים נשתנו מכלים של בלשצר, לזה השיב הכתוב ויין מלכות רב כיד המלך, כלומר ויין מלכות זו דעסיקנא ביה של אחשורוש היה בו דבר גדול, הריגת ושתי ששקול כמו יד המלך ששלח מלכו של עולם בזמן בלשאצר וזה שאמר כיד המלך ע"כ.

והרב הנזכר פירש על מה שכתב מהר"ש יפה ז"ל בספר יפה ענף במגילת אסתר על מה שכתב במדרש מי גרם לבלשצר שתתקעקע ביצתו מן העולם לא רק

על ידי שנשתמש בכלי בית המקדש, וכן כתב וזה לשונו ואף על גב שכתוב מנא מנא אלהך מלכותך והשלמה וכו' מכל מקום לא היה בלשצר נאבד מן העולם אלא יורד מגדולתו ומולך כורש ומה שנהרג היה על ידי שנשתמש בכלי בית המקדש והיינו שלא נאבד אחשורוש על כלי בית המקדש כבלשצר שעל ידי שבלשצאר היה מוכן לאבד המלכות בלאו הכי אהני הא דכלים לאבדו, אבל אחשורוש שלא היה מוכן לאבד את המלכות לא נענש רק שנתערבבה שמחתו וכו' עיין שם. ואפשר דזה שאמר והשקות בכלי זהב שהם כלי בית המקדש, וכלים מכלים שונים אתמהא אמאי בלשצאר נהרג שנשתמש בכלי בית המקדש ואחשורוש לא נהרג? לזה אמר ויין מלכות רב עדיין שיש לו למלוך אחשורוש כיד המלך עוד ארבע עשרה שנה ונענש שנהרגה ושתי ע"כ.

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים וכו' ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי המלכה וכו'. ויש לדעת דמה טיבה של ביאה זו מאי נפקא מינה ובפרט שאמרו רז"ל שלח להביאה ערומה, עם היות הרבה יין עושה מכל מקום לא זו הדרך, ואפילו שהגיע לשכרותו של לוט לא יעשה כדבר הזה. גם פעם אומר ושתי המלכה ופעם אומר המלכה ושתי ופעם המלכה לבד ופעם ושתי לבד צריך לדעת מה השינויים הללו? ושאר דקדוקים יבוארו מאליהם. ופירש הר"י בספר נשמת חיים ז"ל בדרוש ה' שבת זכור על פי מה שאמרו רז"ל במגילה המולך מהודו ועד כוש, אמר רבא שמלך מעצמו אמרי לה לשבח שלא היה אדם חשוב למלוך כמוהו ואמרי לה שלא היה ראוי למלכות וממונא בתן וקם, ורש"י ז"ל פירש, מעצמו שלא היו מזרע המלוכה ונראים דבריו ממה שאמר ויקצוף מאוד אמאי דלקא ביה? שלחה ליה אהוריריה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רווי וכו', נראה שלא היה מזרע המלוכה, אומנם התרגום והילקוט כתבו שהיה בן מלך אלא שהתרגום סובר שהיה בן כורש והילקוט סובר שהיה בן דריוש. וכתב בספר מנ"ה שאינם חולקים שהוא כורש הוא דריוש כמו שכתב בנ"ה אמנם נראה ברור שהם חולקים על הגמרא וכתב שם בספר מנ"ה דאילולי פירוש רש"י אפשר לומר דהגמרא והילקוט פירשו לעולם מזרע המלוכה היה ומה שאמר דלא הוזה תזי למלכותא משום שהיה מושך ביין את לבבו וכתוב אל למלכים שתו יין וכן מה שאמרה לו ושתי אהוריריה וכו' רוצה לומר שאינו ראוי בערך אבית. עוד נקדים מה שאיתא במסכת תענית, יפיפיות שבהם אומרות תנו עיניכם ביופי מיוחסות אומרות תנו עיניכם במשפחה, נמצא הכי תלקח אשה לאיש באחד משני סבות או משום יופיה או משום יחס. עוד נקדים מה שכתב בפרק כהן גדול, המלך אין רואים אותו לא כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום, אם כן מעתה יזבן כוונת הפסוקים כי בראשונה בראותו את ושתי שעשתה משתה נשים נראה כי כוונתה להגדיל את עצמה לומר שהמלכות שלה היא וזה שאמר גם ושתי המלכה ועם כל זה היה בספק אצל אחשורוש אולי אין כוונתה רק להביא לב שרות פרס ומדי אליה, ולזה שלח להביאה לראות מה כוונתה אם לשררה לא תבוא ואם לא, תבא. והיינו משום שבזה הפחד היה חושב דשמא אשתו זאת סוברת שהוא אינו ראוי לפי שאינו מזרע המלוכה ואפילו אם נאמר שהיה בן מלך כנזכר, עם כל זה אינו ראוי למלוך, משום שהיה שותה יין ואם כן המלכות שלה היא או דילמא כוונתה לשמות בשמחתו דווקא והן ולא ורפיא בידיה, ולכן במקם השביעי כטוב וכו' אמר זה היום יתאמת

אצל העם שהמלכות שלה היא משום דלא חזי הוא, משתיית היין, כי על כן חשב להורות לעם דהעיקר כלישנא קמא דלא הוה דחשיב כותיה, ואדרבה היא לא הגיעה למלכות אלא מחמתו, ומצד עצמה לא תיקרא בשם מלכה ועל כן ההוא אמר להביא את ושתי המלכה, ולא אמר המלכה ושתי ואם היה אומר המלכה ושתי היה נראה שהיתה מלכה מקודם שנישאת ואחר כך בעשית ושתי מחמת שנישאת לאיש שאינו ראוי למלכות ולהורות שאינו כן, אמר ושתי המלכה למען דעת כי מצד עצמה אינה מלכה אלא ושתי כשאר נשים, ואחר שנישאת קנתה שם מלכה, מחמתו. וגם להורות נתן את אשר שינה במאמרו לקרותה ושתי המלכה כנז, וזה מה שאמר להביאה ערומה בלי כתר מלכות בשעת הבאה ובבואה לפני המלך ישימו כתר מלכות דעל ידי הסדר הזה המה יראו כי אינה מלכה מצד עצמה אלא מצדו וראיה, שקודם בואה לפניו אינה לובשת בגדי מלכות, כי אם בעומדה לפניו להורות שמצדו נמשכה לה המלכות ולא מצד עצמה. ועוד ראיה אחרת להורות דבר זה, אמר להראות העמים וכו' להורות, דהלא תדעו שהמלכות שלי היא אמר להביאה לפניהם להורות להם שיופיה גרמה לו לקחתה לאשה ולא משום שהיא מיוחסת, כי המלכות אינה שלה, שלא כאותם שאומרים תנו עיניכם ביחס, וזה שאמר כי טובת מראה היא והיינו טעמא שלקחתי אותה משום יופי ולא משום יחוס כי שתחשבו שאני איני ראוי למלוך והמלכות היה לי מצדה. ועוד ראיה אחרת גזר להביאה ערומה שמזה יבינו שאין לה דין מלכות דאם איתא, לא היו יכולים לראותה ערומה, או שאין לה דין מלכות רק שהיא נקראת בשם מלכה משום שהיא נשואה לי. אז ושתי הבינה כל זה ואמרה אם תקיים מאמרו על זה תסתלק מלכותה ממנה ויאמרו כל העולם כי היא אינה ראויה לכל זה וכלישנא קמא דלא הוות תשיב כוותיה. לכן מיאנה ואמרה שלא כמו שהוא סובר שהיא נקראת ושתי המלכה להורות כי המלכות באה לה מצדו רק היא נקראת המלכה ושתי והוא גופיה אינו ראוי למלכות אלא מצדה והיא היתה הסיבה אשר יקראו לו מלך וזה שאמר ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך רוצה לומר בשביל שהוא דיבורו של מלך כי המלכות שלה היא ולפום קושטא אינו ראוי למלכות כלישנא בתרא דכל שבעת הימים היה מהפך בזכותה, דשמא כוונתה לשמות בשמחה, אך היום הזה נתגלה לו שכוונתה לבזות אותו לכן חמתו בערה בו את"ד ז"ל.

ויאמר המלך לחכמים וכו', יש לדעת דלמה פתח בתחילה בחכמים יודעי העתים כמו שאמרו רז"ל שהם הדנים בהוראת שעה ויבוא באמרו כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין, וגם מה זו שאמר כדת וכו' כאילו יש מקום ספק בדבר, ושאר דקדוקים גם כן. ופירש מהרימ"ה ז"ל בס' דרכי חיים ז"ל דרוש ב' לזכור על פי מ"ש במס' סנהדרין אמר ר' נתן שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שהדין כך אלא שהשעה צריכה לכך, וכתב רש"י ז"ל פעמים שביטולת של תורה היא קיומה, ומוטב שיתבטל דין תורה באדם זה ולא יתבטל מכל המון ישראל לפי שהיה בימי יוונים שגורו על השבת והיו רבים מתפרצים לחלל שבתות הם עמדו לקיימם ע"כ. וכדין המלך רצה לדונה לאותה רשעה בהוראת שעה על פי חכמים הדנים בהוראת שעה ולא על פי חכמים היודעי דת ודין, מפני שכל דבר הנוגע למלך ולכבודו

היה נידון על פיהם ולא על פי דת ודין, ולזה ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים שהם הדנים בהוראת שעה לפי העת והזמן כי כן דבר המלך הנוגע לו ולכבודו, החכמים האלה הדנים בהוראת שעה הם הקודמין לדונו לפני כל יודעי דת ודין ולפני זה, פירושו כמו לפני מלוך מלך.

והקרוב אליו וכו'. שהם החכמים היודעים דת ודין הדיוט שבהם קפץ בראש לומר למלך שמה צורך לשאול פי החכמים הדנים בהוראת שעה כאילו הדנים לפני דת ודין אינם יכולים לדון דין זה לפי הוראת שעה, וזה שאמר ויאמר ממוכן וכו' רוצה לומר אילו היה עם המלך לבדו ולא בפרהסיא שנוגע לשרים דלא תוה גפיק מיניה תורבה לכל העולם דבר שאינו מצוי הוא. ואם יעשה בה משפט לא יהיה אלא מדינא דמלכותא אשר בידו לעשות הכל לפי השעה על פי החכמים יודעי העתים אומנם בדבר הזה בית דין עצמו יכולים לדונו בהוראת שעה, לפי שיש פריצות גדר והריסת דת הנשים כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וכו' ואם כן יש לנו לבית דין לעשות בה דין ולא לעבור על הדת אלא לקיים הדת ודין שבין איש לאשתו ובכך אם על המלך טוב וכו' רוצה לומר אל תפן לדונה כדיני מלכות על פי יודעי העתים בשאר דברים הנוגעים לכבוד המלך אלא יכתב בדתי פרס ומדי בדינים החקוקים בדתי פרס ומדי אשר לא תבא ושתי וכו', ואם מפני שהיא בת מלכים אל תפן לזה כי כל אשה שהיא טובה ממנה רוצה לומר מצד עצמה ולא מצד אביה שהוא מלך, ומלכותה ויקרה יתן המלך בקחתה לו לאשה וזה שאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה כלומר הטובה מצד עצמה ומצד מדותיה ע"כ.

ומורנו הרי כמה"ר עזרא הכהן טראב ז"ל פירש כוונת הפסוק על פי מה שכתבו רז"ל אין שלטון ביום המות כמו שאמר הכתוב ויקרבו ימי דוד למות ולא אמר המלך דוד ועל פי זה פירש הפסוק מה שאמר אגג אכן סר מר המות דכששמע שאמר שמואל הביאו את אגג מלך עמלק וקרא אותו מלך לכן אמר סר מר המות שאילו היה רוצה להמיתו לא היה קוראו מלך שאין שלטון וכו' והנה אתשורוש היה רוצה שיהפכו בזכותה ולא לדונה למיתה, ורמז להם זה במה שאמר כדת מה לעשות במלכה ושתי שקרא אותה מלכה לרמוז להם שידינוה לכף זכות ויקרא מדין שם המלכות עליה, לזה השיבו ממוכן לא על המלך לבדו עושה ושתי כדי לדונה לזכות ויקרא שמה המלכה, כי על כל הנשים וכו' ואם כן היא חייבת מיתה בלי ספק לכן אם על המלך טוב יצא דבר מלכות כלומר הדיבור שקראת אותה מלכה יצא דבר מלכות מלפניו ולא יקרא שמה עוד מלכה אלא ויכתב בדתי פרס ומדי אשר לא תבוא ושתי דווקא כי היא חייבת מיתה ואין שלטון ביום המות ומלכותה, כלומר תיבת מלכה יתן לרעותה הטובה ממנה. והרב חיד"א ז"ל פירש בס' פני דוד פירוש כוונת אומר אכן סר מר המות על פי מה שכתבו הראשונים שחזן מן המות יש מרירות נטפל אל המות אם יהרגו הדיוט כאילו הוא שפל וירוד, אבל אם המלך והשולט הורגו בעצמו לא יש מרירות זו ונשאר מרירות המות לבד ואגג בראותו שהגישוהו לפני שמואל והבין שהוא בעצמו רוצה להרוג אותו אמר אכן סר מר המות כלומר סר מרירות המות כיון שהורגו גדול שבישראל ולא נשאר רק המות לבד ע"כ.

באו"א פירש הר"י מאיר שולטאן ז"ל כוונת אומרו אכן סר מר המות וכו' על פי מה שאמרו רז"ל בכוונת הפסוק וצומו עלי שלושת ימים וכו' גם אני ונערותי אצום כן ובכנ וכו' שפירשו רז"ל המתענה שלושה ימים ושלושה לילות רצופים מבאיש ריח פיו וזה שאמרה אסתר וצומו וכו' שלשה ימים לילה ויום שעולים שבעים ושתיים שעות אבל אני ונערותי לא אצום אלא שבעים שעות כמנין כן, וזה אומרו אצום כן ולא אשלים, ושבעים ושתיים שעות שהם שלושה ימים ושלושה לילות כדי שלא יהיה לי ריח הפה וימאס בי אחשוורוש וזה שאמר ובכנ אבוא אל המלך, רוצה לומר דאם אצום כמנין בכנ שהם שבעים ושתיים שעות אז אבוא אל המלך אשר לא כדת כלומר שאין מחוק המלכים לדבר עם מי שיש לו ריח הפה, ואתחייב הריגה, וזה אומרת וכאשר אבדתי וכו' וזה מה שנוקד מפי אגג שאמר אכן סר מר המות נוטריקון אכן אסתר כן כשתעשה אסתר כן סר מר שהוא המן נין עמלק גימטריא מ"ר למות וזה אומרו המות ע"כ.

באו"א פירש בהקדים מה שכתבו המקובלים דשרו של עשו הוא ס"מ הוא הצר הגדול ואלו הארבע מאות איש שהביא עמו בבואו לקראת אחיו כמו הכתוב וארבע מאות איש עמו. הם המה ארבע מאות כוחות הטומאה שנבראו בעולם שהם גונדא דיליה דס"מ וזה אומרו אכן סר מר שעולה ר"ת של שני התיבות הם ס"מ שהוא שרו של עשו וסופי תיבות הם ר"ד גימטריא ארבע מאות שהם גונדא דיליה בזה סר מר המות שאלו הם תובעים עלבוננו ע"כ.

באו"א אפשר לפרש לעניות דעתי כוונת הלשון הרע שלו, על פי מה שראיתי להר"י בס' בני יששכר ז"ל (דף קז עמוד רביעי) שפירש משם ספר מעשה ה', כוונת הפסוק ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין וכו' ויאמר ממוכן וכו' אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי וכו' הכוונה היא שמבאר הכתוב למה הוצרך לשאול את פי החכמים הלא מלך הוא ודבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה? לזה אמר כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין כלומר דין זה היה דתי פרס ומדי אשר אפילו דבר הנוגע למלך לא היה יכול המלך לשפוט בעצמו, רק היה מוכרח להקריב משפטו לפני כל יודעי דת ודין, והנה אם היה נשאר כן בדתי פרס ומדי הנה בעת אשר הגיע זמן המן הרשע לאבדו מן העולם כרגע בציווי המלך, הנה המלך היה מוכרח להציע דבריו לפני כל יודעי דת ודין, ובודאי כפי הטבע היו נושאים לו פנים כיון שהיה גדול על כל השרים ועל כל העמים, מה עשה הקב"ה הפועל ישועות, הקדים הרפואה ויאמר ממוכן הוא המן כרה לנפשו שוחה, ואמר אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו כלומר אין זה דרך כבוד למלך שיצטרך למשפטו ולשאול את פי יודעי דת ודין מהיום והלאה ישתנה החוק והדת אשר דבר מלכות יצא הדין מלפניו ולא צריך להתייעץ עם שום דיין ויכתב דין מהיום והוא והלאה בדתי פרס ומדי אשר המלך יכול לעשות דין לעצמו כפי מה שיחפוץ. אז ייטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר ממוכן, כלומר שכתב דין זה בדתי פרס ומדי אשר דבר המלכות יצא מלפניו.

הנה טובה גדולה פעל המן בעצתו זאת בהגיע זמנו שייעקר מן העולם כרגע ויאמר המלך תלוהו עליו בלי שום התווכחות ושאלה ליודעי דת ודין, ויתלו את המן כרגע, כן יאבדו כל אויביך ה' אכן כן יהי רצון.

ובזה אפשר שזהו כוונת המן בלשון הרע שלו על ישראל שהוא רוצה לאבדם מן העולם ואם היה מקריב משפטן לפני יודעי דת ודין אפשר אומה שלימה כנו לא ימצא מי שילמד עליהם זכות לכן אמר למלך ישנו עם אחד וכו' ואת דתי המלך אינם עושים שהם עושים בזיון למלך ונוגעים בכבודך אם כן הם חייבים מיתה ולכן ולמלך אין שוה להניחם אבל זאת תעשה שלא תקריב משפטן לפני יודעי דת ודין אלא תדון אותם אתה בעצמך, וזה שאמר אם על המלך טוב יכתב לאבדם תכף ומיד מבלתי שתקריב משפטן לפני הדיינים, וזאת היתה בעוכריו שנגמר דינו למיתה על פי המלך עצמו דמיד שאמר תלוהו עליו, תכף ויתלו את המן.

ובזה יתבאר כוונת הפסוק אמר עם הספר ישוב מחשבתו אשר חשב על היהודים כלומר שאמר למלך לאבדם על פי עצמו מבלתי שנקריב משפטן לפני הדיינים היא היתה על ראשו שתכף שאמר המלך תלוהו עליו תכף ומיד תלו אותו ואת בניו על העץ מבלי שיקריבו משפטו לפני הדיינים כאמור.

באופן אחר פירש הרב בס' בני יששכר בדף קד' כוונת הפסוק הנזכר בהקדים לפרש הפסוק על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור דקשה דהפור הוא היה צרה לשונאי ישראל אם כן למה כנו המועד על שם הזה, אכן יובן על פי מה שאמרו רז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא וכו' וקשה דהשכרות הוא שנוא בעיני האל יתברך והיא מידה מגונה למה ציוו אותנו בימי הפורים להשתכר, אבל הענין הוא על פי מה שכתוב בגמרא אמר רב ששת אמר רבי אלעזר בנו יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש, שנאמר ושכורת ולא מיין מיתבי שכור מקחו מקח וכו' אלא שפטור מן התפלה ומשני מאי יכולני לפטור מדין תפלה (עירובין סה) והנה רב ששת סתמא קאמר משמע מן כל הדין, וגם הש"ס לא קאמר אלא. והביא הרב חיד"א ז"ל משם מפרשי דאמרו בגמרא שם (דף מא) דגליות ועניות מעבירין את האדם על דעת קונו ואמרינן בגמרא למאי נפקא לן מיניה למבעי רחמי, אם כן פטורים העניים מן העונש בדין, דהרי בטבע דקדוקי העניות מעביר את האדם על דעת קונו רק שחייבים על דלא בעו רחמי היינו שלא התפללו על זה, וכיון שאנחנו נקראים שכורים שאין בית המקדש קיים, ושכור פטור מן התפילה אם כן שוב אין כאן שום דין ומשפט ואתיא שפיר דברי רב ששת יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין עד כאן דבריו. ולפי זה יצדק מאוד שטחיות הכתוב שמעי נא זאת העניה כיון שאת עניה הנה זה מעביר על דעת קונו ואין רק הדין הוא שהיה לו להתפלל ולמבעי רחמי הנה את גם כן ושכורת ולא מיין ופטור מן התפילה והבן. והר"י מהר"י ז"ל כתב גם כן שהיו חייבין גם כן להתפלל בימי מרדכי על כי קרב זמן בית שני ונפטרו מדין זה דנחשבים כשכורים. ולפי"ז א"ש מה שדרשו בגמרא ותוציאנו לרויה בימי המן הויה הוא שכרות כמ"ש שבקיה לרויה וכו' והיא שעמדה לאבותינו בימים ההם שנדונו כשכורים ופטורים מן הכל, גם מזה הלא תראה מגיד מראשית מיתת ושתי וביאת אסתר היתה על ידי היין ביום השביעי כטוב לב המלך ביין ואסתר עשתה משתה הכל הוא לרמוז בעת אשר נתבקר פנקסם לישראל יצא הדין שפטורים מן הכל מטעם הגלות שהם עניים כשאינו בית המקדש, רק שמחוייבים להתפלל על הדבר, והנה גם מן התפילה הם פטורים כי עת שכרות הוא לנו ופטורים מן הכל וזהו ותוציאנו לרויה בימי המן.

ולכן אמר הפסוק במרדכי ויועק זעקה גדולה ומרה ולא אמר שום דבר בתפילתו בכדי להזכיר לפני ה' יתברך שאין בידנו אפילו להתפלל שאנחנו שכורים מן הגלות ואם כן פטורים מן הכל. והנה תראה גם בשעת הגזירה כתיב והמלך והמן ישבו לשחות, גם אסתר עשתה משתה היין הכל היה להזכיר הדבר בגבהי מרומים שנפטרו ישראל מכל וכל מדין השכרות. והנה רז"ל באו לרמוז זה בעת הישועה תקנו במועד הזה שכרות ואמרו חייב אדם לבסומי, לזכרון הדין השכרות עמדה לאבותינו בימים ההם להיותם פטורים מן הדין. וגם בגלות החל הזה נצא בדימוס מטעם זה. ובזה יתבאר כוונת הפ' ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע כלומר מן העת הצרה בעצמו תהיה הישועה שנגזרה לפני המקום, הגלות שמעביר על דעת קונו ועת שכרות קטנות הדעת ופטורים גם מן התפילה ואם כן פטורים מן הכל ואם כן קרבה ישועתנו, ומה מתוק לחיך מה שדרשו "וממנה" אותיות ומהמן יושע כלומר ממעשה המן בעצמו שאמר והמלך והמן ישבו לשחות, בזכר לפניו יתב' כי עת שכרות הוא לנו ועל ידי זה היתה הישועה. ובזה יתבאר הפסוק על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור, שהגורל אינו ברצון וטעם ודעת. אלא בבלי דעת מזה באה התשועה לישראל שהם שכורים בבלי דעת והם פטורים מן הכל ע"כ. והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש . פירש הרב בס' ברית שלום ז"ל בהקדים מה שכתוב במס' מגילה

(דף יב:) והשתיה כדת אמר רב ענן משום ר' מאיר כדת של תורה, מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה. ולכאורה יש להקשות מהא דאיתא במס' גיטין (דף ע:) אמר אליהו הנביא ז"ל לר' נתן אכול שליש ושתייה והניח שליש, פירש רש"י ז"ל מלא מעיך שליש באכילה ושליש בשתייה והניח שליש בטנך ריקם, לכשתכעוס תעמוד על מלואך אבל אם תמלא מעיך אכילה ושתייה אז כשתכעוס תבקע עד כאן. ולפי מה שכתב כאן דאכילה מרובה משתיה אם כן היאך מקום כעס ינח ושמא תאמר דהשתיה יפחית משליש אם כן פגים בסעודה. ואפשר לפרש בדרך הלצה דכתוב בעצמו מקשה קושיא זו ומתרץ וזה שאמר והשתיה כדת שמא תאמר כנזכר וכי תימה אם כן היאך מקום כעס ינח, לזה תירץ כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש וכיון שנעשה רצון כל אחד ואחד ליכא כעס ושפיר יכול להרבות באכילה יותר משליש וק"ל ע"כ.

באופן אחר פירש הרב בגנוני יוסף ז"ל על פי מה שאמרו רז"ל שישראל אמרו נעשה ונשמע על תורה שבכתב ומה שכפה עליהם החר כגיגית על תורה שבעל פה. והנה לפי תורה שבכתב אין אסור בשתיית היין וזה אומרו והשתיה ששתו יין היא כדת שקבלוהו ברצון בלי אונס וזה אומרו אין אונס ע"כ.

להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכח מלכות להראות העמים והשרים את יופיה כי טובת מראה היא. יש לדעת למה הקדים הכתוב העמים להשרים. פירש הרב בברכת טוב ז"ל משם המפרשים אצל יוסף כי הכפרי אין לו חשק ותאוה ליפת תואר ואם יביאו לפני איש האדמה אשה יפת מראה מאוד מלובשת בעדי עדיים וכסף וזהב ואבנים טובות יותר יתפלא על התכשיטין אשר לב האדם נופל עליהם ולא תשבץ העין לראות, מאשר יתפלה על יופי האשה. אמנם השרים והם אנשי רך ועונג לא יביטו אל התכשיטין באשר יש להם הרבה אך ורק יותר

יביטו ויראו על היופי, וזה אומרו להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים כלומר הכתר מלכות להראות העמים כלומר הכתר מלכות יראה לאנשי האדמה כי הם יתפלאו מאד על יופי הנזר ולא יביטו אל יופי המלכה אמנם אומרו והשרים את יופיה כי טובת מראה היא, כלומר לא יתפלאו מכתר המלכות כי יש להם כסף וזהב די והותר אך יפנו עפעפי עיניהם ליופי המלכה כי טובת מראה היא ע"כ.

ובהגיע חור אסתר בת אביחיל דוד מרדכי. יש לדעת אומרו תור, ועוד למה הזכירה בשם בת אביחיל ולא כלמעלה כשאמר היא אסתר בת דודו. ועוד למה דד חסר ו'. פירש הרב יעקב בעזרו זה לשונו ונראה שהוצרך לומר תור על מה שכתב בזוהר הקדוש דחור רמוז על תורה שבעל פה והיא ניתנה על ידי אסתר והיא היתה סיבת קבלתה ושמה מוכיח אסתר, שהיא במספר תורה ו' שניתנה לחמישים יום, שידוע המודעה היתה על; תורה שבעל פה, וידוע שהתורה נקראת אשת חיל שתיבת חיל גימטריא מ"ח כנגד מ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם, וזכה יתבאר כוונת הפסוק אשת חיל וכו' ולבסוף אמר רבות בנות עשו חיל וכו' דהנת פרשה זו מתחילתה ועד סופה על פי סדר אלפא ביתה ונקראה בשם אשת חיל ואסתר גם כן נקראת אסתר בת אביחיל ושבה מגיע לאסתר ומעתה זהו מה שאמר אשת חיל שהיא אסתר, מי ימצא שלא כל אדם זוכה בזה למצא אשת חיל כאסתר, ומי מצא זוכה בה זה מרדכי ורמוז ורחוק גימטריא מרדכי היהודי, מפנינים מכרה שמרדכי לגורלו ליקח את אסתר שהיתה מסתרת את עצמה לפני ולפנים, וזהו מפנינים, מכרה, ובטח בה לב בעלה שהוא מרדכי, ושלל לא יחסר, לרמוז למה שאמר הרב חיד"א ז"ל בנחל אשכול על פסוק נדדה שנת המלך וזה לשונו חשב בלבו ונצטער שאסתר ביטלה גזירתו שנכנסה לפני המלך בלא רשות ואשר הזמינה את המן ולא שר אחר שמא יעצו עלי להורגו והרמוז שהוא נדדה שנת המלך ויאמר ראשי תיבות גימטריא שס"ו שם רמוז שמלאך גבריאל השליכו ממטתו שס"ו פעמים (מהרב מגרמיזא ז"ל) וזה אומרו בטח בה לב בעלה ושל"ל גימטריא שס"ו לא יחסר שמן השמים הוכיחו על ידי גבריאל שהשליכו ממטתו שס"ו פעמים על סיבת אסתר, ועל זה גמר אומר רבות בנות עשו חיל וכו' דהשבח שהשביח את סאשת חיל על אסתר הן אמת שיש רבות בנות שעשו חיל שהיא התורה אבל את עלית על כולנה, שעל ידי אסתר ניתנה התורה כמו שאמרו רז"ל על פסוק קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר, ואמרו שקר החן והבל היופי לרמוז למה שאמרו רז"ל שאסתר ירקרוקת היתה כהדסה זו אלא שחוט של חסד משוך עליה והחוט של חסד בא לה על ידי שהיא היתה יראת ה' ועל ידי זה היא תתהלל כלומר היא גופה דהיא תבעה כתבוני לדורות וזהו היא תתהלל ולכן תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשית, בכל מדינה ובכל עיר.

עוד נקדים מה שכתוב במדרש רבה בפרשת נח אמר ר' יודן מרדכי תור על כל המינקות ולא מצא מינקא לאסתר בא לו חלב והיה מניקה וכשדרש זה ר' אבהו בציבורא גחין צבורא לקליה אמר להו ולאן מתניתא הוא חלב הזכר טהור עד כאן לשונו. עוד ידוע הטעם שלא ינק משה רבינו ע"ה חלב גויים משום שהיה עתיד לקבל התורה על ידו. מעתה זה שאמר הכתוב ובהגיע תור אסתר בת חיל, כמו שכתב בזוהר הקדוש כלומר שבתגיע זמן תורה שבעל פה להינתן על ידי אסתר

בת אביחיל שהיא ראויה להקרא בת אביחיל דהתורה שיבחה את אסתר בשם אשת חיל כמו שאמר שלמה המלך ע"ה אשת חיל, ועל זה נאה ויאה שתיקרא בת אביחיל שנתנה חיל לתורה שבעל פה שהיא נותנת חייל וכח לתורה שבכתב ואלמלא היא לא היתה מתקיימת ואם תאמר איך אפשר לקבל התורה על ידי אסתר פעם שנית, מאחר דאסתר אין לה אב ואם, כשנתעברה בה אמה מת אביה וכשנולדה מתה אמה אם כן איכא חששא לומר אפשר ינקה חלב גויה ואינה מן הראוי שתנתן על ידה התורה ושתקרא אסתר מן התורה ולהקרא גם כן בת אביחיל, לזה בא והטמין ברמז דוד מרדכי, דד חסר ו' לרמזו כלשון הכתוב דדיה ירווך שמן הדדים של מרדכי הניקה לאסתר וזה שאמר דד מרדכי אשר לקח לו לבת כשהיא קטנה להניקה לכן זכה שתינתן התורה פעם שנית על ידה עד כן.

מסרה בחבלי ארבע אחוז בחבלי בוז וארגמן, הוי מושכי העון בחבלי השוא, ילכדון בחבלי עוני, בחבלי אדם אמשכם. פירש הר' יעקב בעזרו ז"ל על פי מה שא"י במס' יומא (דף לה) הלל מחייב את העניים, יוסף מחייב את הרשעים, ר' אלעזר בן חנינה מחייב את העשירים וכו', עוד נקדים מה שכתב במס' סוכה גבי יצר הרע שבתחילה דומה לחוט של עכביש ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכו' מעתה זה יהיה כוונת המסרה אחוז בחבלי בוז וכו' רומז לעשיר שהוא מלובש בבגד בוז וארגמן, ואומר איך אני אוכל ללמוד תורה שאני טרוד בעושרי, הוי מושכי העון בחבלי השוא רמז לרשע שמתגבר עליו יצה"ר שהוא בתחילה דומה לחוט הדק וכו' ולא עוד אלא גם העני שטוען עני הייתי וטרוד בעוניי, ילכדון בחבלי העוני והיינו טעמא בחבלי אדם אמשכם כלומר על ידי שלוש אלה ימשוך אותם לחייבם והם הלל יוסף אלעזר, דמאי שנא שכמו שאתם בני אדם מחומר אחד קורץ כן אלו, וכי מלאכים היו ? בני אדם היו וזה מה שאמר בחבלי אדם אמשכם ע"כ.

מסרה ויקבצו ב' ויקבצו את כל אוכל, ויקבצו את כל נערה בתולה. פי' הר' הנזכר על פי מה שכתוב בגמרא קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב לגזור ים סוף לגורים וסמך ליה נותן לחם לכל בשר וכו' וכן אמרו במדרש רבה בסדר ויצא פרשה ס"ח שאמר ר' יוסי לההיא מטרוניתא מה עושה הקב"ה, מזווג זוגים אם קלה היא בעיניך קשה היא בעיני הקב"ה כקריעת ים סוף וזה לשון המסרה ויקבצו את כל אוכל הוא שוה כמו ויקבצו את כל נערה בתולה, וזהו גם כן כוונת מסרה ויפקד ב', ויפקד המלך פקידים ויקבצו וכו', יעשה פרעה ויפקד פקידים על הארץ וחמש את ארץ מצרים לרמוז כאשר צריך טורחה יתרה להפקיד פקידים לבקש זיווג הראוי למלך שקשה כקריעת ים סוף, כמו כן הוא שיעשה פרעה ויפקד בשביל המזונות עד כאן דבריו ז"ל.

ויהי כאומרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם. פירש הרב חיד"א ז"ל בנחל קדומים וזה לשונו, הנה בס' מנות הלוי ז"ל הביא מהתוספתא שטר מכירת המן לעבד למרדכי, והמורם הוא שהמן נמכר למרדכי לעבד ליום אחד בשבוע כל ימי חייו ואם כן המן חציו עבד וחציו בן חורין דמשורת הדין שעובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד וכן המן עובד למרדכי יום אחד בשבוע ושאר ימי השבוע עובד את עצמו, ותקנה לא שייך ביה ויש סברא בירושלמי קדש אשה ביום שהיה עובד את רבו אין חוששין לקדושו, וזה ויכוח יושבי שער עם מרדכי, דנהי שביום

שהמן צריך שיעבדנו והיינו יום אחד בשבוע לא ישתחוה, אבל בשאר ימי השבוע הם של עצמו והיה חייב מרדכי להשתחוות לו. וזה אומרו ויהי כאומרם אליו יום ויום שאמרו למרדכי דיש לו דין עבד שחציו לרבו וכו' וזהו יום ויום שהז"ל להשתחוות לו יום ויום בימים של עצמו, ולא שמע אליהם דאין הלכה כסברת ירושלמי אלא בין ביום שעליו לעבוד את רבו ובין ביום של עצמו חוששין לקידושי שתמיד יש בו צד עבדות וצד חירות ע"כ.

ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי. פירש הר' חידא ז"ל בס' כסא דוד במדרש והוא שכיון שהמן היה עבד למרדכי, אם היינו בארץ ישראל מלין וטובלין לשם עבדות וחייב בכל המצות שהאשה חייבת בהם וא"כ אפשר שמרדכי אמר להם על המן שהוא עבדו ודין עבדי ישראל למול ולטבול ולקיים מצות שהנשים חייבות בהם ונמצא שאם היינו בארץ ישראל וידינו תקיפה היה המן יהודי, וזה שאמר ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי כלומר הוא המן כדן עבד עברי ואז וימלא המן חימה ע"כ.

ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ודתיים שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם. פירש הר' מאורי אש ז"ל בהקדים מה שכתוב במס' מגילה על פסוק ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לשתא בשה"י ופה"י (פירוש בדברים בטלים) וברש"י ז"ל פירש ואת דתי המלך וכו' שאינם נותנים מסים וארנוניות ע"כ, ולכאורה קשה למה הכניס בדבריו שדתיים שונות עם דתי המלך שאינם נותנים מסים, שמה תלוי זה בזה? אבל שמעתי בהקדים מה שכתב במדרש על מה שאמר נבוכדנצר לחנניה מישאל ועזריה, כתוב בתורה והפיץ ה' אתכם בעמים וכו' ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן אם כן בדין שתשתחוו לצלם, והם השיבו לו מלכא את עלינו למסים וארנוניות אבל לעבוד עבודה זרה אתה והכלב שוים, וכן פירש רש"י ז"ל בפרשת כי תבוא ועבדתם שם אלהים אחרים, לאו עבודה זרה ממש, אלא מתוך שאתם מעלים מסים לכומרי עבודה זרה וכו' עיין שם. וזה שרמז המן בדבריו ישנו עם אחד מפוזר ואם כן כיון שנתפזרו בין העמים אם כן בדין שיעבדו עבודה זרה, כמו שאמר הכתוב והפיץ ה' אתכם בעמים ועבדתם שם אלהים וכו' אם כן למה דתיים שונות מכל עם, ואם תאמר לא עבדת אלהות ממש אלא שיתנו מסים וארנוניות לכומרי עבודה זרה וזה נחשב להם כאילו עבדו עבודה זרה, וזה אומרו ואת דתי המלך אינם עושים שאינם נותנים אפי' מסים, וממה נפשך חייבים או לעבוד עבודה זרה או שיתנו מסים ע"כ דבריו ודברי פי חכם חן.

באופן אחר פירש הר' ברית יעקב ז"ל משם המפרשים וזה תוכן דבריו דיש חלוק בין דיני ישראל לאומות העולם. שבדיני ישראל קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה ובבני נח יש אצלם שליח לדבר עבירה ונפקא לן משופך דם האדם באדם, (אם אדם שלח שליח להרוג נפש אין השולח חייב) משו"ה המן הרשע הקדים ואמר למלך ודתיים שונות מכל עם שהם סבירא להו שאין שליח לדבר עבירה ודוקא השליח חייב משום הכי אם על המלך טוב יכתב לאבדם על ידי שליח והגם בדיני בני נח השולח חייב, אתה תדון אותם כדינם שסבירא להו דאין שליח לדבר עבירה וזה שאומרו לאבדם ולא אמר להרוג אותם ע"כ.

באופן אחר פירש הרב הנזכר על פי מה שכתבו במסכת עבודה זרה (דף כו) סבר רב יוסף למימר הא דתניא הגוים לא מעלים ולא מורידים אסוקי בשכר שרי משום איבה, אמר ליה אביי יכול לומר לו קאי ברי איגרא, אי נמי נקיטא לי זמנא לבי דוואר. וכתבו התוספות בדף הנזכר עמוד שני ד"ה דלא וכו' דמקום שאמרו מורדין היינו כשידינו תקיפה אבל מקום שאמרו שאין מעלים אפילו שאין ידינו תקיפה, היכא דאית ליה לאישתמוטי עיין שם. וזה אמרו ישנו עם אחד מפוזר שאין ידם תקיפה ואף על פי כן ודתייהם שונות מכל עם שאין מעלין את הגוי מן הבור דנקיט עילא לומר נקיטנא לי זמנא לבי דוואר, ולקושטא דתי המלך אינם עושים ולא נקיטנא להו זמנא לבי דוואר ולא היו דברים מעולם. ולהכי הקדים תחילה בכל מדינות מלכותך, לומר תדע לך דשקר הם דוברים שהם תחת ממשלחך ואתה יודע אי נקיטא להו או לאו ואפילו הכי ודתייהם שונות וכו' אם כן ולמלך אין שוה להניחם עד כאן.

באופן אחר פירש הרב זכות הרבים ז"ל בהקדים מה שאמרו רז"ל על פסוק חבור עצבים אפרים הנח לו, כי כל זמן שישראל הם באחדות ואהבה ואחווה אפילו הם עובדי עבודה זרה אומר הקב"ה הנח לו. ואין דבר רע פוגע בהם וכשהם חס ושלום בפירוד אפילו שהם בעלי מצות נענשים שנאמר חלק לבם עתה יאשמו, ולכאורה צריך לדעת שהאחדות יבטל כל העבירות, והפירוד יבטל כל המצוות? זה רחוק מן השכל, אומנם אפשר לומר במה שכתבו רז"ל על אותו גר שבא להתגייר לפני הלל הזקן ואמר לו למדני תורה על רגל אחת אמר לו הלל הזקן מאי דעלך סני וכו' ופירשו המפרשים ז"ל כי הגר הזה ראה שציוה לנו הקב"ה תרי"ג מצות, שס"ה לא תעשה ורמ"ח מצות עשה, ואי אפשר לשום בר ישראל לקיים אותם כולם בשלימות ואם כן מוכרח לבוא בגלגול פעם אחר פעם כדי לקיים ועל זה שאל אותו הגר למדני תורה על רגל אחת כלומר בפעם אחת שאוכל לקיים המצות ולא אצטרך לבוא בגלגול. לזה השיב לו הלל הזקן כהוגן מאי דעלך סני וכו' כלומר שתקנה לעצמך מדת האחדות עם כל אדם מישראל ובזה כל ישראל יהיו נחשבים כגוף אחד ואם כן ראובן שעשה מצוה אחת ושמעון עשה מצוה אחרת נחשב לשניהם כאילו עשו כל אחד ואחד שתי מצות וכן על זה הדרך בכל המצות בכללות כל ישראל מתקיימים ואין צורך לבוא בגלגול. מעתה נכון הדבר מעם האלהים להעלים עין על כל המצות כשיש אחדות, יען על כל פנים באמצעות כל ישראל מתקיימים כל המצות ומלאכתו של הקב"ה נעשית, אומנם כשחס ושלום יש פרוד ואפילו שהם בעלי מצות אי אפשר לגמור כל המלאכה, ועל ידי זה הם ראוים לעונש כי אין מלאכתו של הקב"ה נעשית, וראיה לזה ממה שאמרו רז"ל שלא ניתנה להם התורה אלא על ידי האחדות כמו שאמרו רז"ל על פסוק ויהן שם ישראל וכו' שאמר הפסוק ויהן בלשון יחיד כגוף אחד. מעתה המן הרשע לא מצא מקום לחייב את ישראל כי אם במדה הזאת ישנו עם וכו' מפורד, וזהו כוונת הכתוב ישנו עם אחד כלומר שמתחילה היו עם אחד כמו שאמר הכתוב שבעים נפש לא כן שאר האומות, כי בעשו כתיב ביה נפשות, והנה בעתה זה העם מפוזר ומפורד כלומר בפירוד הלבבות ותרי הם נעשו ככל העמים וזה אמרו בין העמים, ואם תאמר מה בכך לזה אמר ודתייהם שונות מכל עם כלומר כי לכל העמים אין להם אלא שבע מצות ובנקל כל אדם יכול

לקיימם לא כן העם הזה יש להם רמ"ח מצות עשה ואין להם יכולת לקיימם רק על ידי האחדות והן עתה שאין להם אחדות, ואדרבה יש להם פירוד מוכרח כי את דתי המלך אינם עושים אם כן ולמלך אין שוה להניחם כי מקרא מלא דבר הכתוב חלק לבם עתה יאשמו. ועל פי האמור מה נעמו דברי אסתר בשומעה כל דברי המן שהיה קטרוגו על האחדות ועל זה פיה פתחה בחכמה לך כנוס את כל היהודים כלומר כנוס אותם באחדות ואחר כך וצומו עלי ובוזה יסכר פי דוברי שקר על עם קדוש. ויתכן כי זה כיוונו רז"ל על פי מה שאמרו, הדור קבלוה בימי אחשורוש לרמוז כי כשם שבשעת מתן תורה לא זכו ישראל לקבל את התורה כי אם על ידי האחדות גם עכשיו הדור קבלוה כמאז ומקדם שנעשו כולם באגודה אחת ע"כ. באופן אחר פירש הרב ברית ושלום בהקדים מה שכתוב במסכת עבודה זרה (דף י" ע"ב) גבי האי מלכא דהוה סני ליהודאי (למלך שהיה שונא את היהודים) אמר לחשובים במלכותיה מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער ? אמרו לו יקטענה ויחיה. אמר לו קטיעא בר שלום, חדא דלא יכלת להו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פירשתי אתכם מאי קאמר אילימא דבדריתו בארבע רוחות השמים, לימא בארבע מאי כארבע ? אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, ועוד דקרו לך מלכותא קטיעא. ואיתא במסכת מגילה (דף ט') שלושה מלכים מלכו בכיפה, אחד מהם אחשורוש, מעתה זה אומרו ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים ואם כן על כורחך הא דכתיב כארבע רוחות השמים פירושו כפשוטו שיפורם בארבע רוחות השמים, ואם כן אפשר לעולם בלא ישראל. אך שמעתה קרו לך מלכותא קטיעא ע"ז אומרו ולמלך שכמותך שאתה מולך על כל העולם אין שוה להניחם.

אם על המלך טוב יכתב לאבדם! פירש מורנו הרב החכם השלם והכולל מוהר"ר עזרא הכהן טראב ז"ל בהקדים מה שאמרו רז"ל דישאל יש להם טענת שהיו אנוסים שאמר להם הקב"ה אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו הריני כופה עליכם ההר כגיגית ואם כן אנוסים הם בקבלת התורה ואין עליהם עון אשר חטא אם יעברו. וידוע דכל תיבת המלך שנאמר במגילה היא על הקב"ה שהוא מלכו של עולם. וזה שאמר אם, כלומר טענת אם שאמר להם הקב"ה אם אתם מקבלים את התורה מוטב וכו' ויש להם טענת מודעה, אם טובה בעיני המלך מלכו של עולם יכתב לא בדם אלא בטיט שיש להם הצלה על ידי טענה זו ודו"ק.

ובאופן אחר אפשר לפרש לעניות דעתי והוא בהקדים מה שאמרו רז"ל שכל נסים שיעשה הקב"ה עם ישראל הכל הם מצד רחמיו וחסדיו והוא על ידי שם הויה ברוך הוא שהוא מורה על הרחמים לא כן שם אלהים שהוא מורה על מדת הדין, והקב"ה עושה עמהם מצד הרחמים וכמו שאמרו רז"ל שהקב"ה עושה עם ישראל נסים שלא כדרך טבע משום שהנס שעושה עמהם הוא מצד שם הויה ברוך הוא שהוא מהווה היותו שלא כדרך הטבע, לא כן עם אומות העולם אין עושה עמהם אלא כדרך טבע ואפילו הנס שעושה להם הוא משם אלהים, ואלהים בגימטריא הטבע. מעתה זה אומרו אם על המלך טוב ר"ל אם תתן על תיבת מלך תיבת טוב יעלה כ"ו, והוא כי מלך במספר קטן היא ט', אם תוסף מילת טוב שהיא בגימטריא יז, יהיה מספר כ"ו. דטו"ב וט' יעלה מספר כ"ו כמספר שם הויה ב"ה

ועי"ז נאמר יכתב לא בדם דכיון שהוא מתנהג עמהם בשם הויה ודאי שהוא מציל אותם וז"ש יכתב לא בדם. ודו"ק.

ובאופן אחר אפשר לפרש לעניות דעתי והוא בהקדים מה שהובא במדרש שיר השירים שבעה מיני זהב יש בעולם והמובחר נקרא כסף מפני שמכסיף כל הזהבים. וכתב במגיד והובא בספר שכחת לקט ערך גלות. אלמלא נתן המן זהב ולא כסף לא היה חס ושלום תקומה לישראל כי הזהב הוא מצד הדין וכל מאי דאתעביד על ידי הכסף הוא מסטרא דחסד ויש תקנה אבל הזהב אדום דין ומצד הדין אין לו תקנה. מעתה זה אומרו אם על המלך שהוא מלכו של עולם טוב יכתב לא בדם כלומר שינצלו ישראל והכתיבה תהיה בטיט שיש להם תיקון לא בדם שאין להם תקנה כמו שאמרו רז"ל הוא מטעם ועשרת אלפים ככר כסף כלומר שהוא מטעם ששקל המן כסף ולא זהב ודו"ק.

ובזה פירש הרב בקרבן שבת הובא בספר כסא דוד ז"ל (דף יט) כוונת הכתוב נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, ורבותינו ז"ל דרשו פסוק זה על המן שביקש ליתן הון רוב בשביל להרוג את ישראל, וקשה מה ענין למה שאמר אחר כך ולא ידע כי חסר יבואנו? אכן על פי האמור ובהקדים עוד מה שכתוב במדרש שיש מין זהב הנקרא כסף כמו שאמרנו לעיל, וזה מה שאמר והעיר שושן גבוכה שלא ידעו איזה מין כסף נתן אם זהב שנקרא כסף והוא מן הדין אין תקומה. או כסף ממש שהוא רחמים ויש לו תקון. וזה שאמר ואת פרשת הכסף פירש רש"י ז"ל פירוש הכסף רוצה לומר שלא תחשוב אסתר שזה היה זהב והוא דין אלא כסף ויש לו תקנה. אבל קשה למה לא נתן המן זהב, ואפשר לומר שנתן עשרת אלפים ככרי כסף להשביע עינו של אחשוורוש, ואם נתן זהב לא מגיע עד חצי ככר זהב וזה שאמר נבהל להון איש רע עין זה המן שנתן עשרת אלפים ככרי כסף ולא נתן זהב אלא כדי שיאמרו שנתן הון רב להשמיד את היהודים ולא ידע שנתן עשרת אלפים ככרי כסף ולא נתן זהב, ולא ידע כי חסר יבואנו כלומר שנחסר מן העולם על ידי זה שנתן כסף ולא זהב, שעל ידי הכסף יש תקומה ולא על הזהב שאין לו תקומה לישראל והוא נחמד ע"כ.

והנה דרשו רז"ל שהמן אמר לאחשוורוש יכתב לעבדם והמן זיף וכתב לאבדם, ופי' מריה דאתרין כמוהר"א יעקב בנימין ז"ל, והוא בהקדים מה שאמר הכתוב בענין עמלק והיה בהניח ה' אלהיו וכו' תמחה את זכר עמלק שמע מינה דכשיהיו ישראל במנוחה מתוייבים למחות ולאבד את זכר עמלק. והנה כשנשא אחשוורוש לאסתר המלכה כתיב ויעש המלך משתה גדול והנחה למדינות עשה ואז המן הרשע כשראה שעשה להם מנוחה אז יראה ופחד היה בלבבו שמתוייבים ישראל למחות מהעולם משום הכי קם וסיפר לשון הרע עליהם ואמר למלך אין שוה להניחם שיתן להם מנוחה משום דעל ידי זה יקומו עליו ויאבדו אותו מהעולם ולכן אם על המלך טוב יכתב לעבדם שתמיד יהיו בעבודת פרך באופן שלא יהיה להם מנוחה ועל ידי זה ימנעו למחות את זכר עמלק, והמן הרשע מרוב שנאתו לישראל קם וכתב לאבדם והקב"ה השיב לו גמולו בראשו והו תוכן דבריו ע"כ.

והרב ירך יעקב ז"ל פירש כוונת הפסוק הנזכר והוא, נתן על תיבת המלך חיבת טוב יהיה מספרם מאה ושתים עשרה והוא שם קדוש היוצא מפסוק יענגו ביום קראנו, והוא רחמים גמורים וזה שאמר אם על המלך טוב כלומר אם על תיבת המלך

תשים תיבת טוב או יעלה מספר יב"ק והוא רחמים גמורים לכך יכתב לא בדם ע"כ. ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפורז ומפרד בין העמים וכו' דכיון שנמכרו בגליות, דלכך לא תיקנו הלל בפורים שכתוב הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש עתה יכתב לאבדם דכך שורת הדין נותנת, אלא דלא צדק בזה, דלפום קושטא דמלחא לא היו ישראל עבדים ולכך עשה המן רמאות וכתב במקום לעבדם זייף וכתב לאבדם או כוונתו לאבדם מתורתם כדי שאם יאמרו דאינם עבדים כוונתו לא היה להורגם וכביכול בעל הגמול השיב גמולו בראשו כמו שאמר הפייטן כמשפטך אתה חרצת כמשפט הזה יעשה לו, והוא דאיתא בתרגום שני על פסוק ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה דהמן היה עבד למרדכי שנמכר לו, והר' מגנת הלוי ז"ל הביא כיצד היה המכר שהיו המן ומרדכי שרי צבא במלחמה ולהמן לא נשאר לו כלום לאכול לרוב חייליו והיו רוצים להורגו, והתחנן למרדכי שיתן לו מחיה לחייליו ולא הסכים עד שנמכר למרדכי לעבד עולם ועשה שטר מכירה וחתם עליו המן, וכל נוסח השטר מביאו שכאילו נכתב מסופר מובהק, ולא עוד אלא דגם בירך המן חקקו שם שהוא עבד למרדכי כמו כבלא דעבדא, אשר בזה פירש מר אביו הר' מהרש"ף ז"ל כוונת הפסוק ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך וכו' ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה דמהו כוונתה? אכן על פי זה יובן דהמן היה עבד למרדכי, אם כן מה זה הקניה שקנה את האומה הישראלית ובכללה למרדכי מאת אחשורוש דעבדא דמאן וקימא לן דמה שקנה עבד קנה רבו והוה ליה כמאן דליתא מכירה כזו וכמו שאמרנו הקב"ה קראו עבד כדי שלא יחול הקנין, וכן יוסף קנה המצריים לעבדים ולא היה לישראל דין עבד שנמכר, וזה שאמר הכתוב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים דיקא שהיו המצריים עבדים ליוסף ולכך הוצאתיך תוך זמן הגזירה וזה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם הכא גמי דכוותא גבי מרדכי והמן, ועל כן נוצצה באסתר רוח הקודש וכה אמרה ושלחה לומר לו ותצוהו על מרדכי כלומר כי תלוי הדבר בו, וזה שפירש רש"י בסדר ויחי על פסוק אשר נתן לי אלהים בזה, פירש שהראה לו שטר של ארוסין ושטר כתובה נמצא דהיכא דכתיב בזה יורה על ענין שטרות דמורה באצבע וזה שאמרה אסתר כבר ידעתי מה שאתה רוצה לשלוח לי כמו שכתוב, ואת פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה, על זה באה אסתר לומר למרדכי דאיך יתכן קנין זה שקנה המן, מאחר כי יש לך שטר שהמן קנוי לך לעבד נרצע, ותצוהו על מרדכי הדבר תלוי במרדכי שקנאו להמן לדעת מה זה דהיינו שטר פתשגן כתב הדת שקנה המן, שקנה את היהודים דשלח להראות את אסתר ועל ידי השטר שיש לך דהמן קנוי לך לעבד וכיצד יכונן שניהם ואי אפשר להתקיים אם לא שמא הוצאת אותו לחירות ואנכי לא ידעתי, ונמצא שאתה הוא הגורם זה תוכן דבריו.

ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו במה שכתוב אחר כך ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ודרשו רז"ל בן בנו של קרהו, דמה זו תשובה לשאלתה, אכן לפי האמור יבוא על נכון דכד הויגן בת, יש מקום לומר דכבר עבר זמן רב מזה וגידלו המלך והיה משנה, היאמן כי יסופר שהוא נשאר עבד? ודאי דהוציאו לחירות מרדכי, ואם כן יפה קנה המן את היהודים, אכן הא תינח כי היה זה בעבד עברי, לא כן בעבד כנעני דקימא לן המשחרר עבדו הכנעני עובר בעשה, של לעולם

בהם תעבודו, ואם כן מרדכי הצדיק איך אפשר שיעבור וישחרר את המן? מה תאמר הרי קיימא לן דלדבר מצוה מותר לשחררו כגון שהוא דשחררו כדי להשלים המנין, זה אי אפשר שכתבו התוספות בסוכה סבירא להו כל דהא דשחררו להשלים עשרה הוא משום פרשת זכור שהיא דאורייתא ואם כן דבר שאי אפשר לשמוע דמרדכי שחררו להמן כדי לקרות פרשת זכור שיש בה תמחה את זכר עמלק דגיוורא עד עשרה דרי וכו' בודאי המן כשמוע דבר זה יבעט ויצא שהוא בא כדי לקלל את עצמו ואעיקרא הכופר בתורה איך יצטרף, ואם כן בודאי גם מרדכי לא יעשה דבר זה להוציאו לחירות כדי לקרות פרשת זכור? ועדיין הוא עבד וקניתו לאו כלום, וזה שאמר על מה שאמרת שמא הוצאתי אותו לחירות, ויגד לו מרדכי הגדה של חכמה דהאי לא עשה כדבר הזה וכי תימה כדאי לו פרשת זכור, הרי הוא בן בנו של קרהו זה עמלק ואם כן איך אפשר לשחררו כדי לקרות לפניו תמחה את זכר עמלק, ואם כן דל מהכא השחרור והרי הוא עבדי עדיין, ולא עוד אלא דאיך אני משחררו דנפיק מינה חורבה אחריתי דעתה אם יתחייב מיתה אין לו תקנה שימכר לעבד דעבדות במקום מיתה כיון שהיה עבד מקודם, לכן אם נכשל יפגענו בדבר או בחרב ואין לו תקנה להנצל ממוקשי מות על ידי העבדות וכדקאמרן משם ה"ר מק"ח ז"ל.

אחר כל אלה הדברים נבוא לביאור הפסוק ותען אסתר ותאמר כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וכו' והרי לו יהי לשיטותיה דהמן כפי שסיפר לשון הרע על ישראל שסיפר למלך דמורדים במלכות ונתחייבנו מיתה הוה בתקנתא להמכר לעבדות כמו שעשה יהושע לגבעונים ואחי יוסף ליוסף, אך להשמיד וכו' לא שמענו מעולם ויגדל התימה ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו או מקדם קדמתה או החרשתי עתה לעשות המכירה להשמיד וכו' דכך שורת הדין היכא דנמכר לעבד מקודם או אם נמצא בו עולה אחר כך דינו להריגה ברם אנתנו מעולם לא נמכרנו מקודם לעבדים כדי שיהיה עתה להרוג כי אין הצר שוה כלומר אינו בהשוואה אחת מי שנמכר לעבד מקודם למי שלא נמכר מעולם ולא כל אפי"א שוין כדי לעשות נזק למלך שיהרגו את אשתו ויפסיד מסים וארנוניות מאומה הישראלית כולה הוא בא להשוות מי שנמכר מקודם לאומה הישראלית שלא נמכרו מעולם כמו שאמר הכתוב או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לה, והנה גברו רחמינו יתברך ושם כפי אחשורוש לומר מי הוא זה ואיזה הוא שנוסת זה מכוון למאמר אסתר שאמרה לדעת מה זה ועל מה זה דהיינו זה השטר של המכירה לא יכון עם השטר של עבדות ושם הקב"ה בפיה כדי שתספר ולא תתבייש או השיבה אמריה המן הרע הזה דיקא, כלומר תגלה השוק של המן ותראה שהוא רשום שנמכר לעבד למרדכי ואם כן מה שקנה עבד קנה רבו והוא לא קנה כלום, ולכן והמן נבעת מלפני המלך על מה שאמר יכתב לאבדם או לאבד תורתם ולא ידע מה להשיב, והמלכה דגילתה מה שכתוב בגופו שדבר זה היה טוד כמוס שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, או והמלך קם בחמתו וכו' ונתחייב מיתה על המעשה הרע הזה שעשה, ויען הוא עבד מקודם, זה אתני לן דניצולו ישראל והיה לו למוקש לדונו במיתה כמו שהיה רוצה הוא לדון את ישראל גמולו ישוב בראשו, וזה הוא דגמר אומר ויחלו את המן על העץ אשר הכין לו ודרשו רז"ל לו הכין, כי כל מה שדן בדעתו על ישראל לדונם במיתה מפני שהיו עבדים מקודם זה בעצמו נתקיים בו דעל שהיה עבד

למרדכי מקודם נידון עתה במיתה וזה הוא לו הכין כלי מות, וכדי שלא יעלה על הדעת שמא מרדכי שחררו לזה אמר ותוסף אסתר לקראתו המן האגגי בן המדתא שכיון שהוא זרע עמלק דבר שאי אפשר לשמוע שהוציאו לחירות כדי שיקרא פרשת זכור וכדאמרן ע"כ.

באופן אחר פירש בספר עיון יעקב על פי מה שאמרו רז"ל דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, וידוע דמלכותא דארעא כעין מלכותא דשמיא, ולכן כשאמר המן אם על המלך טוב יכתב לאבדם ורצה לפגוע בנפשות תחילה אמר ליה אחשורוש לכן אני אומר לא זו הדרך ולא זו העיר אלא בתחילה הכסף נתון לך כלומר כסף של ישראל נתון לך בתחילה שתקח ממונם ואם לא חזרו בהם אחר כך והעם לעשות בו כטוב בעיניך, שאין בעל הרחמים וכו' והמן הרשע כתב בהיפך לאבד את כל היהודיו בתחילה ואחר כך ושללם לבז, לכן אמרה אסתר ואילו לעבדים וכו' שיקחו את ממונם תחילה החרשת. כי כל מה שקנה עבד וכו' כי כן הדרך, אבל אין הצר שזה בנוק המלך, לכן אמר לה המלך מי הוא זה וכו' שאני לא כן אמרתי אלא בתחילה יקחו ממונם אמרה לו המן הרע הזה הוא הפך הסדר. **באופן** אחר פירש הרב בדרכי הים וזה לשונו, כוונת אומרו הכסף נתון לך, דהוה ליה למימר יהיה לך אכן פירש על הפסוק והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר הביאה למלך, דתיבת מלבד קשה, ופירש במה שאמרו בקידושין נתנה היא ואמר הוא, אם הוא אדם חשוב מקודשת, דקבלת אדם חשוב חשיבה נתינה ומשם למדו הפוסקים בענין מוכר ולוקח, וזה שאמר והמלך שלמה נתן וכו' מלבד אשר הביאה היא למלך והחשיבה לקחת מידה דלגבי שלמה שמלך בעליונים וכו' ודאי מה החשיבה לקחת מידה שגם זה נתינה יחשב ע"כ. וזה נמי אפשר שכיון אחשורוש באומרו הכסף נתון לך, רוצה לומר אל תאמר שבשביל שמכרתי לך את העם כי לגבי מלך גדול כמוני מה יתן זה ומה יוסיף ואדרבה קבלתי את הכסף ממך חשוב כאילו נתון לך ע"כ.

ודתיהם שונות מכל עם וכו' פירש הרב קול יעקב שאול (דף מ"ד ע"ב) דקדק דודאי שישראל שומרים דתם, ולא דתי המלך דהא כל אומה ואומה יש לה דת בפני עצמה, ומה כיון להרשיע בזה, ותו במה שאמר ואת דתי המלך אינם עושים אחר שאמר שדתיהם שונות מכל עם, דבר שהיה בכלל גמי דתי המלך שהוא מעם אחר ומאי אשמעינן בזה. אכן פירש הרב בהקדים מאי דאיתא במס' סנהדרין (דף ע"ד:) גוי שאמר לישראל קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא ואם לא אהרוג אותך, ליקטול ולא יהרג, ואם אמר תזרוק לנהר, יהרג ולא ליקטול, מאי טעמא משום שדעת הגוי כדי שיעבירוהו על דתו מתכוין יעוין שם. ומינה יש ללמוד דדוקא גוי הדיוט שאמר קטול אספסתא ושדי לחיותא הוא דשרי משום דלהנאת עצמו מתכוין אבל מלך אפי' אמר שדי לחיותא יהרג ולא יעבור, דמסתמא שדעת המלך כדי שיעבירו על דתו, אם בשביל ליתן לחיות יש לו הרבה עבדים ושפחות לשרתו, ומה שאמר ליהודי משום שיעבירו על הדת הוא מתכוין, לכן יהרג ולא יעשה, וזה שאמר ודתיהם שונות מכל עם כלומר דתיהם עצמם שאסור לחלל שבת הם משנים את דתם ומחללים את השבת כשהוא מכל עם דיקא דהיינו גוי הדיוט עמא דארעא, ואם המלך מצוה לישראל כצוואת הדיוט קטול אספסתא, אינם עושים, וזה שאמר ואת דתי המלך אינם עושים ומכאן תראה תוקף מרדם למלכות דלהדיוט שומעים

ולמלך אינם שומעים. א"כ אין למלך שוה להניחם כיון שהם מורדים במלכות ע"כ. והרב זרע בירך ז"ל פירש כוונת הכתוב מה שאמר ולמלך אין שוה להניחם, בהקדים מה שאמרו רז"ל שישראל מצוים כשינותו למחות את זרע עמלק כמו שנאמר והיה בהנית ה' לך מכל אויביך וכו' תמחה את זכר עמלק, וזה אומרו ולמלך אין שוה להניחם כלומר שמלך כמותך שמחוייב להנהיג את העם שתחת ממשלתו בחסד וברחמים אין שוה להניח את ישראל וזה הטעם שאם ינחו מעוצבם ומרוגזם אזי יתעשתו למחות את זכר עמלק וקרו לך מלכא קטיעתא ות"ו העון על כסא המלך עש"ב.

והרב יד שלמה ז"ל דף כ"ג ע"א פירש משם מ"א ז"ל והוא בהקדים מה שאמרו רז"ל שבכלל לשון הרע שדיבר המן לאשחורוש דתיהם שונות מכל עם שלא אוכלים אתנו ולא שותים עמנו ולא מתחתנים אתנו, וצריך לדעת למה תפס דברים אלו ולא אמר על מצות אחרות, ועוד שמה בא ללמד באומרו ואת דתי המלך וכו', ועוד היה אמר המן שגזרו על פתם משום יינם, ועל יינם משום בנותיהם, ועוד היה מקדים כפי מה שכתב הרב החב"ב ביורה דעה סימן קי"ג דיש מתירים הפודולא"ה שהוא הפת שעושים בבית המלך והשרים, דכיון דאין הטעם אלא משום חתנות אבל במלך ושרים ליכא האי טעמא, דודאי לא יתחתנו אתנו והשיב עליהם (כלומר על הפוסקים) הרב מתשובת הרשב"א שכתב דפת הכומרים ונערים וסריסים אף על גב שאין להם בנים אסור, שלא אמרו בתו של מוכר, אלא משום בנות הגוים ואם אין לזה יש לזה. ואם כן זאת היתה לישנא בישא של המן ודתייהם שונות מכל עם דאינו תורת משה אלא דתייהם שהם גזרו על פתם וכו' דלא אכלי בהדן משום שלא יתחתנו אתנו ובשלמא בשאר העם החרשתי משום שלא יבואו להתחתן גזרו זה בעד זה, אבל זה לא אוכל שאת שלא אוכלים מפתם וכו' כדי שלא יתחתנו עם בת המלך, והרי זה, וכדי בזיון וקצף, כאילו שהמלך הפץ בהם והם כדאין להתחתן והם עושים הרחקה, ואם כן ולמלך משום כבוד מלכות אין שוה להניחם.

באופן אחר פירש הרב בשער החצר (סי' שפ"ה) על פי מה שאמרו ז"ל דכשישראל על אדמתם או שלשה יודי"ן מהוי"ה, מירושלים, ומישראל בצורת סגול, מה שאין כן כשגלו נשארו שני יודי"ן צורת צר"י, וזה שאמר והייתם לי סגולה עמו אנכי בצרה (בצרי) וזה שאמר לבי דוי, יו"ד נהפך לדו"י ע"כ. והנה אומות: העולם יודעים שכשישראל על אדמתם אין פרוד בין שלושה יודי"ן לכן הם שמחים להגלות ישראל מארצם כדי להפריד ביודי"ן, שבהיותם ביחוד בנקל לשוב ישראל על ישובם, ולכן רוב שמחתם והשתדלותם היה להגלותם מארצם באמרם כשתתפרד החבילה שוב אין תקומה להם והם אינם יודעים שמעולם לא עזב הקב"ה את ישראל ולא יעזוב, דכתיב עמו אנכי בצרה בצר"י ואם כן כשתולך עמם בגלותם הרי שני יודי"ן וידוע שהשכינה לא זזה מכותל המערבי, נמצא שמעולם לא נתפרדה החבילה כי מלא כל הארץ כבודו והשכינה יושבת בירושלים וגם עמהם בגלות והסגולתא לעולם עומדת ויש להם תקומה ולא יוכלו להם. וזה כוונת המן שחיק עצמות חכם להרע, ידע מהאמור דישראל בארץ ישראל קשר אמיץ וסגולת העמים נקראו ובאותו זמן היה קשה לאבדם ולזה יעץ באומרו ישנו עם אחד מפורד ומפורד כלומר העם שהיה אחד המיוחד מכל העמים עכשיו הוא מפורד וכו'.

ולזה אם על המלך טוב יכתב לאבדם, והוא לא ידע שלעולם הקשר אמיץ את"ד ז"ל. ובזה יתבאר כונת המדרש כשאמר המן אם על המלך טוב וכו' אמר ליה הקב"ה אילו לא מת משה יפה אמרת אבל עכשו שמת משה ותלו אותו ואת בניו על העץ, ובהקדים מה שאמרו רז"ל שהשכינה היא שהשלימה את הזמן דקרא כתיב בכל צרתם לא צר, וקרינו בוי"ו והנה מה שנענש משה רבינו ע"ה שלא נכנס לארץ ישראל משום שסירב ואמר שלח נא וכו' שסבר דעדיין לא נשלם הקץ דבתר הכתיבה אוליגן וכתוב בכל צרתם לא צר, והשכינה אינה עמהם בגלות, וכיון שכן שנפרדו זה מזה אז יכול לעשות בהם מה שירצה לכן אמר לאבדם אבל אמר לו הקב"ה אילו לא מת משה אלא היה נכנס לארץ שהדין עמו במה שסירב דבתר הכתיבה אוליגן ולא באלף כתיב והשכינה אינה עמהם ונתפרדה החבילה ויכול להיות שאין להם תקומה, אבל עכשו שמת משה נראה שהשכינה עמהם, וקשר קים הוא ירושלים והוי"ה וישראל, ולא עזב אותם כמו שנאמר עמו אנכי בצרה, ואם כן ותלו אותו ואת וכו'.

ובזה יתבאר בדרך רמז כוונת הפסוק אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' בהקדים מה שכתב הרב שם, כי זהב מורה על דין שנקודתו קמ"ץ והיא וי"ו יו"ד יהיו אותיות וי אבל כסף נקודתו סגול על דרך והייתם לי סגולה יעויין שם וזה שאמר אפריון שהוא בית המקדש עשה לו המלך שלמה שהשלום שלו, עמודיו כלומר עמידתו וקיומו כשעשה כסף כלומר כשיהיו עושים רצונו של מקום שאז הם סגולה כנקודת הכסף שהיא סגול, אבל לפידתו הם אותיות פרידתו זהב כשאינם עושים רצונו של מקום אז יפרד מהם, אבל האמת לא כן לא תחשוב ככה שאם כן ח"ו לא יהיה תקומה לישראל לזה אמר מרכבו ארגמן שהיא המרכבה של הקב"ה שהיא ר"ת ארגמ"ן שהם אוריאל רפאל גבריאל מיכאל נוריאל, תוכו רצוף אהבה היא תמיד בתוכם ושרויה עמהם מרוב אהבתו אותם ובזה יהיה הקשר אמיץ ולא יתפרדו אמן.

באופן אחר פירש הר"ב בס' חיים מירושלים ז"ל על פי מה שפירש הרב מערכי לב כוונת מאמרי רז"ל ידוע שאני מפוזר תדע שאני מכנסם, דקשה מה ענין כנוס ופוזר? אכן פירש במסכת בבא מציעא בפרק אלו מציאות מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו וכתב מרן בס' רס"ב דאם הם דרך הנחה לא יגע בהם, ואם דרך נפילה הרי אלו שלו, וידוע שה' חילק שבעים אומות לשבעים שרים וישראל גורלו ואם כן כשגזר הקב"ה על ישראל להיות פוזרים בגלות אם כן יזכו בהם השרים שבאו דרך ארצם דכיון שנתפזרו בין האומות והיה ליה כדין הנזכר, אך זה אינו דכיון שהקב"ה המפורסם אינו בדרך נפילה כי אם בדרך הנחה ועתיד לכונסם אין מי שיוכל לזכות בהם וזה שאמר ידוע שאני מפוזר בין האומות ושמה תאמר ח"ו יזכו בהם האומות מדין הנזכר, לזה אמר תדע שאני כונסם בדין דלאו בדרך נפילה הם אלא בדרך הנחה הם. ובזה יתבאר כוונת המן הרשע שאמר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד כלומר עם שהוא מיחד יחודו של עולם שנפלו לו בגורלו עמו ונחלתו עתה מפוזר ומפורד בין העמים ודינא הוא דמצא פירות מפוזרות הרי אלו שלו ולזה אמר בכל מדינות מלכותך לומר שאתה יכול לזכות בהם מן הדין וכי תימא אפשר שאינם בדרך נפילה אלא בהנחה ולא נתיאשו הבעלים לזה אמר אי אפשר שהרי דתיהם שונות מכל עם ודתי המלך מלכו של עולם אינם עושים ומחמת זה פיזרם לבין האומות ולזה ודאי ולמלך מלכו של עולם אין שוה לו להניחם בדרך הנחה כי אם

בדרך נפילה וכבר זכית בהם דהרי אלו שלו ולכן אם על המלך טוב וכו' ע"כ. וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים וכו'. יש לדעת וכי יש מי שמתענה ואוכל ושוחה? ואם כן מה צורך לומר למרדכי ואל תאכלו וכו'. ופירש הרב זכות הרבים ז"ל (דף ח"י:) וזה לשונו ולעניות דעתי נראה בהקדים מה שאמרו חכמי המוסר ז"ל כי לאדם השב בתשובה ואינו יכול להתענות יעשה כזה הסדר דהיינו ימשוך ידו באמצע אכילתו וזה יהיה נחשב לו כאילו התענה. ועל זה הוצרכה אסתר הצדקת לומר וצומו עלי ושמה תאמרו זאת עושה באמצע האכילה במשך ידינו מן האכילה והשתיה ובוזה יהא נחשב לנו כאילו התענינו. לזה אמרה לו ואל תאכלו ואל תשתו ודו"ק ע"כ.

והנה איתא במדרש שוחר טוב על פסוק זה, וזה לשונו, יכול התענו שלושה ימים ושלושה לילות ולא מתו אלא שהפסיקו מבעוד יום ע"כ והוא תמוה, פירש הרב קול יהודה עיאש ז"ל משם המפרשים והוא דליתקון עון עבודה וזה צריך תענית של שבעים וארבע שעות. וזה רמז הכתוב שובה ישראל עד ה' אלהיך וישראל שבאותו הדור לא התענו אלא שבעים ושתיים שעות ולא הועיל להם לתיקון עבודה וזה שחטאו בו. וזה כוונת המדרש יכול התענו שלושה ימים ושלושה לילות שעולים שבעים ושתיים שעות ולא מתו? אתמהא כיון שהגזירה על עון עבודה וזה וצריך ע"ד שעות והם התענו רק שבעים ושתיים ולא הועיל להם התקון אם כן איך לא מתו ועל זה תירץ שהפסיקו מבעוד יום ואותו התוספת משלים לשבעים וארבע שעות, ע"כ.

איתא במדרש בשעה שאמר המן יכתב לאבדם אמר לו הקב"ה שוטה שבעולם אילו לא מת משה יפה אמרת עכשו שמת משה ותלו אותו ואת בניו על העץ ע"כ. והוא תמוה. פירש הרב בקול יהודה בהקדים מה שאמרו רז"ל שהתקטנו תפילות שהתפלל משה רבינו ע"ה כדי שיכנס לארץ ושלא למות ולא הועילו הרי התפילות עומדים להציל את ישראל בעת צרתם. וזה אמרו אילו לא מת משה יפה אמרת שהועילו תפילותיו לעצמו ואם כן אין להם זכות לעמוד להם לישראל אבל עכשו שמת מרע"ה ולא הועילו תפילותיו לעצמו והרי הם עומדים להציל את ישראל בעת צרתם. אם כן ישראל ינצלו. ולהמן, ותלו אותו ואת בניו על העץ ע"כ.

באופן אחר פירש הרב הנזכר משם המפרשים על פי מה שאמרו רז"ל אילו היה נכנס משה לארץ ישראל לא נחרב בית המקדש והיו ישראל נאבדים חס ושלום אבל עכשו שלא נכנס לארץ, שפך הקב"ה חמתו על העצים ואבנים. ובוזה אפשר לפרש כוונת המדרש אם אעברה נא וכו' וזה שהשיב הקב"ה להמן אילו לא מת משה והיה נכנס לארץ ועל ידי זה היה שופך חמתו על ישראל, אם כך היתה גזירתך קימת, אבל עכשו שמת בחוצה לארץ ממילא אני שופך חמתי על העצים ועל האבנים וגזירתך בטלה ותלו אותו ואת בניו על העץ ע"כ.

באופן אחר פירש הרב בס' ירך יעקב ז"ל והוא בהקדים מה שאמרו רז"ל משה מן התורה מגין, בשג"ם זה משה. המן מן התורה מגין שנאמר המן העץ אשר צויתך. וכשהיו אומרים להמן שסופו להיתלות על העץ שכן נרמז בתורה היה אומר שדרשת רז"ל הוא שקר ח"ו, ולזה אמר לו הקב"ה אילו לא מת משה בן מאה ושערים שנה אלא או פחות או יותר ואם כן ח"ו הדרשה שדרשו בשגם זה

משה בטילה, אם כן יפה אמרת שגם דרשה שלך בטילה ח"ו. אבל עכשיו שמת משה בן מאה ועשרים שנה ונתקיימה הדרשה שדרשו בשג"ם זה משה והיו ימיו מאה ועשרים שנה לכן גם הדרשה שדרשו עליו שסופו להיתלות היא קיימת ואם כן ותלו אותו ואת בניו על העץ זת"ד.

באופן אחר פירש הרב בשער החצר ז"ל והוא בהקדים מה שכתב החיד"א ז"ל על פי מה שאמרו רז"ל אמר לו הקב"ה למשה, משה חכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ, והוא שמשה רצה ליכנס לארץ ישראל כדי שיקיים מצוות התלויות בארץ ואמרו רז"ל על פסוק וזאת התורה כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וזה שאמר למשה חכם אתה ועל ידי קריאתך כאילו קיימת בפועל ואתה רוצה ליכנס לארץ?

עוד נקדים מה שאמרו רז"ל במדרש אמר לו אחשוורוש להמן הואיל ואתה רוצה לקחת ממני אותם היהודים שמשכימים ואומרים שמע ישראל וכו' ה' אחד, איני מוכרם לך וכו' אמרו להמן כל זה היה כשהיה בית המקדש קיים והיה ה' רצוי להם. ועוד אמרו רז"ל שאמר לו אחשוורוש אני מתפחד דלא לייעביד בי כדעבד בקדמאי (כלומר בפרעה) אמר לו ישנו עם אחד, ישנו מן המצות, וזה אומרו אילו לא מת משה יפה אמרת והיה נכנס לארץ כדי שיקיים המצות התלויות בארץ ואינו נחשב הקריאה בפועל, יפה אמרת דישאל ישנו מן המצות במה שנחרב בית המקדש אבל עכשיו שמת בחוצה לארץ והלימוד נחשב לו כפועל כן ישראל אף שנחרב בית המקדש הקב"ה מרוצה להם על ידי קריאה במקום המעשה וכיון שכן ותלו אותו ואת בניו על העץ ע"כ.

באופן אחר פירש הרב הנזכר והוא בהקדים מה שאמרו רז"ל דעון שלהם היה שנהגו מסעודת אחשוורוש, ולתקן את זה התענו, והמשתה היתה שבעת ימים והם התענו שלושה ימים ושלושה לילות כנגד ששה ימים ועל זה קא מתמה המדרש איך לא מתו כיון שחסר עונה אחת כנגד יום השביעי ועל זה תירץ שהפסיקו מבעוד יום והתוספת הזאת נחשב ליום אחד שמקצת היום ככולו, וסיים הרב הנזכר דלפירוש התרגום שגי שהגזירה היתה בשביל ששתו יין גסך ותיקנו שיתענו שבעים ושלוש שעות כמנין יין עם שלש אותיות ועל ידי שהפסיקו מבעוד יום יעלו שבעים ושלוש שעות ע"כ.

איתא במדרש מגילה וזה לשונו בשעה שנחתמו האיגרות וניתנו ביד המן ויצאו שמחים המן וכל בני חבורתו פגעו בו במרדכי שהיה הולך לפניו וראה מרדכי שלושה תינוקות שהיו באים מבית הספר ורץ מרדכי אחריהם וכשראה המן וכל חבורתו, שהיה מרדכי רץ אחרי התינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התנוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקך פתח ואמר ליה אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא! פתח השני ואמר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. פתח השלישי ואמר עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט. כיון ששמע מרדכי כך שתק והיה שמח שמחה גדולה אמר לו המן מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התנוקות הללו אמר לו על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מעצה הרעה שיעצת עלינו עד כאן לשונו. והמדרש הזה הוא תמוה דלמה לא מצאו התנוקות כי אם שלשה פסוקים אלו דוקא, ועוד, תנוק השלישי שאמר

גם עד זקנה וכו' אין לו מובן. ולדבר זה יש לישיב על דרך מה שאמרו רז"ל במדרש מגילה בענין המן כשבא להלשין על ישראל וזכר את כל מה שנעשה. אמר שעמד שלמה ובנה את בית המקדש ואיני יודע מה היה לו בתוכו כשבאים לפני שיכנסו למלחמה נכנסים בתוכו ומכשפים וכשהם יוצאים ממנו הורגים ומחריבים את העולם מרוב טובה שהיה להם, ומרדו באלהיהם. ועוד שהאלוה שלהם הזקין ובא נבוכדנצר ושרף אותו הבית וכו' ע"כ.

הגה טענת המן שהזקין אלהינו ואין בו כח להציל על ידי שבא נבוכדנצר והחריב ביתו, ובאמת היה זה בכוונה רצויה מאתו יתברך שבא והחריב ביתו כדי שיפיג חמתו בעצים ובאבנים ולא יכלו ישראל מן העולם כנודע שמטעם זה נמלטו ישראל מכליה, וזה שאמר התינוק השלישי עד זקנה אני הוא ועד שיבה כלומר אף שהמן בלשונו הרע אומר שאני כביכול זקנתי וחושב שאין בי כח מכל מקום אני הוא ויש בידי להציל אתכם ומה שנחרב הבית לא מצד זקנה ושיבה אלא אני עשיתי בכוונה רצויה, ואמרו ואמלט כלומר שעל ידי זה אני מלטתי אתכם מיד שונאכם שאם לא כן היו ח"ו כלים מן העולם וכשם שהייתי לכם עזרה מקדם ומאז ככתי אז כן עתה להציל אתכם מיד המן, זה פשט הענין. אכן כדי לקשר דבר השלושה ביחד נביא מאמר במגילה וזה לשונו רב נחמן בר יצחק פתח לה להאי פרשתא מהכא שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אוי חיים בלעוני, בקום עלינו אדם ולא מלך זה המן ע"כ. והוא תמוה, דמה כוונתו בזה. ואגב יובן כוונת הפסוקים בפרשת וילך ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וכו' וחרה אפי וכו' והסתרתי פני מהם וכו' ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. ואמרו במסכת חולין שפסוקים אלו מדברים בהסתר פנים שהיה בימי אסתר וזהו ואנכי הסתר אסתיר, שבימי אסתר יהיה הסתר פנים, וצריך לפי זה איך יבוארו הפסוקים? ויובן גם כן פסוקי המגילה, איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי וכו', והקשו בגמרא איש יהודי, וכי לא היה בשושן יהודי אחר אלא הוא? אלא לפי שכפר בעבודה זרה שלא להשתחוות להמן נקרא יהודי ללמדך שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי. ואיתא במדרש ובתרגום שני שהמן בא בעצה על מרדכי שישתחוה לעבודה זרה ואמר לו הכי טוב אתה מיעקב שהשתחוה לעשו אמר לו מרדכי באותה שעה שהשתחוה יעקב ובניו לפני עשיו לא היה עדיין בנימין בעולם ואני בא מבנימין ולכן לא אשתחוה לפניך, וזה שאמר איש יהודי היה בשושן הבירה והקשה הגמרא וכי לא היה יהודי אחר אלא הוא אלא שלא השתחוה לע"ז משום שלא השתחוה להמן שעשה עצמו עבודה זרה, לכן נקרא מרדכי יהודי, וקשה למה באמת לא השתחוה וכי טוב הוא מיעקב אבינו ובניו שהשתחוה לעשיו לזה בא הכתוב כמתרץ. איש ימיני שמרדכי היה משבט בנימין וכשהשתחוה יעקב ובניו לעשיו אותה שעה לא היה עדין בנימין בעולם ואיני מן הראוי שמרדכי ישתחוה להמן.

והנה בזהר הקדוש הקשה על יעקב אבינו ע"ה בחיר שבאבות איך השתחוה לעשיו שהיה סטרא אתרא וכאילו עבר על פסוק לא תשתחוה לאל אחר? ותירץ ח"ו שיעקב אבינו ע"ה לא השתחוה לעשו אלא לשכינה שהיתה שם והוא עבר לפניהם אין והוא אלא שכינה שעברה לפניו. והנה אותו עון שנתחייבו

עליו כליה על שהשתחוה להמן שעשה עצמו עבודה זרה כמו שפירשו רז"ל במס' מגילה על פסוק תחת הנעצוץ יעלה ברוש נעצוץ זה המן שעשה עצמו עבודה זרה ודאי הוא היה, אירע להם כמו שאירע ליעקב שהשכינה היתה שם בזמן שהשתחוה ודאי לא היו חייבים כליה על ההשתחוויה להמן כי היו משיבים שהשתחוה לשכינה, כמו שעשה יעקב. זה שאמר הכתוב וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ כלומר שיהיה בימי מרדכי ואסתר שיקום העם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ דיקא, כלומר שיהיה בארץ והוא המן שהיה בארץ ועשה עצמו אלוה וישראל ישתחוה לפניו ועל ידי כן ועזבתים והסתרתני פני מהם ומצאום רעות רבות וצרות, שאכתוב עליהם גזר דין בר מינן לכליה ויאמרו זה לזה למה ה' עשה ככה לנו ומה חרי האף הגדול הזה אם על השתחוויה לפני המן, הרי יעקב בתיר שבאבות השתחווה לעשיו והקב"ה מדקדק עם חסידיו וכו' ולא תבע ממנו כלום. עבור זה, ואמר ביום ההוא כלומר שיאמרו תשובה על דבריהם אלה ומה היא התשובה ואומר הכתוב הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה כלומר דבשלמא גבי יעקב היתה השכינה והשתחווה יעקב לשכינה ולא לעשיו. אבל אנחנו חטאנו כי אין אלוהינו בקרבנו ואי אפשר לומר שהשתחוונו לשכינה, ואפילו הכי השתחוונו להמן ועל ידי כן מצאוני הרעות האלה.

באופן אחר פירש הרב זכות הרבים ז"ל, (בדף טו"ב ;) וזה לשונו ונראה לעניות דעתי בהקדים שישראל נתחייבו, על שני עונות שהיו בידם אי עון צלם דנבוכדנצר ב' שנתנו מסעודתו של אחשורוש, וההפרש שיש ביניהם כי עון הצלם הוא נגע לנפש ואינו נוגע לגוף שהגוף אינו נהנה, אבל עון הסעודה נוגע להגוף שהגוף נהנה ולכן צריך שני צדיקים לתקן שני העונות אלו אחד כנגד הגוף לתקן הסעודה והוא מרדכי הצדיק שלא נהנה מן הסעודה כלל, ואחד לתקן עון הצלם שנוגע אל הנפש, והוא משה רבינו ע"ה שהוא משולל מן הגוף. אשר בזה נראה לעניות דעתי כוונת מאמר רז"ל כשהלך אליהו הנביא אצל משה רבינו ע"ה וכו' אמר לו משה רבינו ע"ה יש צדיק אחד בדור ? אמר לו יש, ושמו מרדכי אמר לו לך והודיענו שיעמוד הוא משם ואני מכאן ונתפלל עליהם. ויש לדעת למה שאל משה אם יש צדיק בדור ואם ח"ו לא היה צדיק בדור היה נמנע מלהתפלל ? זה לא יתכן, אכן תפילתו די והותר. ועוד אומרו לך והודיענו שיעמוד הוא משם ואני מכאן ודאי שהוא (משה) יתפלל במקומו וכי יעלה על הדעת כי יבוא משה רבינו ע"ה אצל מרדכי או מרדכי ילך אצל משה רבינו ע"ה כדי להתפלל יחד, ואם כן תיבת משם ותיבת מכאן הם שפת יתר.

אומנם על פי האמור יבוא על נכון כי ידע משה והבין שעל שני עבירות נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה ועל זה צריך שני צדיקים לתקנם אחד בגוף לתקן עון הסעודה והשני לתקן עון הצלם הנוגע לנפש. ואם כן עון הנפש יכול משה רבינו ע"ה לתקנו לבדו, ולזה שאול שאל האיש (משה רבינו ע"ה) יש צדיק אחד בדור וכשאמר לו אליהו יש ושמו מרדכי אמר לו לך והודיענו שיעמוד הוא משם כלומר על דבר הנוגע לשם והוא ענין הסעודה, ואני אעמוד מכאן כלומר על דבר הנוגע לכאן, שהוא עון הצלם הנוגע לנשמה ונתפלל עליהם. נמצא דאם לא היה משה רבינו ע"ה מה שהיה ביה ביד מרדכי הצדיק שיתקן עון הסעודה לבד אבל עון הצלם נשאר במקומו ולא היו ישראל נתקנים לגמרי, והגזירה במקומה עומדת ח"ו. וקצת סיעתא לזה שאמרו במדרש בפרשת העגל ושבח אני את המתים

וכו' וכאן המן הרשע חשב בדעתו לתפוס את ישראל משני צדדים עון הצלם ועון הסעודה ואמר בדעתו אם עון הסעודה יחוקן על ידי מרדכי עון הצלם במקומו עומד, כי אין מי שיתקן אותו, לזה אמר ליה הקב"ה אילו לא מת משה יפה אמרת שאם היה חי מתקן הוא על עון הנוגע לעולם הזה והוא עון הסעודה, אבל עכשיו שמת משה רבנו ע"ה יש בידו יכולת לתקן עון הצלם, וישארו ישראל נקיים מכל דבר רע לפיכך ותלו אותו ואת בניו עד כאן דבריה.

ובאופן אחר פירש הרב הנוזר משם הרב כמהר"א מורחי ז"ל בהקדים מה שאמרו רז"ל כשאמר הקב"ה למשה ועתה הניחה לי וכו' אמר לפניו משה ובמי תקיים שבועת האבות אמר לו בך, זה שאמר ואעשה אותך לגוי גדול, נמצא שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק לקיים שבועת האבות אלא במשה רבינו ע"ה לולא שהוא לא קבל, אבל עדיין כל זמן שמשה חי היו ח"ו ישראל בסכנה שמא יכעוס עליהם הקב"ה ויקיים שבועתו במשה אבל אחר פטירת משה רבינו ע"ה יצאו ישראל מכלל סכנה דמוכרת כביכול הקב"ה לקיים שבועתו, וכמו שמצינו ששפך חמתו על העצים ועל האבנים, ומעתה זה אומרו אמר הקב"ה להמן אילו לא מת משה יפה אמרת לאבד שונאי ישראל אבל עכשיו שנפטר משה ועלי לקיים שבועת האבות אין לי מקום לקיים שבועתי ומוכרת אני להצילם כדי לקיים את השבועה ואיך יעלה על דעתך לחשוב עליהם רעה, לפיכך ותלו אותו ואת בניו על העץ עכ"ד.

הרצים יצאו דחופים וכו' והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן גבוכה, פירש יערו"ד ז"ל במה שכתוב ביוסיפון כי בדתי הקדמונים דתי יון והרומיים היה חוק, כל דת וגזירה שעושה המלך ונותן קודם אכילה ושתיה, יש לו חוקף וקיום וכמעט אין לו הפרת, אבל לאחר שתיה אין בו ממשות וחוקף כלל כי יין אנסו, והנה כאן תכף שהסיר המלך טבעתו להמן ישבו לשתות והמן צויה ליתן דת בכל המקומות ובשושן ידעו זה ונסתפקו היותר סמוך למשתה היין אם נעשה זה קודם השתיה ואין לו בטול או אחר המשתה ואין לו קיום ולכך נבוכו וזה שאמר והעיר שושן גבוכה, ולכך כשנתמתק המלך אחר כך אמר למרדכי ואסתר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם כלומר שיכתבו שהגזירה נעשית אחר שהתחילו לשתות שאם לא כן אין לה ביטול, וזה אומרו כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב ע"כ.

ובזה פירש הרב מאיר שולטאן ז"ל כוונת הפסוק מי הוא זה ואיזה הוא וכו' והמלך קם בחמתו ממשתה וכו' וקשה וכי לא ידע בכל אלה שאומר מי הוא זה וכו' וגם מה בא ללמדנו באומרו ממשתה היין! אכן על פי האמור אתי שפיר! שכוונתו היתה מי הוא זה וכו' לעשות כן שהן אמת שבידיעתי נעשה כל זה, אבל הענין היה רק להפחיד את ישראל כדי שילכו כשורה עם האומות לפי הדברים שדיבר לו המן עליהם שאין משאם ומתנם עם האומות באמונה כנזכר בתרגום שני ולכך עשיתי זאת הגזירה בתוך המשתה כדי שאם יחזרו מדרכם הרעה ויקבלו עליהם להתנהג עם האמות כשורה להשפיל עצמם לפנייהם אבטל את הגזירה וידעתי שלב היהודים רך כקנה וכשומעם יחזרו מהר, וזה אומרו מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן רוצה לומר שיאמר שהגזירה צריך שתעשה אבל על כל פנים מאחר שנעשית בתוך משתה היין, ולכך נתמלא חימה, וז"א קם בחמתו ותדע למה

נתמלא חימה אחר שהכל היה בידענתו וברצונו כאמור ולכך השיב ממשחה היין כלומר שהגזירה היתה מתוך משתה היין לכן אין לה קיום כלל, והמן הרע רוצה בקיומה וזה לא עלה על לבי וגם שזה היפך חוקי ודתי המלכים כנזכר והוא רוצה להבאישני בעיניהם ודו"ק.

כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות. ויש לדעת דמאי קאמר ומי יודע אם לעת כזאת וכו' ורש"י פירש ומי יודע אם יחפוץ בך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה לעת כזאת שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריגה באדר לשנה הבאה הגעת למלכות אם תגיע לגדולה שאת בה עכשיו ע"כ. אכתי קשה דמה לו להודיעה אם באותו זמן תהיה קימת אם לאו דבאומרו ואת ובית אביך תאבדו די והותר. פירש הרב דברי מרדכי ז"ל (דף מ"ב) בהקדים מאי דאיתא בתענית תנו רבנן בזמן שהצבור בצער ופרש אחד מהם ולא נשתתף עמהם באים שני מלאכי השרת ומניחים ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפרש מן הציבור אל יראה בנחמת צבור, תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה שלום עלייך נפשי, ואם עשה כן עליו הכתוב אומר הנה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתה יין אכול ושתה כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ע"כ. והקשה הר"ף ז"ל, דמברייתא קמא משמע דעונשו הוא שלא יראה בנחמת צבור ואילו מברייתא אחרת נראה דעונשו הוא שלא יתכפר לו העון הזה עד מותו. לכן פירש הרב ז"ל דאם יכופר העון הזה קאי על עון הצבור הגורם צרתם שאינו מתכפר עד שימות זה הפורש מן הצבור, ונמצא שימות במהרה קודם סילוק הצרה כדי שלא יראה בנחמת צבור וסילוק הצרה מעליהם, ע"כ. וזה שאמר אל תדמי וכו' להמלט וכו' באומרך מה לי ולצרה הזאת ותפרשי מן הצבור מטעם זה כי אם החרש תחרישי בעת הזאת מזה הטעם ודאי שריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו כדכתיב אם יכופר העון הזה להם וכו' וקא מפרש שלא תאמרי שעד שיכופר עונך צריכת מיתה אלא הכונה שלא תראה בנחמת צבור כשתסתלק הצרה מעליהם בהתכפר עונם וזה שאמר ומי יודע אם לעת כזאת שהוא עת הנחמה וסילוק הצרה תגיעי למלכות, אלא שאז לא יחפוץ בך המלך ויאבדך כושתי ע"כ.

ובאופן אחר פירש הרב בית אהרן ז"ל והוא בהקדים מה שאמרו רז"ל דנתתיבו ישראל משום שנהנו מסעודת אחשוורוש אמר להם אם כן שבשושן יהרגו וכו'. אלא מפני שהשתחוו לצלם וכו' ואם כן יעלה על דעת אסתר בין למר ובין למר ישראל חייבים, אם כן אני מה איכפת לי ליכנס בסכנה אל המלך אשר לא כדת ואני את נפשי הצלתי, אכן הא ודאי שישראל אינם חייבים דאי משום שנהנו וכו' לכך נתחייבו, אם כן דוקא בשושן מתחייבים אבל ישראל שבמקום אחר פטורים והיאך גזור על כל העולם כולו להשמיד וכו' והיה לו לקב"ה להציל אותם בשביל אחרים שלא נהנו, ואם מפני הצלם גם זה אי אפשר, דאם כן גם אסתר חייבת כמותם ואם כן זה שאמר לה מרדכי כדי להוציא מדעתה סברא זו ואמר לה אם החרש תחרישי בעת הזאת כלומר דיעלה בדעתך דישראל חייבים על זאת שנהנו מסעודתו וכו' ואם כן למה לך להכניס את עצמך בסכנה כיון שהם

חייבים על עת הזאת, הוי יודעת שריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום שלא נהנו ובודאי יציל אותם בשביל שלא נהנו וזה אומרו ממקום אחר, ואם תאמרי שהם חייבים משום שהשתחוו לצלם ואם כן ואת ובית אביך תאבדו גם כן שאין עול לפניו יתברך, שהם יאבדו ואת תשארי בבית המלכות, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות כלומר שבשביל שעה זו ניתנה לך המלכות, ואם תחרישי בעת הזאת את נענשת על זה מפני שכבר ניתן לך המלכות בשביל זה עד כאן דבריו.

ובאופן אחר פירש הרב שמ"י ז"ל ודקדק עוד במה שאמר החרש תחרישי וכו' השתי חרישות למה ופירש הרב ז"ל בהקדים מה שכתוב בפרק ב' דיומא אמר ר"י אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על למי שאמרו מה יושיענו זה ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש. ולהבין אומרו כמחריש ולא אמר מחריש, יובן על פי מה שא"י במס' קידושין (דף מה, מו) בעל מנת שירצה האב ושתק איכא למאן דאמר מדשתק אתנוחי אתנחא, ואיכא למאן דאמר דהא דשתיק מרתח קא רתח, ואמרינן התם דאפילו למאן דאמר מרתח קא רתח היינו כדשתיק בחדא מלתא אבל שתיק בתרוויהו כגון שנתקדשה וניסת שלא לדעת אביה ושתיק ודאי אתנוחי אתנחא דכולא האי לא שתיק, וכלפי זה רמז הכתוב דהנה אם היה דבר אחד בלבד שאמרו מה יושיענו זה ושתיק לא היה מקום ליענש על זה דאפשר לומר האי דשתיק מרתח קא רתח ודעתו לומר! לי נקם ושלם. אכן היות תרי מילי אחד מה יושיענו זה ב' ויוסיפו עוד ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה כל השומע דשתיק בתרי מילי היה כמחריש רוצה לומר כדין שתיקה בעלמא דאמרנין מדשתיק כולי האי אתנוחי אתנחא לפיכך נענש שאול. ועל פי קוטב זה סובב והולך מאמר מרדכי בכפל אם החרש תחרישי שתי חרישות יש כאן חדא דגמכרו היא ועמה לעבדים ולשפחות ונוספה גחלה מבוהלת לקנותם להרוג דליכא למימר הא דשתק מרתח קא רתחא דכולי האי לא שתקא ונמצא אוחזת מעשה אביה בידיה שהוא שאול שהיה כמחריש ונענש. ולזה אמר ואת ובית אביך תאבדו כלומר עונשך כמו עונש אביך שנענש על שהחריש לשונאיו ומחל על הכל וניטלה המלכות ממנו כי כך המדה שהמלך שמוחל על הכל היא סיבה שניטלה המלכות ממנו מפני שהעיד על עצמו שאינו כדאי. למלוך ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות כדי שתלבש בגדי נקם לכבוד המלכות ע"כ.

באופן אחר פירש הרב נשמת חיים להמרת"א ז"ל כוונת המשך הפסוקים ויכוח מרדכי ואסתר וזה תוארם כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אחת דתו להמית לבד וכו' ואני לא נקראתי וכו' ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וכו' כי אם החרש וכו' ותאמר אסתר לך כנוס וכו' והדקדוקים רבים א' אומרו זה שלושים יום מאי נפקא מינה אם שלושים או חסר או יתר על כל פנים אשר לא יקרא אחת דתו להמית. ב' אומרה ואני היא שפת יתר כיון שעל עצמה מדברת, ונראה שהיא לא נקראת אבל אחרים נקראו וצריך לדעת מהו כוונתה. ועוד אומרו בעת הזאת וכו' ומי יודע אם לעת כזאת אין להם הבנה. גם אומרו ואת ובית אביך תאבדו מה לו להזכיר עון אבותיה. וכדי להבינם נקדים לפרש תחילה כוונת הפסוקים בשמואל (א' ט') כה אמר ה' צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל וכו', עתה לך והכית את עמלק והחרמתם כל אשר לו ולא תחמול עליו מאיש ועד אשה וכו' וישמע שאול את

העם וכו' ויך שאול את עמלק וכו' ויתפוש את אגג מלך עמלק חי ואת כל העם החרים ויחמול שאול על אגג ועל מיטב הצאן והבקר וכו' ויהי דבר ה' אל שמואל לאמר ניתמתי כי המלכתי את שאול וכו' כי שב מאחרי ואת דברי לא קיים וכו' ויבוא שמואל אל שאול ויאמר שאול ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה' ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שומע, ויאמר שאול מעמלקי הביאום כי חמל העם על מיטב הצאן למען זכות לה' וכו' ויאמר שמואל ולמה לא שמעת בקול ה' ותעט אל השלל וכו' ויאמר שאול אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה' ואביא את אגג ויקח העם מהשלל לזכות וכו' ויאמר שמואל החפץ ה' בעולות וזבחים הנה שמוע מזבח טוב, ע"כ, ויש לדעת תחילה וראש מה שאמר שמואל לך והכית דהוה ליה למימר לך והימת, והרי כלי יקר פירש שרוצה לומר שלא ימיתנו תכף אלא יכהו מכת מות כדי שיראו עיניו, שאחרי שיחרימו את כל אשר לו בעודו חי, ואחר כך והמתה מאיש וכו' מיתה ממש, וכיוצא בזה פירש מה שאמר הפסוק ויחלוש יהושע שלא רצה להמיתם תיכף ומיד אבל תחלישם בתחילה ואחר כך ימותו, עוד אומרו הקימותי את דבר ה' איך דיבר כזה מאחר דעין רואה דלא בא לכלל הקיום, ועוד חזר ואמר שמעתי בקול ה' אלוהי ואביא את אגג חי והווי תרתי דסתרן אהדדי, ואף גם זאת לא מצינו שהתרעם שמואל עליו כי אם על הצאן והבקר דנראה שעל מה שהחיה את אגג לא מצאה הקפידה מקום לגות ולא אתנו יודע עד מה, אכן יובנו בדברי קודשם מה שפירש מהר"ח ז"ל כוונת הפסוק כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמה את זכר עמלק וכו' משם מהר"א צמח ז"ל והוא בהקדים מה שכתב בפרקא קמא דמגילה דר' אלעזר סבר כתוב זאת, מה שכתוב כאן, זכרון, מה שכתוב במשנה תורה, בספר, מה שכתוב בנביאים, ומגילת אסתר לא ניתנה ליכתב ור' יוחנן סובר דניתנה ליכתב ודריש: כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון, מה שכתוב בנביאים, בספר, מה שכתוב במגילת אסתר, נמצא דקרא גופיה אחד הקורא יספיק עלימו כי מגילת אסתר ניתנה ליכתב או לא, וזה עצמו פירשו המפרשים ויאמר ה' אל משה תזהר לכתוב סתם זאת זכרון בספר ולא תפרש להם פירוש זאת אם הכוונה זאת מה שכתב כאן או מה שכתב שם ובמשנה תורה לפי שאם תאמר כפירוש זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, אם כן בספר מה שכתוב במגילה ובהגיע זמן מרדכי ואסתר שוב יתיאשו ישראל לעשות תשובה ותפילה, כי יאמרו דאין הדבר תלוי בתשובה מאחר שכבר כתב להם משה רבנו ע"ה בתורה שימחה את זכר עמלק בימי מרדכי ואסתר לכן אני מצוה לכתוב סתם ובוזה על כורחם יעשו תשובה ואולם שים באזני יהושע בסוד כמוס שפירש הכתוב וזה שאמר ושים באזני כסברת ר' יהושע דסבירא ליה דתיבת בספר הוא מה שכתוב במגילה, ועל פי זה יובן כוונת הפסוק פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה, ודרשו רז"ל לדור אחרון בימי מרדכי ואסתר, ואין לו מובן מהו הכונה אבל על פי האמור יבוא על נכון והכי קאמר בא וראה כמה חביבה לפני הקב"ה תפילתם של ישראל שכביכול צופה ומביט למרחוק ומבקש צדיקים שיתפללו לפניו ולזעוק אל שועתם, תדע שכן, שהרי תכתב זאת הכוונה שנכתב בתורה סתם זאת זכרון בספר, סתם על בלי הגיד לו אי זאת מה שכתוב כאן או מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, ואם תאמר מאי גפקא מינה בזה, לזה אמר

נפקא מינה טובא כדי שלדור אחרון בימי מרדכי ואסתר כמו שכתבו רז"ל עם נברא יהלל יה מחמת שאין יודעים אם זאת היינו מה שכתב כאן ובמשנה תורה ונשאר בספר לאותו הדור, או שמא זאת אינו אלא מה שכתב כאן ובמשנה תורה ונשאר בספר למה שכתוב בנביאים. ומגילה לא ניתנה ליכתב ולכן יעמדו בתפילה לבקש מלפניו על זאת והבן.

מעשה פש גבן להקור דמאתר דנראה דהקב"ה הסכים דפירוש הפסוק הוא כסברת ר' יהושע דכתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה, אם כן מה כל הכעס הזה על שאול מלך ישראל שהחיה את אגג מלך עמלק, אחר כי כן דבר המלך מלכו של עולם אל משה רבנו ע"ה כתוב זאת וכו' כנוכר, ואם לא ישאר ממנו שורש וענף אמאן תרמיה מאמרו יתברך בספר כיון דהוי חסר המציאות שלא נשאר בהם עד אחד, אכן נראה דאף דהמסקנא היא דאיתא בספר למה שכתוב במגילה מהנראה דלא הספיק מחייתו להשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת בפעם אחת אידי דתקיף תיליה הוא השטן הוא יצר הרע וכו' ולכן באה האזהרה להילחם בעמלק שלושה פעמים אולי אוכל נכה בו על דרך מעט מעט אגרשנו מפניך וכו' והנה הלא מראש בימי משה רבנו ע"ה ירדנו להלחם בו, ולא הספיק זכות אבותינו זולת להתליש כוחו וכמו שכתוב ויחלוש יהושע וכו' ומיד אמר לו השם יתברך למשה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מהה אמחה הכוונה דלפי שעה די לכם במחיה הזאת מה שכתב כאן דהיינו להתלישו ושוב הנה ימים באים זכרון שכתוב בנביאים ובספר מה שכתוב במגילה ואז מחה אמחה שני מחיות ובכי האי גוונא תוכל לו כי לא תוכל לו אשר לא ישאר לו שורש וענף, וזה מה שדקדק שמואל ואמר בשם ה' לך והכית וכו' כלומר הגיע עת מחייתו, זאת השנית אחר שנחלש בימי משה רבינו ע"ה, וביאר אופן מחיתו דהיינו להחרים את כל אשר לי, ולהמית את אנשיו מאיש ועד אשה עד אשר לא ישאר ממנו רק את גפשו לקיים את דברי האיגרת הפורים בימי מרדכי ואסתר וזה מה שאמר שאול לשמואל בחזרתו מן המלחמה ברוך אתה לה' הקמותי את דבר ה' כלומר אל תתמה על החפץ במה שהבאתי את אגג מלך עמלק חי כי כן דבר ה' לקיים המחיה האחרת להחם ולכלות עיקר שרשוהי בימי מרדכי ואסתר, ושמואל בשומעו היטב חרה לו ההוא אמר שלא על מנת שהביא את אגג חי היתה תלונתו דכל כי הא כדון עשה למדקדק דברי ה' יתברך בתורה ובנבאים דבר דבור על אופניו כמו שאמר שכל תלונותיו אינו אלא על מה שקול הצאן בא באוניו ואותו ציוהו להמית את כל אשר לו ולא ישאר ממנו מאומה, אז השיב לו שאול אשר תמל העם הכוונה דכל כי הא חטאת הקהל הוא ולא עליו תלונותיו, והשיב לו דאין הכי נמי דחטאת הקהל הוא אבל הא מיהא כיון שיש בידו למחות נתפס הוא בעונם וראש שבטי ישראל אתה והיה למחות בידך, על זה הודה ואמר כי טעה בזה אחרי ראותו כי העם לא להנאת עצמם כיונו, רק לזכות לה' ובאה התשובה החפץ לה' בעולות ודו"ק.

הלא מעתה נראה דמעיקרא עלה על דעת אסתר לומר דאף על פי שמלחמת עמלק גופה ראויה לממסר גופה עלה בסכנה וכמו שהיה בימי משה ויהושע ושואל, מכל מקום אינו אלא בספק של סכנה וכדרך אנשי המלחמה היורדים למלחמה אם להרוג או ליהרג לא כן בכניסתה אל חצר המלך הפנימית דהוי סכנה ודאית וזה מה

שרמזה באומרה אחת דתו להמית בלי ספק, ושוב אמרה עדיפה מינה דאף שמצינו לראשונים אבות אבותיו שלא חששו לסכנה עצומה כזו ממה נפשך יתכן מפני שהיא היתה על פי הדיבור וכי האי גוונא סמוך לבו לא יירא לבא לידי סכנה מה שאין כן בדידת שאינה מצווה מאת ה' יתברך שהרי בהדיא קאמר הלא כתבתי לך שלשים ולא רבעים וזה שאמר ואני רוצה לומר משונה אני מאותם שקדמוני כי אותם שקדמוני הם קרואים מאת המלך מלכו של עולם להלחם בעמלק ודבר הזה היה שלשה פעמים ועכשיו זאת פעם הרביעית וזה אומרה ואני לא נקראתי למחיה זו זה שלשים יום אל תיקרי שלשים אל שלשים ומשם דסבורה היתה דזאת מה שאמר כאן זכרון מה שכתוב בספר נביאים ואם כן זו אצלה היתה רביעית, וקרא צווח נגדה שלשים ולא רבעים, ומרדכי הבין מאמרה שמניעתה זאת היתה משום דסבורה דזאת מה שכתוב כאן ולא איתא לן בספר למגילה כי על כן שלת אליה לאמר כי אם התרש תחרישי בעת הזאת הכונה מזאת זאת הכתוב בתורה ודעתך שזמן זאת הכתוב אינו אלא מה שכתוב כאן ולא במשנה תורה ולא איתה לך למגילה, דעי וראי שאם את סוברת כן ומשום הכי ראוי למנוע עצמך מתגר זה אבדה תקותך מעתה בלא ימנע מהחלוקה שאם הפירוש כמו שאמרת דזאת מה שכתוב כאן ולא במשנה תורה מה תענה ביום שידובר בך עון אביך שהחיה את אגג שהוה ליה להמיתו מיד אשר לא ישאר ממנו שורש וענף כלל ואם תאמרי דיש זכות תולה לו מאתר הפירוש זאת היינו מה שכתוב כאן ובמשנה תורה לא כתוב ובספר מה שכתוב במגילה תלוי בצווארך כי בא הקץ להשמיד פריז ממעל ושרשיו מתחת וזה שסיים ומי יודע אם לעת כזאת דיקא הכוונה דיתכן דזאת דקרא הגיע עכשיו ביתורו ובפירוש זאת הכתוב כאן ובמשנה תורה ואיתא בספר לזמן הזה כמובן, ואסתר כשומעה את דבריו נתחכמה ואמרה בדעתה דאין סימן דפירוש זאת דקרא היינו כמו שאמר מרדכי דפי פירוש קשה אמאי העלים הכתוב, ושם רמז בשלושה פעמים אלו בזאת זכרון בספר גסתר ומה חסר המקרא שלא לכתוב זמן זמנים בפירוש, אם לא שנאמר בהכרח דהעיקר כמאן דאמר דזאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה ואיתה בספר למגילה דלפי זה, יציבא מלתא כי נעלם דבר בשלושה תיבות אלו זאת זכרון בספר דאם היה מפרש בהדיא בספר מה שכתוב במגילה היו נמנעים מלצעוק ולשוב אל ה' לכן כאשר שמעה את מאמר מרדכי תשיב אמריה לך כנוס וכי דאין ספק דבעבור זאת העלימה התורה ולא פירשה דזאת מה שכתוב כאן, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר למגילה, כדי שלא ימנעו מן התשובה לכן כיון דזה העיקר, לך כנוס אותם וצומו עלי שלושה ימים ואל תאכלו ואל תשתו וחזרו בתשובה היטב כדי שיגאלנו ה' ע"כ.

ומתבאר בזה הפסוק ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר. הכוונה מאמר אסתר שאמרה לך כנוס וכו' הוא היה קיום לדברי הפורים ולמדה כן ממה שנכתב בספר דיקא דהיינו מה שאמר בתורה כתוב זאת זכרון בספר על בלי הגיד אם בספר מה שכתוב בנביאים או במגילה דעל ידי שאמרה לך כנוס הסכימה דעתה דבספר היינו מה שכתוב במגילה, ומה נמשך לקיים את דברי הפורים האלה לנקום את נקמתנו, כן ישמיע ישועה ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים אמן כן יהי רצון.

ועל פי דברי קדשו פירש הרב באשד הנחלים ז"ל כוונת מאמר רז"ל במגילה זכרני ה' ברצון עמך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה שתעשה תשועה על ידי מרדכי ואסתר זכרני, וצריך לדעת מה ענין לדוד אצל מרדכי ואסתר, אבל על פי האמור אתי שפיר דידוע מה שאמרו רז"ל שדוד לא הרג את שמעי משום שהיה עתיד מרדכי לצאת ממנו לעשות תשועה בישראל הרי כל ישראל היו מרננים אחרי דוד למה לא הרגו כיון שהיה מחויב מיתה אבל דוד טעמו ונימוקו עמו, משום שעתיד מרדכי לצאת ממנו כאמור הרי לא היה יכול לאומרו דבאים להתיאש מהתשובה כאמור ולכן אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לעת כזאת אין אני כרצון עמך בהריגת שמעי והם אומרים דשלא כדין עשיתי שלא הרגתי אותו. ברם זכרני ברצון עמך בשעה שתעשה תשועה על ידי מרדכי ואסתר דאז ידעו כולם דכדין עשיתי במה שלא הרגתי אותו ודו"ק עכ"ד.

וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך. פירש הרב לקוטנים מפרדס ז"ל וזה לשונו אמרו רז"ל שמספר אותיות של האבות הם שלושה עשר ושם האמהות גם כן שלושה עשר, בין שניהם הם מספר עשרים ושש כנגד שם הויה ברוך הוא שהוא רחמים גמורים וזכות האבות והאמהות מגין עלינו. יכן מרדכי ואסתר. מרדכי במספר קטן שלושה עשר וכן אסתר במספר קטן הוא שלושה עשר, ששם הויה ביניהם ועורם וחשב המן שהוא זורש אשתו במספר קטן הוא עשרים ושש אך המן הוא מספר ארבע עשרה זורש אשתו במספר קטן שנים עשר שאינו כמו מרדכי שהוא שלושה עשר ואסתר שלושה עשר אלא משונים וזה אומרו איננו שוה לי שאין שם אשתו ושמו שוים שלושה עשר שלושה עשר שזרש נשאר לה כמנין ז"ה וזה אומרו וכל זה איננו שוה לי שאני ארבעה עשר והיא שנים עשר עד כאן דבריו. ועל פי זה אפשר לומר כוונת הפסוק מי יתן טהור מטמא לא אחד כלומר שאין מספר שמו ושם אשתו שוים כמו מרדכי ואסתר שמספרם שוה שלושה עשר שלושה עשר, אלא המן ארבעה עשר זורש שנים עשר וזה אומרו מי יתן טהור מטמא לא אחד ההפך בין מרדכי ואסתר והאבות ששם ושם האמהות שוים כמנין אחד ע"כ.

באופן אחר אפשר לומר בהקדים מה שפירש הרב אברהם את ידו חלק שני (דף קמ"ג) כוונת הפסוק ואת המטה הזה תקח בידך וכו' והוא בהקדים מה שפירש הרב יוסף אברהם שאלתיאל ז"ל משם המפרשים, כוונת הפסוק בשופטים ג' איש אלהים בא אלי וכו' ולא שאלתיהו אי מזה הוא ואת שמו לא הגיד לי. במה שכתב רבנו האר"י זלה"ה כי למעלה בסטרא דקדושה כולם מספר שנים עשר כמספר שנים עשר מזלות וכיוצא אבל בסטרא אחרא הם אחד עשר בסוד ותחטרהו מעט וכו' אחד עשר סימני הקטורת ועל פי סברת האר"י ז"ל שמלאכי קדושה ניכרים בשמם שיש בסוף שמותם א"ל כמו מיכאל וכיוצא אבל שמות סטרא אחרא לא יש אל, וזה שאמרה איש אלהים בא אלי ולא שאלתיהו אי מזה הוא אם מסטרא אחרא או מסטרא דקדושה אי מזה אם מזה גימטריה שנים עשר כי המ"ם שמוש, ואם תאמר הרי מהשם ניכר? אם יש א"ל בשמו לזה אמרה ואת שמו לא הגיד לי עד כאן דבריה. ובזה יתבאר כוונת הפסוק קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה וכו', שהערב רב ידעו מה שעשה משה במצרים היו חושבים שהוא והמצרים מצד סטרא אחרא שהיא מספר אחד עשר, אבל לפי האמת היה מסטרא דקדושה,

ועתה הערב רב חורו לסורם הרע ואמרו אשר ילכו הם ר"ת אחר עשר כי זה משה האיש שעשה הכל מסטרא דקדושה כמספר זה לא ידענו מה היה לו, וכיון שנבקשהו ולא נמצא אנחנו תוהים אחרי סטרא אחרא ובוה יתבאר ביונה ויאמרו הגידה נא לנו למי הרעה הזאת לנו ואי מזה עם אתה ויאמר עברי אנכי כלומר מסטרא דקדושה ואת אלוהי השמים אני ירא ואני מזה אלי ואנוהו אשר עשה את הים לשנים עשר קרעים. מצד הקדושה על ידי המטה ואת היבשה שכולם במספר זה, ולכן מתחילה אמר לו הקב"ה ואת המטה הזה דיקא מסטרא דקדושה לא כמו מטות המצרים שהם מספר אחד עשר, בזה יתבאר כוונת אומרו באסתר מי הוא זה ואיזה הוא כלומר מסטרא דקדושה או מסטרא אחרא, "אי" זה הם מספר אחד עשר, ותאמר איש צר ואויב דהוא מסטרא אחרא, וכל זה איננו שוה לי שזה מרדכי שהוא מסטרא דקדושה שהוא ז"ה שוה לי שאני מספר שלושה עשרה כמספר ז"ה ומרדכי מסטרא דקדושה כאמור.

כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך. פירש הרב בס' תהילה לדוד ז"ל (חלק א' דף קכ"ה:) בהקדים מה שהקשו בגמרא (בפרק החובל דף צ"ז:) למאן דאמר עבדא כמקרקעי דמי והא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור, ואי סלקא דעתך עבדא כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשות מאריה קאי? ותירצו הכא במאי עסקינן שלא בשעת מלאכה ופירש רש"י בשעה שאין רגילים לעשות מלאכה או שאין מלאכה לבעליו לעשות. והקשו עוד ומי ניחא ליה דליכחוש עבדיה? ותירצו דמתיל דלא לסתריה עבדיה וכו' יעוין שם. נמצא דהתוקף בעבדו של חבירו אם הוא בשעת מלאכה ומבטלו ממלאכת רבו חייב, אבל שלא בשעת מלאכה פטור דאדרבה ניחא ליה לרבו דלא לסתריה עבדיה, וזה היה דעתו של המן הרשע שאמר ישנו עם אחר כלומר ישנו מן המצות וזהו דקאמר גם כן ואת דתי המלך מלכו של עולם אינם עושים שאינם עובדים לרבים כראוי ואם כן אינו בשעת מלאכה, ולכן איפוא אם על המלך טוב יכתב לאבדם, ודרשו רז"ל לעבדם דדינא הוא התוקף בהם ומשעבדם פטור מן הדין כמו שאמרנו. מעתה זה אומרו כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וכו' ואילו לעבדים וכו' החרשתי דאפילו דלאו כל כך להיות רודף בעבדיו של מקום לקחת אותנו לו לעבדים קא מיהא ימצא לו מקום פטור דהוה ליה כתוקף עבדו של חבירו שלא בשעת מלאכה דפטור, אך אמנם במה שנמכרנו להשמיד וכו' אין הצר שוה בנזק המלך מלכו של עולם שאם שלא בשעת מלאכה ניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה והיכי דמי אם תקף בהם לשעבדם אבל לא ניחא לו להוציאם מן העולם עכ"ל ז"ל.

והרב חיד"א ז"ל פירש בכסא דוד דברים אחדים על פי מה שאמרו רז"ל על פסוק והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות ואין קונה, והוא דאם ישראל ימכרו להריגה או ימות המוכר ואם ימכרו לעבדים ולשפחות ימות הקונה, וזה שאמר ואין קונה מעתה זה אומרו כי נמכרנו וכו' להשמיד אבל אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי או ימות הקונה שהוא המן, אכן עכשיו שנמכרנו להריגה שימות המוכר שהוא אחשוורוש, וזה שאמר כי אין הצר שוה בנזק המלך שהוא מוכרת שימות ע"כ.

באופן אחר פירש הרב בספר אברהם את ידו ז"ל (דרוש ז' לשבת זכור) כוונת המשך הפסוק הנזכר בהקדים מה שכתבו הפוסקים ז"ל דקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא ומזה ראינו מפלאות תמים דעים דהיא גופה היתה מפלתו של המן, והוא בהקדים מה שכתב הרב במקור חיים בכוונת הגבעונים שאמרו ליהושע עבדיך אנחנו דכונתם דאפילו שנתחייב מיתה אשר נמצאו דברינו שקר אזי עבדות שלנו תהיה במקום מיתה וזהו שרמזו אליו באומרם עבדיך אנחנו והא ראייה מכנען שחטא ולא לעבד נתקלל וכן הדין גבי יוסף שניצול מן מיתה אחיו על ידי שנמכר לעבדות לכן השיב יהושע על דבריהם מי אתם ומאין תבואו פן ואולי מהאומה של כנענים אתם ולא מועילה טענתכם כלום דטענת עבדות במקום מיתה אינה מועילה אלא במי שלא חל עליו כלל שום עבדות מימיו ונעשה לעבד במקום מיתה לאפוקי אם מאומה של הכנענים אתם וכבר משועבדים אתם לעבדים אם כן אינה מועילה טענתכם, לכן הם דקדקו בלשונם לאמור ליהושע עבדיך אנחנו כלומר עבדיך לבד ולא היינו מעולם עבדים מקודם אלא מכאן ואילך נעשינו עבדים אליך כי אנחנו משאר אומות לא מהכנענים ע"כ.

מהר"ק קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי וכו'. פירש הרב חיד"א ז"ל בספר ראש דוד (דף צ"ה): וזה לשונו, ובחילוק הריטב"ה דעל כוונתך לא נתלקו ר' יונתן ור' יאשיה דמר סבר וי"ו לחלק ומר סבר וי"ו להוסיף, אלא בלאוין אבל בעשין הכל מודים דוי"ו מוסיף יעויין שם, ועל פי זה יש לרמוז הפסוק הנזכר כי הנה אמר המן איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות וכו' דהוה סלקא דעתך לומר דוי"ו לחלק לכן אמר המלך מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת גם שניהם ולא תאמר וי"ו לחלק או זה או זה לא כי דבעשה לא שייך וי"ו לחלק וזה שאמר ועשה כן וכו' ועשה דייקא וכיון שהוא מעשה הוי"ו מוסיף, וגם אל תפל דבר מכל אשר דברת רמז בזה למה שכתב מהרשד"ם ז"ל דבלשון פה' וי"ו להוסיף וזהו אל תפל דבר מכל ונתן טעם אשר דברת דבלשון בנה דינא הוא דוי"ו להוסיף מלבד שהוא מעשה כאמור.

ובזה פירש הרב הנזכר הפסוק לעשות אותם ימי משחה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים והוא דמשום דבעי למכתב משחה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים הייתי חושב דוי"ו לחלק ונימא או זה או זה להכי הקדים ואמר לעשות אותם ימי משחה דהכא עשה ובעשין וי"ו להוסיף אליבא דכולי עלמא ע"כ.

איתא בגמרא (במסכת מגילה דף טו) שדרה אסתר ואסרתיהוה לבי בניא וכו' ואייתי זוגא מביתיה וקא שקל ליה למזייה בהדי דקא שקיל אתנגיד ואתנת, (שלחה אסתר וסגרה בתי המרחץ והמן הביא מספרים והיה מספר וכשהוא התחיל בנחה) אמר לו מרדכי למה אתה נאנח אמר לו איש שהוא חשוב לפני המלך מכל גדוליו עכשיו יהיה בלאן וספר אמר לו רשע לא היית ספר בעיר קרסום, כמו שאיתא בגמרא תנא המן ספר של כפר קרסום עשרים ושתיים שנה, ויש לדעת כמה שתמה המן גברא דחשיב וכו' וכי עדין לא הרגיש בשפלותו עד עכשיו? ותו יש לדעת דלמאי אצטריך ליה לענות כסיל שהיה ספר מעיקרו והיותר קשה במה שהוצרך הגמרא לימר תנא וכו' למאי הלכתא נשנית בריתא זו. פירש הרב בירך יצחק ז"ל (דף נ'): וזה לשונו אך יובן הענין היטב עם מאי דאיתא במס'

קידושין ופסקה הרמב"ם ז"ל אין מעמידין מלך ולא כהן גדול לא קצב ולא ספר ולא בלגי ולא בורסקא לא מפני שהם פסולין אלא הואיל ואמנותם נקלה, העם מזולזלין בהם לעולם ומשיעשה מלאכה זו יום אחד נפסל ע"כ. וכתב מרן ז"ל וזה לשונו דדוקא כשיעשה כן דרך אומנות אבל אם עשה כן דרך שחוק כדרך הבתורים שהם מספרים זה לזה אין בכך כלום ע"כ. נמצא דמי שהוא ספר או בלן הוי פסול לשררה ולמלכות, ולכן היה דואג המן והתחיל תמיה, גברא דחשיב ליה למלכא מכל רברבנוהי שהוא קרוב למלכות וכפשע בינו ובינה השתא ליהוי בלן וספר? שהוא פסול למלוכה, ועל כן כדי להחזיק הדבר הזה בא מרדכי ואמר ליה רשע ולאן ספר בכפר קרסום היית, שלא בלבד עתה נעשית ספר אלא מעיקרא היית ספר והיה לך לומר שאתה פסול למלוכה וכי תימא דמעיקרא לאו אומנתו כך הוא אלא דרך הבחורים שעושים דרך שחוק שמספרים זה לזה וזה אינו פסול למלכות כמו שכתב מרן ז"ל לזה קאמר תנא המן ספר של כפר קרסום עשרים ושתים שנה היה אם כן ודאי אומנתו כך היא ופסול ונבזה מתחילה ושפיר קא עין מרדכי ע"כ דבריו.

איתא במסכת מגילה חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ע"כ. פירש הרב כמהר"ן מאיר שולטאן ז"ל בהקדים מה שכתב החיד"א ז"ל בנחל קדומים על פסוק וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי וכו' משם הרב אליהו הכהן ז"ל בס' מדרש תלפיות כי בני המן שהיו סופרי המלך כתבו בספר הזכרון אשר הגיד מרדכי על בגתן או תרש כלומר בין שניהם היתה העצה להמית למלך אבל לא נודע ממי יצאה העצה הזאת שדווקא אחד חייב מיתה אלא שעל הספק תלו שניהם ובהיות כן אין ראוי מרדכי לתשלום שכר כיון שסוף סוף גרם שהמית אחד בהנם שהוא דם נקי, והמלאך הפריד תיבת או לשתיים ונכתב בגתנא ותרש שהיו שניהם חייבים מיתה ובדין תלה המלך לשניהם. וראוי לשכר הרצוי. וזה אומרו חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע מה שעשה הבן הארור בן המן הרשע הארור לברוך מרדכי, שכתב בגתן או תרש, כדי לקפח שכר מרדכי ע"כ דבריו ז"ל.

ובאופן אחר פירש הרב יערוט דבש ז"ל בהקדים מה שהובא בירושלמי רב כד מטי במגילה למרדכי הראשון הנזכר במגילה אמר ברוך מרדכי, על שם זכר צדיק לברכה וכד מטי להמן הראשון שבמגילה אמר ארור המן על שם ושם רשעים ירקב עיין שם. והנה בין פסוק איש יהודי וכו' ושמו מרדכי וכו' שהוא מרדכי הראשון לפסוק אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וכו' שהוא המן הראשון שבמגילה כתב ביניהם פרשת אסתר אין אסתר מגדת מולדתה וכו' ואמרו רז"ל שאחשוורוש עשה כמה טצדקי וקיבץ בתולות שנית כדי שתתקנא אסתר ותגד לו את עמה ועם כל זה אין אסתר מגדת מולדתה, וטעמה היה משום דמות וחיים ביד הלשון, ואמרו רז"ל במדרש שתפשה לה פלך השתיקה כי אין לך טוב משתיקה, ואין לך דבר מוזק לגוף ולנפש כמו הדיבור. ואמרו רז"ל שלמדה זה מבית אביה דכתיב ביה בשאול ואת דבר המלוכה לא הגיד וכן רחל אמה לא הגידה ליעקב רמאות של אביה שרוצה להכניס לאה במקומה. עוד אמרו רז"ל נכנס יין יצא סוד שרוצה לומר כשישתה יין האדם מגלה סודות אחרים וברוב דברים לא יחדל פשע. וכתוב למי אוי ולמי אבוי וכו' למאחרים על היין וזה אומרו חייב

איניש לבסומי בפוריאי עד דלא ידע וכו' כלומר פרשת שתיקת אסתר שהיא כתובה בין ברוך מרדכי הראשון שבמגילה לבין ארור המן הראשון שבמגילה כנוכח, כי המבוסס לא מרגיש כל כך במעלת השתיקה ויהיה מרבה דברים, זת"ד ז"ל.

איתא במסכת מגילה כשוכנסה אסתר לבית הצלמים נסתלקה ממנה השכינה ואמרה אלי אלי למה עזבתני, שמא אתה דן על השוגג וכו' או שמא שקראתיו כלב, חזרה וקראתו אריה שנאמר הושיעני מפי אריה ע"כ. ויש לדעת וכי כל כך חשוב היה אחשוורוש בעיני ה' כי תבע עלבונו שקראתו כלב? אכן פירש הרב יצחק פרחי ז"ל בספרו שבט מישור דף כ"ה משם חתנו הרב רפאל ארוואץ ז"ל בהקדים מה שכתב הרב זרע בירך ז"ל כוונת הפסוק והיה שארית יעקב בגוים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן אשר אם עבר ורמס וטרף ואין מציל. והוא בהקדים מה שכתוב בגמרא במס' חולין דרוסת הנאב בדקה וכו' הא מני רבי היא דאמר לא אמרו אינה נעשית דרוסה אלא במקום שאין מצילין אבל במקום שיש מצילין תכף נעשית דרוסה ע"כ. וכתב הרב ז"ל כי עכשיו בגלותינו זה אנחנו נמשלים לשה ותאומות נמשלו לזאבים, כמו שאמרו רז"ל כמה כותת של כבשה זו שהיא דרה בין שבעים זאבים, נמצא שכת האומות הוא כמו הזאב שכל עוד שאין מצילין אינה נעשית דרוסה לא כן האריה שכיון שהגיעה הבהמה בידו אפילו שאין מצילין תכף נעשית דרוסה, ולעתיד לבוא יהיו ישראל נמשלים לאריה ותאומות כצאן שכיון שנופלים בידו שוב אין להם תקומה, וזה אומרו והיה שארית יעקב וכו' כאריה בבהמות יער וכו' אשר אם עבר ורמס וטרף ואין מציל כלומר אפילו שאין מצילין תכף ומיד ורמס וטרף ונעשית דרוסה ע"כ. מעתה על פי האמור אתי שפיר כי לגבי כלב לא איכא דרוסה אפילו במקום שיש מצילין וגם את זה לעומת זה האריה כי אפילו שאין מצילין נעשית דרוסה נמצא עכשיו שאמרה אסתר הצילה מחרב גפשי מיד כלב יחידתי, הקטינה ח"ו כוחו יתברך שמה שיש יכולת בידו להציל הוא מיד הכלב שאן די סכנה והסכילה להזכיר לכן חזרה תכף ואמרה הושיעני מפי אריה לתורות גודל יכולתו יתברך שאפילו אריה עצמו שהיא סכנה גדולה יש יכולת בידו יתברך להציל עכ"ה.

אלי אלי למה עזבתני, פירש הרב בס' עמודיה שבעה ז"ל שישראל עשו ארבע עונות א' עון העגל ב' מכירת יוסף ג' נהנו מסעודת אותו רשע ד' שהשתחוו לצלם. לכן אמרה אסתר אלי אלי למה עזבתני אם מטעם שלא השתחוה מרדכי להמן כמו יעקב שהשתחוה לעשו התם שאני שהשתחוה לשכינה וראיה לזה מפסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא ואם השתחוה לאל זר כיצד אתה משבחו או התם שאני, ואם משום שהשתחוו לצלם, כך בסתו אבותינו, כמו שאמרו רז"ל שהשתחוו לציץ, ואם מעון העגל, ואנכי תולעת ולא איש, אמרו רז"ל שצוית אותם לעשות המשכן שנאמר בו ותולעת שני, ואמרו רז"ל יבוא זהב שבמשכן ויכפר, ואם מטעם מכירת יוסף ואנכי תולעת ולא איש לא נקרא איש אלא שור כמו שאמרו רז"ל בכור שורו הדר לו, ואם מטעם שנהנו וכו' מי נהנה חרפת אדם ובזוי עם, ובזוים שבהם שנהנו אם כן מכל אלו אין עליהם שום עון, אם כן למה עזבתני זה תוכן דבריו ז"ל.

אשר בזה ראיתי להרב דרכי איש ז"ל (דף כה:): כוונת הפסוק בדניאל ח' וארא בחזון ואני בשושן הבירה ואראה בחזון ואני הייתי על אובל אולי ואשא

עיני ואראה והנה איל אחד עומד לפני האובל ולו קרנים והקרנים גבוהות והאחת גבוהה מן השנית והגבוהה עולה באחרונה, ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ והצפיר קרן חוות בין עיניו ויבא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כחו וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כת באיל לעמוד לפניו וישליכהו ארצה וירמסוהו ולא היה מציל לאיל מידו, וצפיר העזים הגדיל עד מאוד ע"כ. ופסוקים אלו החיוני, ועל פי האמור דיש בידם עון שהשתחוו לצלם, וידוע דהם השתחוו לציץ הציץ בקדושתו עומד ולא סבירא ליה ובאו בו פריצים וחללוהו ורצה ללוכדם בענין הסעודה שהניח לפניהם כלי בית המקדש ונהנו בהם, באומרם שכבר נתחללו ולמפרע יש עליהם עון עבודה זרה, עוד נקדים מה שכתוב במדרש על פסוק אל גינת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל אלו תנוקות של בית רבן שעוסקים בחורה מרכבות עמי נדיב, ומרדכי יצא וכו' נמצא שבזכות תנוקות של בית רבן נתגבר מרדכי. עוד נקדים מה שכתוב במדרש על פסוק למה תרצדון הרים גבנונים ר' עקיבא פתח בשבטים בשעה שרצה שלמה המלך ע"ה לבנות בית המקדש היו השבטים מריבים זה עם זה זה אומר בתחומי יבנה וזה אומר בתחומי יבנה, אמר להם הקב"ה כולכם שותפים במכירת יוסף אבל בנימין שלא היה במכירתו ההר חמד אלהים לשבתו וכן אמרו בגמרא (במס' זבחים דף קי"ח) בשלושה מקומות שרתה שכינה על ישראל בשילה, ונוב וגבעון ובית עולמים וכולם בחלק בנימין שנאמר חוסף עליו כל היום. עוד נקדים מה שכתב הרדב"ן ז"ל בחדשות סימן תרמ"ח מי שאנסוהו ליכנס לבית המקדש והגיע זמן תפילה ונמצא עומד בין כותל המערבי ובין קודש הקדשים לאיזה צד יהפוך פניו כיון שהשכינה במערב כמו שאמרו רז"ל לא זזה השכינה מכותל המערבי אם כן לאיזה צד יהפוך פניו לקודש הקדשים יעויין שם.

עוד נקדים מה שכתב הרב הנזכר, מה שנרמז במרדכי מר דרור שתרגום מירא דכיא דעל ידי שנתמרמר ביסורין זכה לגדולה, כמו שכתוב במדרש צרור המור דודי לי מה המור הזה ראש לכל הבשמים כך אברהם ראש לכל הצדיקים מה המור הזה כל מי שליקטו, ידיו מתמרמרים שהוא מר כך אברהם נצטער בכל היסורין, וכך היה מרדכי לכן נרמז במר דרור מירא דכיא ע"כ. וזה שאמר דניאל ואראה בחזון ואני בשושן הבירה בעילם המדינה שהיא אם המדינות ראיתי מה שושן גבוכה אבל כבוד וזהו על אובל, אולי לשון אבילות ויללה שהיה צרה גדולה ואבל כבוד ומה צרה היה שם ואשא עיני ואראה והנה איל אחד הוא השטן הוא המן עומד לפני האובל ולו שני קרנים רוצה לומר שני עונות שהשתחוו לצלם ונהנו מסעודת אחשוורוש, והאחת גבוהה עון עבודה זרה חמור יותר מסיבת עון השני וזהו והאחת גבוהה מסיבת השנית שאילולי השנית היה להם תקון על עון עבודה זרה כאמור. וראיתי את האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה שהיה כה בידו מחמת שהשתחוו לעשיו כל השבטים שנמשלו לחיות זולת בנימין שלא השתחוהו ולכן נפל בחלקו רוח מערבית שהשכינה שם, וכל חיות שהם השבטים לא יעמדו לפניו. ובכה זה עשה כרצונו והגדיל שגידל את המן עד מאד, ואיני מבין כיצד תהיה הישועה. והנה צפיר עזים שהוא מרדכי שהיה גדול ובאו עמו העזים שהם

שנים ועשרים אלף תנוקות של בית רבן. בא מהמערב בכח שהמערב נתון בחלקו של בנימין, והצפיר קרן תנות בין עיניו כמו שאמרו רז"ל על הפסוק ליהודים היתה אורה וכו' ויבוא עד האיל בעל הקרניים אשר ראיתי עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כוחו, כמו שכתוב במס' מגילה, אמרו לו זרש אשתו ואוהביו אם משאר השבטים יכלת ליה ואי מיהודה או מבנימין לא יכלת ליה מיהודה דכתיב ביה ירך בעורף אויביו, ואם מבנימין דכתיב לפני אפרים עוררה גבורתך ומרדכי היה אביו משבט בנימין ואמו מיהודה, לכן וירץ אליו בחמת כוחו ובה זכה לגדולה, ומפרש ואזיל וראיתיו מגיע אל האיל ויתמרמר אליו במה שנתמרמר בסיגופין, בכוח זה ויד את האיל וישליכתו ארצה, וצפיר העוזים גדל עד מאוד וזכה לגדולה ע"כ. באופן אחר על מאמר המדרש אילו לא מת משה יפה אמרת אבל עכשיו שמת משה ותלו אותו ואת בניו על העץ, והוא בהקדים לשון מדרש תמות וזה לשונו הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף שנאמר בו וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, והוא תמות שמה שייך זה לזה, אכן ראיתי להרב באשד הנחלים ז"ל (דף קיד) שפירש והוא בהקדים מה שפירש הרב שני לוחות הברית בפרשת וישב על פי מה שאמרו רז"ל ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם שהיה אומר לאביו שהיו אוכלים אבר מן החי ותולים עיניהם בבנות הארץ ומולזלים בבני השפחות, ואיך ח"ו השבטים עברו על זה, ואם לא עברו איך דבר עליהם יוסף? ותירץ ז"ל שנמצא בקובץ ישן שאברהם אבינו ע"ה סדר ספר יצירה ומסרו ליצחק ויצחק מסרו ליעקב ויעקב לבניו ומצינו בגמרא דסנהדרין דרבי זירא היה עוסק בספר יצירה ואברי ליה עגלא תלתא בערב שבת על ידי עסק בצרוף השמות דספר יצירה ובודאי זה הנולד מספר יצירה על פי השמות ולא מצד התולדה, ואין צריך שחיטה ומיתה ומותר לאוכלו בעודו חי וכך עשו השבטים אבל יוסף לא ידע וסבר שגולד מאב ואם. ועוד אמרו שם בגמרא רבא ברא גברא ושדריה לר' זירא ופירש רש"י שבראו על ידי ספר יצירה ויש שמות שמצרופם נולד זכר ויש נקבה והשבטים בראו נקבה והיו מטיילין עמה ויוסף לא ידע מזה והודיע לאביו כפי ידיעתו ע"כ והקשה בס' עמודיה שבעה על זה דאם כן למה שנאו אותו אחיו והיה להם לגלות לו זה הענין? אכן תירץ דלעולם יוסף היה יודע זה אכן מחלוקתם היה דיוסף סבור דאפילו דמן הדין ליכא אסורא אפילו הכי אסור מפני מראית העין כמו שכתוב בגמרא ישב לו קוץ בפני עבודה זרה לא ישחה ויטלנו דנראה כעובד עבודה זרה, אבל השבטים סבורים דליכא אסורא משום מראית העין ע"כ.

עוד נקדים מה שכתב מר"ן ז"ל בשלחנו הטהור בהלכות חנוכה, חצר שיש לה שני פתחים צריך להדליק בה בשניהם משום חשדא שהרואה אומר שלא הדליק נר חנוכה יעויין שם, מעתה זה אומרו הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף ויפה עשה שהדין עם יוסף דאיכא איסורא, מכל מקום עין הרואה אינו יודע שנברא בס' יצירה, וראיה לזה ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, פתחינו דיקא, שצריך להדליק בשני פתחים, משום חשדא, עוד נקדים מה שכתוב במדרש מגילת אסתר שהמן בא בעצה על מרדכי שישתחוה לו כמו שהשתחוה יעקב לעשו, אמר לו אני באתי משבט בנימין וכאשר השתחוה יעקב לעשו עדיין לא נולד בנימין ולא השתחוה יעויין שם, וכתב הרב שיעקב אבינו ע"ה אסור עשה בזה משום מראית

העין, ואם כן מרדכי שלא רצה להשתחות הוא משום שסובר דאיכא איסורא משום מראית העין אבל המן אינו סובר דאיכא איסורא יעוין שם בדבר קדשו. עוד נקדים מה שכתב הרב מגלה עמוקות (דף קצג) שמשא לא נכנס לארץ משום חטא השבטים במכירת יוסף שלוי היה עיקר המכירה ומשה היה משבט לוי ונענש בשבילם ע"כ. נמצא ממה שראינו שנענש משה בסיבת מכירת יוסף נראה דהדין עם יוסף שיש עון ממראית העין ואם כן אינו בדין שמרדכי ישתחוה להמן שיש איסור מראית העין.

מעתה יען כוונת המקרא בשעה שאמר המן יכתב לאבדם משום שלא השתחוה לו מרדכי, אמר לו הקב"ה שוטה שבעולם אילו לא מת משה יפה אמרת שהיה לו למרדכי להשתחות לך ולא חיישינן מפני מראית העין אכן עכשיו שמת משה כדי לכפר על מכירת יוסף נראה שהדין עם יוסף שיש איסור מפני מראית העין, והם מכרו אותו שלא כדין ולכך נענש משה כדי לכפר וכיון שכן כדי עשה מרדכי שלא השתחוה לך, כמו שהשתחוה יעקב דמכל מקום איכא איסורא, ואם כן מתשבתו שחשב לאבדם שלא כדין. תחול על ראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ ודו"ק.

ובזה יובן לעניות דעתי כוונת המדרש הביאו הר' בס' שער החצר אמר לו הקב"ה למשה אתמול קבלת את התורה ועכשיו אתה רוצה ליכנס לארץ? ובהקדים עוד מה שכתב שם הרב הנוכ' דמה שנתן אברהם אבינו ע"ה בשר בחלב לפני המלאכים שברא פרה על ידי ספר יצירה ואם כן אין איסור בשר בחלב ואם כן ממה שראינו שישראל קבלו את התורה ולא המלאכים, שאכלו בשר בחלב אם כן נראה דאיכא איסורא מפני מראית העין ולכן לא זכו בתורה שהדין עם יוסף ולכן אינו בדין שיכנס לארץ ודו"ק.

ובזה פירש הרב כוונת הפסוק בפרשה וילך הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי, ואמרו רז"ל זה אחד מעשרה קל וחומר שבכתובים בתורה דאית להו דאפשר דוקא שבחיי משה היו תוטאים שהיו סומכים עליו שהיה מגין עליהם. אבל אחר פטירתו אפשר שישבו בתשובה מאחר כי אין להם עוזר וכהוא עובדא דר' זירא, אמנם על פי האמור אתי שפיר כי ישראל היו בימי משה מסוכנים שמא יגרום החטא ויכעוס עליהם ה' ויקיים שבועתו במשה. ואם כן היה מהראוי שכל ימי משה יהיו שומרים עצמם שלא יבואו לידי חטא מה שאין כן אחר פטירתו חלף להם זה הפחד, וזה אומרו הן בעודני חי עמכם והיה ראוי שתשמרו עצמכם מן החטא מפני הפחד עם כל זה ממרים הייתם וכו' ואף כי אחרי מותי שאז יסתלק הפחד ואז תוסיפו לחטוא עד כאן דבריו ז"ל.

באופן אחר פירש הרב עולת שמואל ז"ל כוונת המדרש הנזכר הוא בהקדים מחלוקת הידועה אם חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב או לא. והמן היה סובר שחולקין, ועל זה חרה אפו כשראה שמרדכי לא השתחוה לו, דכיון שכל טעם עובדי עבודה זרה הוא בשביל שסוברין דחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומגדולת העבד גדולת האדון נודעת, וכיון שמרדכי לא השתחוה לו על זה רצה לנקום ממנו. אמנם מרדכי הצדיק סובר דאין חולקין כבוד לעבודה זרה כנגד הקב"ה ומשום הכי לא השתחוה לו וידוע דכל טעם מיתת משה רבינו ע"ה היה בשביל שהגיעה השעה שימלוך יהושע ואין מלכות גוגע בהברתה אפילו כמלא

גימיה ונתרצה משה רבינו עליו השלום שיהיה יהושע מלך והוא שני לו ואמר לו הקב"ה אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב ולכן גזר עליו מיתה, ונמצא מזה דאין תולקין וכו' ועל זה אמר לו הקב"ה להמן אילו לא מת משה יפה אמרת שישתחוו לך מרדכי מטעם החולקים כבוד וכו' אבל עכשיו שמת משה שהדין משום דאין תולקין וכו' אם כן אם אתה שרוצה לנקום ממנו בשביל שלא שמע לך להשתחוות, אדרבה ותלו אותו ואת בניו על העץ משום דדינא הוא דאין תולקין וכו' ע"כ.

ובאופן אחר פירש הר' זכות הרבים ז"ל משם הר' חיים פינאנטי ז"ל בהקדים מה שכתב מהר"ם אלשיך ז"ל על מה שאמר אליהו הנביא ז"ל למשה רבינו ע"ה אי רוצה באמן מה תענה אתה בצרה הזאת, והוא כי איתא במדרש המן הרשע הפיל גורלות בחדשים עד, חודש אדר ולא מצא שום זכות לישראל בחודש אדר ולא עוד אלא שבו מת משה רבם ששמח שמחה גדולה, נמצא שתפס המן לישראל על ידי מיתת משה רבנו ע"ה מה שטרח משה רבינו ע"ה להציל את ישראל כמה פעמים מן המיתה, עכשיו לקח המן הרשע את מיתתו לחרב בידו להשמידם ח"ו לזה אמר לו אליהו ז"ל מה תענה אתה בצרה הזאת כלומר לך נאה לתבוע עלבונך מאחר שהרשע הזה רוצה להשמיד את ישראל על ידך ח"ו ואז התפלל משה רבנו ע"ה ונהפוך הוא עכ"ד. מעתה זה אומרו אילו לא מת משה רבנו ע"ה רוצה לומר אם כל מגמתך להשמידם ח"ו לא היה על שמת מרע"ה אלא על שלא מצא להם זכות יפה אמרת אבל עכשיו שכל מגמתך הוא שמת משה ובוה אתה רוצה להפיל את ישראל, דע לך כי לא ישקוט האיש משה להתפלל עליהם עד שישׁיב מחשבתו בראשו ותלו אותו ואת בניו עכ"ד ז"ל.

איתא במדרש פתחיה זה מרדכי על שם מה? על שם והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד ע"כ. והוא תמוה. פירש הר' אמר יוסף משם רבני אשכנז שמפרש אותה כמין חומר והוא שאותיות מרדכי בכפל יעלה אותיות פתחיה כיצד מ' של מרדכי בכפל יעלה פ', ר' של מרדכי בכפל יעלה ת', ד' של מרדכי בכפל יעלה ח' וזהו פתח אלא דהסיום של פתחיה דהוא יו"ד בכפל עולה כ' של מרדכי וה' בכפל עולה י' של מרדכי נמצא שמרדכי זה פתחיה וזה אומרו מרדכי זה פתחיה והיה ראשיתך מצער דראשית אותיות מרדכי הם מצערות ואחריתך ישגה מאוד דסוף האותיות של מרדכי הם כפולות ודברי פי חכם הן. ע"כ.

ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד פירש הרב גנוי יוסף ז"ל על פי מה שאמרו רז"ל דעמלק היה מתגאה בשמו שר"ת עמלק שמו עמרם משה לוי קהת ולא ידע שספי תיבות ארבע שמות הללו עולה מיתה וזה אומרו ראשית גוים רוצה לומר דישראל נקראו גוים כמו שאמר הפסוק גוי וקהל גוים יהיה ממך, וזה אומרו ראשית גוים שהם עמרם משה לוי קהת עולים עמלק ובוה היה מתגאה אבל דע לך ארבע שמות הללו שרומזים לשמו הסוף שלהם מיתה וזה אומרו ואחריתו עדי אובד שימחה שמו וזכרו מן העולם ע"כ.

איתא במס' חולין אסתר מן התורה מנין דכתיב ואנכי הסתר אסתיר וכו' ויש לדעת מאן דכר את שמה לאסתר כאן? פירש הרב רוח אליהו ז"ל (בדף י"ט:) וזה לשונו שהענין יובן במה שכתב מהרי"ט ז"ל בדרשותיו דף ק' גבי מאמרם ז"ל שאלו תלמידיו לרשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה

אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם אם כן שבשושן יתרגו למה נגזר על כל ישראל? אמרו לו אמור לנו אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר אמרו לו אם כן משוא פנים יש בדבר? אמר להם הם לא עשו אלא לפנים גם הקב"ה לא עשה אלא לפנים. וכתב מוהר"ט ז"ל דכשחטאו ישראל גבי צלם של נבוכדנצר לא היו ראויים מן הדין ליענש דשמה אנוסים היו אבל כשנהנו מסעודת אחשוורוש שדרשו רז"ל לעשות כרצון איש ואיש זה מרדכי והמן והכונה שמרדכי אמר להם שלא יהיו באותה סעודה ולכן לא היה שום אונס כלל אלא כל אחד ואחד כפי רצונו והמן נמי ניחא ליה בהכי דנמצא על ידי שיהיו נתפסים בעון עבודה זרה, ואם כן כיון שנהנו מסעודתו של אותו רשע ולא היה שום אונס כלל אלא לעשות כרצון איש ואיש, אם כן למפרע הוא גובר מעון הצלם של נבוכדנצר עיין שם, וזה שאמר וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ דהיינו בזמן נבוכדנצר שזנו ישראל שבאותו הדור אחרי אלהי נכר הארץ ובאותו זמן אינם חייבין מן הדין דשפיר איכא למימר שהיו אנוסים ואז והסתרתני פני מהם דהיינו הסתרת הפנים ולא יותר, אך והיה לאכול דהיינו בזמן אחשוורוש שנהנו מסעודתו של אותו רשע למפרע הוא גובר על עון הצלם וזה שאמר ומצאוהו צרות רבות ורעות ואמר ביום ההוא דכל הצרות לאו משום דנהנו מסעודתו וכו' אלא משום דהלא על כי אין אלהי בקרבי דהיינו עון הצלם של נבוכדנצר לפיכך מצאונו הרעות האלה ועל דרך זה אני מעמיד לכם אסתר המלכה כדי להושיע אתכם, וזה אומרו ואנכי הסתר אסתיר דהיינו אסתר וכמאמרם רז"ל וכי תימא משוא פנים יש בדבר? וכמו ששאלו תלמידיו לרשב"י, לזה אמר כי פנה אל אלהים אחרים כלומר דהם לא עשו אלא לפנים כלומר כשהשתחוו לצלם שמו כוונתם לשם שמים כנגד שוייתי ה' וכו' גם הקב"ה עשה עמהם לפנים שאיים עליהם והיינו ממש תירוץ רשב"י לתלמידיו ונכון ע"כ.

ובאופן אחר פירש הרב זכות הרבים ז"ל (דף נ"ז:) משם המפרשים והוא בהקדים מה שכתב הרב יערות דבש ז"ל על מאמר הנזכר מפני מה נתחייבו וכו' וקשה דאם כן היה להם להתחייב; על עון עבודה זרה בימי נבוכדנצר ולמה שבק להם וחכה עד זמן אחשוורוש ובשלמא לטעם תלמידיו ניחא אבל לטעם שלו קשה ותירץ הרב ז"ל על פי שכתב בזהר הקדוש טעם נכון למה שהשתחוה יעקב לעשוי משום שהשכינה עברה לפניו כדכתיב והוא עבר לפניו ויעקב אבינו ע"ה השתחוה לשכינה אבל עשוי טעה בדמיונו שהשתחוה לו, וכתב עוד דמבואר במדרש הצלם אשר הקים נבוכדנצר הרשע היה הציץ עליו פתוחי חותם שם הויה ברוך הוא וישראל השתחוו לציץ אשר עליו שם השם ולא לצלם אבל באמת מעת שנפל הציץ ביד האומות וביד נבוכדנצר הרשע חלף הלך לו כמו שאמר הפסוק ובאו בה פריצים וחללוהו כיון שנפל ביד פריצים נתחלל ואזלו קדושת הציץ והשם מעליו ולא היה להם להשתחוות לו, והביא עוד מה שאמרו רז"ל שמה שנתחייבו ישראל בימי המן היינו משום ששתו בכלי בית המקדש וקימא לן דהמוזיד במעילה במיתה, אך יש לומר דנתחללו וליכא תו מעילה, ובזה אתי שפיר דממה גפושך הוא שנענשו עכשיו דוקא בימי אחשוורוש ולא בימי נבוכדנצר הרשע, דמשום דמקודם בימי נבוכדנצר לא היה להם להענישם כי יטענו שהשתחוו לציץ ולא סבירי להו דרשת ובאו בה פריצים וחללוהו והשם שעליו עוד נשאר בקדושתו עומד, והם השתחוו לציץ

אבל עכשיו ששתו בכלי הקודש נתחייבו למפרע בממה נפשך דאם הם דורשים ובאו בה פריצים וכו' ומהאי טעמא הוא ששתו בכלי קודש אם כן חייבים למפרע על מה שהשתחוו לצלם ואם אינם דורשים ובאו בה וכו' אם כן הם חייבים על מה ששתו בכלי קודש, ושפתים ישק ודברי פי חכם חן.

והשתא אתי שפיר והוא שאמר הכתוב וקם העם הנה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ בימי נבוכדנצר ובאותו זמן יש טענה לומר דלא סבירא ליה דרשת ובאו בה וכו' והם השתחוו להשם החקוק על הציץ, ומשום הכי והסתרת פני מהם אך והיו לאכול דהיינו בזמן אחשורוש שנשתמשו בכלי קודש למפרע היו הסיבה לחייבם על עון הצלם כיון דעכשיו גילו דעתם שסוברים דרשת ובאו בה וכו' וזה שאמר ומצאוהו צרות רבות ורעות ואמר ביום ההוא דכל הצרות האלו הוא משום דהלא על כי אין אלהי בקרבי כלומר שהשתחיתני לצלם לפיכך מצאוני הרעות האלה, ועל דרך זה אני מעמיד לכם את אסתר המלכה וזה שאמר ואנכי הסתר אסתיר, ואם תאמר וכי משוא פנים יש? על זה תירץ כי פנה כלומר שהם לא עשו אלא לפנים וכו' כנזכר ע"כ.

אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול. פירש הרב הוון רב (דף קפח): בהקדים מה שכתוב בס' מדרש תלפיות שהמן כשהפיל הגורל הי' כמין המשחק בקוביות שכ"א יש לה מספרים למעלה ומטה, דהיינו אם למעלה יצא אחד למטה ר' ואם למעלה ג' יהיה למטה ד' וכשהפיל המן הגורל יצא בראשונה א' ובשנים הנשארים ג' והיינו אגג, ויצא אגג למעלה ושוב חזר לראות מי נפל למטה והפיל פעם שנית ויצא תחת הא', ו' ותחת השנים הנשארות בכל אחד ד' והיינו דוד והוא סבר שהיה המן דחושבן דדין כחושבן דדין אבל הקב"ה עשה זה כדי להפוך הגורל עליו. ובזה פירש כוונת המדרש הפיל פור הוא הגורל עליו נפל הגורל על כורחו ורוצה לומר דלעולם מתחילה הגורל היה שאגג יצא למעלה אבל הוא עצמו הפכו ונפל אגג וקם דוד שבזכותו ניצלנו מצרתו של המן וכמו שכתוב במדרש זכרני ה' ברצון עמך בשעה שתעשה ישועה למרדכי בימי המן, וזרש הארורה היתה סוברת עדיין דפעם ראשונה יצא אגג למעלה ופעם שניה המן אבל בהא פחדה הוה יתבה דדילמא דוד הוא אשר יצא באחרונה וסימן רע הוא לו ובראותה במפלת המן אז אמרה אין ספק דמה שיצא באחרונה הוא דוד ואם כן אם מזרע היהודים מרדכי דהיינו מזרע דוד המלך כמו שכתוב בגמרא קרי ליה יהודי דמיהודה קאתי והיינו מדוד, ומרדכי זה אם הוא בא מזרע דוד לא תוכל לו, ואתה גרמת לעצמך כל זה ממה שבתחילה שהפלת הגורל אתה החילות לנפול לפניו שבתחילה אתה היית למעלה במה שיצא אגג מעלה ואתה בידך החילות לנפול לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו ע"כ דבריו ז"ל.

ובזה פירש הרב באשד הנחלים בס' ערבי נחל (דף קיב): כוונת הפסוק ובשנים עשר חודש הוא חודש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר המלך ודתו להעשות ביום אשר שיברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם והוא שהמן חשב שישלטו אויבי היהודים עליהם מפני שאגג עלה למעלה ברם ונהפוך הוא כשהפך הפור לראות מה יצא למטה יצא דוד, ואם כן פירושו הוא שישלטו היהודים המה בשונאיהם דו"ק. ע"כ.

ובזה פירש מורי ורבי הו"י השלם והכולל כמהר"ר עזרא הכהן טראב ו"ל כוונת הפסוק במשלי יב, הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד, דר"ל הפוך על ידי שהפך הפוך לראות מה יצא למטה ע"י זה יצא דוד למעלה וע"י זה רשעים ואינם שהם המן ובניו ובית צדיקים יעמוד שהם ישראל דו"ק.

באופן אחר פירש הרב חיד"א ז"ל בס' כסא דוד (דף ס"ג) כוונת הפסוק הנזכר ביום אשר שברו היהודים וכו' וזה לשונו אפשר לומר ונבין טעם למתנות לאביונים בפורים לכל איש ישראל נוסף על תיוב כללי לתת צדקה, והוא במה שפירש הרב בס' שדה ארץ צבי כוונת הפסוק במשלי י"א לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות בכש"כ אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה וממילא משמע דמדת הדין פוגעת בנפשות תחילה, ותקנה לזה לעשות צדקה, דעל ידי הצדקה מהפך מדת הדין למדת הרחמים כמו שאמרו רז"ל ואז אין הקב"ה פוגע בנפשות תחילה. וזה שאמר לא יועיל הון ביום עברה שהוא (עידן רתחא) עת הכעס, מדת הדין לא יועיל הון לינצל ממיתה דאין בעל הרחמים דוקא פוגע בנפשות תחילה אבל מידת הדין פוגעת ואם כן ביום עברה דמדת הדין גוברת לא יועיל הון שיהיה לו איזה הפסד בממונו או בביתו אבל והצדקה תציל ממות. שהצדקה מהפכת מדת הדין למדת הרחמים ואז אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה ואפילו אם נגזרה איזה גזירה. על ידי הצדקה תבוטל הגזירה שיהיה לו איזה הפסד מועט בבתים או בממון דבר שהוא חוץ ממנו ע"כ דבריו ז"ל. והנה כתב רבינו האר"י זיע"א דהמן ברשעתו היה מעורר הדין על ישראל באומרו וכל זה איננו שוה לי סופי תיבות הויה למפרע שהוא דין ואסתר הפכה אותה לרחמים שאמרה יבוא המלך והמן היום ר"ת הויה ביושר שהוא רחמים, וזה שאמר הפסוק ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם שיהיה עידן רתחא ואז לא נאמר אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה כי מדת הדין פוגעת בנפשות תחילה, וזהו לשלוט בהם דיקא לפגוע בנפשות תחילה. ונהפוך הוא דנהפך מדת הדין למדת הרחמים אשר ישלטו היהודים. וכתבו ז"ל שהנס שנעשה בשם ה', הניצול יראה בשונאיו וז"ש ונהפוך הויה ביושר אשר ישלטו היהודים המה עצמם בשונאיהם ויראו במפלתם. וזה טעם תיוב מתנות לאביונים דכשם שה' ברחמיו הפך מדת הדין למדת הרחמים כן צריכים לעשות צדקה להפך מדת הדין למדת הרחמים.

באופן אחר אם מזרע היהודים וכו'. ראיתי מה שפירשו המפרשים, בהקדים על מה שאמרו רז"ל לא פחית עלמא משלושים צדיקים דכתיב ואברהם היו יהיה. יהיה גימטריא שלושים, ועוד כתבו ז"ל דאם יש שלושים צדיקים אזי אין הקב"ה מסלק הצדיק לכפרה, אבל יתייסר ביסורין כדי לכפר אבל אם יש שלושים ואחד אז מסלקו ובזה רמזו כי יפול לא יוטל רמו כשיש שלושים צדיקים כמנין כי או יפול הצדיק ביסורין אבל כשיש מספר ל"א שהם שלושים ואחד או יוטל כלומר יסתלק וזה רמז הפסוק לא אמות כי אחיה שהם מספר לא' אמות, אבל כשיש רק מספר כ"י, אחיה אבל יסור יסורני יה. ובזה רמז הרב פניזיל ז"ל כוונת הפסוק כי אז תלצת וכו' כלומר כשיש מספר כ"י תלצת בפשי ממות. ובזה רמז גם כן כי אז לעולם אשב לא ימוט והטעם לזכר עולם יהיה צדיק כמנין יהיה. וזה רמזה באומרה זרש אם מזרע היהודים לא תוכל לו כי נפול תפול אם יש כמספר ל"א שהם שלושים ואחד תוכל לו אבל אם רק כי שהם מספר שלושים תפול לפניו.

עוד באופן אחר כוונת אומרו ונהפוך הוא וכו' בהקדים מה שפירש הרב מהר"ח פלאגי ז"ל בהקדמתו לס' חיים ביד כוונת הפ' מות וחיים ביד לשון במעשה של הרב אברבנאל ז"ל שהסכימו כל השרים להרוג את המלך והוא חתם עמהם בזה הלשון אם יסכימו חברי, אני לא אברה וכו' יעויין שם בדבריו. הנה כאן כן היה שאמר להם אחשוורוש ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם כי כתב וכו' דקשה אומרו כי כתב וכו' אלא רוצה לומר דהגזירה היתה להשמיד וכו' את כל היהודים והוא אמר להם שתיבת היהודים יפרשו אותה כך להשמיד וכו' את כל ומי ישמידם, היהודים. וזה שאמר ואתם כתבו על תיבת היהודים כך כטוב בעיניכם והיינו טעמא כי כתב וכו' לכן תפרשו אותה כך. וזה שאמר ביום אשר שיברו וכו' ונהפוך הוא וכו' דהדבר ההוא בעצמו נהפך ופורש לעשות לו דרך שהיהודים המה ישלטו בשונאיהם ודו"ק.

ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך וכו'. יש לדעת שהיה לה לומר אם מצאתי חן בעיני המלך ולמה אמרה בעיניך. ופירש הרב בס' אורה ושמחה ז"ל בהקדים מה שאמרו רז"ל שעיני אחשוורוש היו טרוטות וכשנכנסה אסתר אצלו החזיר פניו ממנה בשביל שנכנסה שלא ברשות ובא מלאך גבריאל החזיר פניו לצד אסתר וכשראה פניה נתרפאו עיניו, וזה אומרו ויהי כראות המלך את אסתר עומדת בחצר גשאה חן בעיניו ע"כ. וזה שאמר ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך רוצה לומר שרמזה לו מה שנעשה לו על ידה בעיניו שנתרפאו. זה תוכן דבריו.

ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי וכו' גבוה חמשים אמה וכו'. וקשה דאם היה גבוה חמשים או יותר או פחות. מאי נפקא מינה. ופירש הרב בארוחת תמיד וז"ל. יובן במה ששמעתי שחקרו רז"ל מאחר ששבעת הסריסים שיעצו להרוג את ושת' כולם נתלו כמו שכתוב בתרגום שני, והמן היה אחד מן היועצים כמו שאמרו רז"ל ואם כן איך גיצול? ותירץ דגם המן נתלה אלא שנפל מן העץ אחר שתלו אותו וכנימוסיהם כתוב שמי שנפל מן העץ לא יתלו אותו פעם שנית, ועל ידי זה גיצול. ואם כן חשב חרבונה שמא לא יתרצה המלך לתלותו שמא יפול מן העץ וינצל כבראשונה לכן הקדים לומר למלך הנה העץ אשר עשה המן גבוה חמשים אמה ואם כן אפילו אם יפול תשבר מפרקתו ויתרסקו איבריו ולא יהיה לו תקומה, וכשמוע המלך כן אמר תלוהו עליו ע"כ.

באופן אחר פירש הרב אורה ושמחה ז"ל ודקדק גם כן דתיבת גם יתירה ותו תיבת עליו יתירה ופירש הרב ז"ל דאפשר כמו שאמרו רז"ל דחרבונה הוא אליהו הנביא ז"ל, רמז לאחשוורוש בתיבת גם שמלבד שהמן רוצה לתלות את מרדכי אשר דיבר טוב על המלך אלא רצונו גם כן לתלות את המלך ורמז לו בתיבת גם, שהוא לשון רבוי בשביל כבוד מלכות וראיה לזה שעשה עץ גבוה חמשים אמה כדי לתלות גם כן שרי המלכות. וכששמע אחשוורוש כן אמר תלוהו עליו, ואמרו סיבת תליתו בשביל שרצה לתלות את מרדכי. והוה דקאמר עליו רוצה לומר על סיבת מרדכי ולא תאמרו משום שרצה לתלות את המלך, כי זה בזיון גדול למלך. זה תוכן דבריו.

ובאופן אחר פירשו המפרשים דרך הלצ'ה, דחרבונה חשש דאם לא יאמר גבוה חמשים אמה יתכן שיחשדהו המלך שגם הוא היה עמו בעצה דאם לאו הכי מי הודיעו לחרבונה על העץ הנזכר כי ודאי דבר זה יעשהו המן בסוד נכמס שלא יודע למלך ולעם הנה כי כן לזה אמר גם הנה העץ וכו' ואם תאמר מהיכן ידעתי זה אם לא שהייתי עמו בעצה אחת? לא אדוני כי הנה הוא גבוה חמשים אמה ומרוב גובהו הוא נראה לכל עובר ושב ע"כ.

ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי. ו"ל מה צורך לומר אשר הכין למרדכי. פירש הרב בס' הון רב (בדף קפז:) על פי מה שכתב הרב נח"ב דאיך מרדכי הסכים לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי כיון דאותו העץ מבית קודשי הקדשים, ובית המקדש אף על פי שחרב בקדושתו הוא עומד והנה ליה מעילה, ותיירץ הרב ז"ל דקימא לן הקדש במזיד מתחלל והמן כבר הניד במעילתו וביטלו לכך הותר למרדכי לתלות את המן עליו. וזה שאמר ויתלו את המן על העץ, ואם תאמר היאך תלה אותו דהווי מעילה וכקודש היה, לזה תירץ אשר הכין למרדכי והמן הוא המועל, והקודש במזיד מתחלל והא' ביטלו ע"כ.

מגילה וקראת וכו'. צריך לדעת מה ראו אנשי כנסת הגדולה שתיקנו לנו כל הזמנים האלו שהרי עיקר הזמן היה בארבעה עשר והמה תקנו שיכולים לקראתה שלושה ימים לפניה ולמה דוקא שלושה ולא יותר? גם תיקנו יום לאחריה דהיינו יום חמש עשרה למוקפים כל זה צריך טעם. וראיתי להגאון מהר"א מקראקא ז"ל בס' מעשה רוקח שפירש ונה לשונו ונבאר על מה שנבאר גם כן על מה תיקנו בברכה שלאחר המגילה חמשה לשונות א' הרב את ריבנו ב' והון את דיננו ג' והנוקם את נקמתנו, ד' והנפרע לנו מצרינו ה' והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. ויבואו הכל על פי מדרש שחר טוב במזמור ב' למה רגשו גוים וזה לשונו ארורים הרשעים שמקיימים עצות רעות על ישראל וכל אחד אומר עצתו יפה מעצת חבירו. עשיו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו אני אין עושה כך אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר כן אני איני עושה כן אלא עד שהם דיקיין תחות כורסייא דאמהון אנא מתינא להון. כל הבן הילוד וכו' המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כן אני אין עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד וכו' גוג ומגוג עתידיים לומר שוטים היו הראשונים שנשלו עצה על ישראל ולא ידעו שיש להם פטרון בשמים אנו אין עושים כן אלא בתחילה אני מזדווג לפטרונם ואחר כך אני חוזר על ישראל, הדא הוא דכתיב יתיצבו מלכי ארץ וכו' על ה' ועל משיחו יצויין שם. היוצא מזה דקא חשיב המדרש חמשה רשעים שנתיעצו על כלל ישראל מימות עולם עד משיח צדקנו. הראשון היה קין שהרג את אחיו שהיה מסיטרא דקדושה ורצה שיתנהג העולם מסיטרא אתרא קינא דמסאבותא כידוע משמו קין, ואילו היה מתקיים מחשבתו הרעה לא היה שם ישראל בעולם והקב"ה הפר את מחשבתו הרעה ונתן לאדם הראשון זרע אחר את שת, שממנו הושתת העולם מסיטרא דקדושה ויצאו ממנו ישראל שקיבלו את התורה על ידי משה רבינו ע"ה בסוד מ'שה ש'ת ה'בל כידוע. והשני היה עשיו הרשע שביקש להרוג את יעקב שלא יצאו ממנו עם ישראל. והשלישי היה פרעה, והרביעי היה המן הרשע, והחמישי יהיה לעתיד לבוא גוג ומגוג וכולם הפר הקב"ה את מחשבותם הרעה עד לעתיד יהיו ישראל גוי אחד בארץ, ויהיו מוקפים חומה של

אש כדכתיב ואני אהיה להם נאום ה' חומת אש סביב. ובזה יתבאר הכל, שבעת הנס שנעשה עמנו עד זמן המן הרשע אנתנו מזכירין כל הרשעים שעברו עלינו מימות עולם והקב"ה הפך מחשבותם הרעה, ולכן תיקנו לנו בברכה זו חמשה לשונות. א' הרב את ריבנו כנגד קין וכשתחשוב שלושה תיבות אלו הרב את ריבנו עם האותיות תמצא מכוון כמנין קין הבל שת. שנית, והדן את דיננו היינו מעשיו וכשתחשוב שלושה תיבות אלו והדן את דיננו תמצא כמנין עשיו ליעקב עם האותיות היינו מה שעשה עשיו ליעקב. שלישית והנוקם את נקמתנו היינו מפרעה שהשתקע בים וכשתחשוב שלושה תיבות אלו והנוקם את נקמתנו עם האותיות והתיבות עולים כמנין שנשתקע בים עם האותיות והתיבות. הרביעית והנפרע לנו מצרינו היינו מהמן הרשע וכשתחשוב תיבת מצרינו תמצא כמנין המן הצר עם האותיות. החמישית, והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו היינו לעתיד לבוא בגוג ומגוג שאו יתקצו כל האומות על ישראל והקב"ה ישלם להם גמולם בראשם ותיבת גמול עולה כמנין גוג ומגוג עם אותיות והכולל. ובזה מסיימים ברוך אתה ה' שאו יהיה השם שלם והכסא שלם במתרה בימינו אמן.

ובזה יתבאר מה שהתקינו אנשי כנסת הגדולה שיכולים לקרות המגילה שלושה ימים קודם ארבעה עשר שהוא עיקר זמן קריאתה היינו משום השלושה רשעים שהם קין, פרעה, עשיו, שקדמו להמן וכדי לזכור גם הנסים שנעשו לנו בימים הקדמונים תיקנו זמן קריאתה שלושה ימים דוקא קודם, ואפשר דזה הפירוש בגמרא דקאמר דילפינן מבזמניהם אחד עשר, שנים עשר, ומקשה הגמרא ואימא שנים עשר שלוש עשר ומסני שלושה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך קרא לרבותה, דהכוונה היא דיום אחד עשרה שתיקנו נגד קין היה ליחיד שנולד שת וכן יום שנים עשר שתיקנו נגד עשיו היה גם כן ליחיד ליעקב אבינו ע"ה אבל יום שלושה עשר שתיקנו נגד הנסים שנעשו לנו בימי פרעה שאו כבר היה זמן קהילה לכל שהיו בעצמם עם רב ולא אותם בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם לכך לא צריך קרא לרבותה שצריך לזכור גם זה בכל יום ויום. ועוד תקנו ביום חמשה עשר למוקפים לזכור הנסים שיעשה לנו בימי גוג ומגוג שאו נהיה מוקפים חומת אש סביב נמצא הכל נכון בסיעתא דשמיא. ואפשר לומר שזה הטעם שאמר דוד ברכי נפשי את ה' ולבסוף אמר הללויה, שהוא נגד חמשה רשעים אלו שפרע הקב"ה מהם והפך מחשבותם הרעה ואל יקשה לך שהמן וגוג עדיין לא היו בימי דוד מכל מקום ראה הכל ברוח הקודש, ולזה סיים שם יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם שבימי גוג ומגוג יכלו כל הרשעים, ואז ברכי נפשי את ה' שיהיה קריאת ה' ככתיבתו הללויה! ולכך לא אמר הללויה עד כאן משום שאו יהיה השם שלם. וידוע שתיבת הללויה הוא שם שלם שאותיות הללו הם נגד ה' אחרונה שעתה היה בסוד אדני שהוא דינא דמלכותא דינא, אבל לעתיד שיהיה הכל חסד אז תהיה בסוד הלל במקום אדני ומנין שניהם שוים.

ובזה נראה טעם נכון למה שאמרו בגמרא ששמות עשרת בני המן צריך שיהיו נכתבים זה על גב זה, וגם איתא בשלחן ערוך צריך לכתוב איש בראש דפא ואחר כך עשרת בני המן זה על גב זה וכל זה צריך טעם, והוא דאיתא במדרש ארבעה פתחו באף ונאבדו באף ואלו הן: הגתש ושר האופים ועדת קרח והמן, והנה אפילו שהמדרש חשיב לעדת קרח בכלל אלו, מכל מקום יש הפרש גדול ביניהם שעדת

קורה עתידים המה לעלות, וכבר התפללה עליהם הנה ואמרה ה' ממית ומחיה וכו' אבל אלו השלשה הנחש ושר האופים והמן ובניו כולם הם קליפה אחת מסטרא דנחש הקדמוני כידוע ולא יהיה להם תקומה למפלתם. ולזה כשתכתוב איש בריש דפא ואחר כך עשרת בני המן זה על גב זה תמצא בתם שלושה פעמים אף, והם איש פרשנדתא, הרי אף אחת ב' אספתא פורתא, ג' ארידתא פרמשתא. כנגד שלושה אלו שתחילתם אף ולא היה להם תקומה כלל כן גוג ומגוג לא יהיה להם תקומה במהרה בימנו אמן.

איתא במס' מגילה (דף י"א) רב נחמן בר יצחק פתח וכו' שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך ע"כ. אפשר לומר שבא לרמוז בפתיחה זו למה שאמרו רז"ל שהמן בא בעלילה למרדכי להשתוות לו כמו שעשה יעקב אבינו ע"ה שהשתחוה לעשיו אכן קרא כתיב והוא עבר לפניו זה השכינה, כלומר שהשתחוה לשכינה. עוד בא על ישראל משום שהשתחוה לצלם ועל זה אמרו רז"ל שכוונתם היתה שהשתחוה לציץ שכתוב עליו שם הויה שהיה מונח על הצלם. עוד בא לפקוד עליהם עון העגל אבל אמרו רז"ל ממה שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם מזה עדות לישראל שנמחל להם. בזה יתבאר שבא לרמוז בפתחא זה שלשה תיבות הנזכרים ראשונה, לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל שהוא ישראל סבא לולי השכינה שהיתה אז לפניו אזי חיים בלעונו. בקום עלינו אדם זה המן. אבל כיון שהשכינה שהיתה עמנו ובוזה ניצולנו. וכנגד שהשתחוה לצלם אמור יאמר ישראל לולי ה' שהיה לנו שהוא הציץ שהיה מונח על הצלם וכתוב עליו שם הויה אזי חיים בלעונו, ויבוא השלישי כנגד עון העגל יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו ואמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכו'.

כי איככה אוכל וראיתי ברעה וכו' באובדן מולדתי. צריך לדעת מהו הכפל הזה. פירש הרב מורנו ורבנו מעלת הרב משה הכהן טראב ז"ל כמה שאמרו רז"ל דהמן אמר לאחשורוש לעבדם ואחר כך כתב לאבדם, לזה אמרה אסתר ממה נפשך אם הפירוש לעבדם אפילו שאני איני בכלל עבדות כי אני מלכתא עם כל זה איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי שהיא העבדות. ואם הפירוש הוא לאבדם איכה אוכל וראיתי באובדן מולדתי ע"כ ושפתיים ישק.

והנה בזה נבוא לביאור מאמר התינוקות רק בקדים עוד הקדמה דהנה אם נאמר שפירוש הפסוק שאמר והוא עבר לפניו הוא עבר לפניו ואמר מוטב שיפגע עשיו בי ולא יפגע בבני, לפי זה לא היה למרדכי סמך שלא השתחוה להמן דאי משום שיעקב השתחוה לשכינה הא לימא דתימא והוא קאי על יעקב גופיה, ואם כן כמו שהשתחוה יעקב לעשיו כן ראוי למרדכי שישתחוה להמן. אבל באמת מוכח שנאמר והוא עבר וכו' קאי על השכינה, דאם לא כן ודאי שחטא יעקב אבינו ע"ה בהשתחיותו לעשו שהשתחוה לאל אחר ח"ו ואם כן איך אמרו רז"ל שלא ניצול אברהם אבינו ע"ה מן האש של נמרוד וחנניה ומישאל ועזריה מן האש אלא בזכות יעקב אבינו ע"ה ואיך שזכות אברהם וחנניה ומישאל ועזריה שלא רצו להשתחוה לאל אחר, היה גרוע מזכות יעקב אבינו שהשתחוה לאל אחר, שתיבת והוא עבר קאי על השכינה שהשתחוה יעקב אבינו לפניו, ולכן ניצולו כולם בזכותו וזה ברור, והנה זה היה ענין התינוקות עם מרדכי כי בראות מרדכי להמן שהכל משתחווים

לפניו, בתוך כך ראה שלושה תינוקות מיד רץ אחריהם ואמר להם פסוק לי פסוקך כי הנבואה תמיד בפי התינוקת ובקש מרדכי לידע אם לשמוע לעצת המן להשתתות לפניו או לא, ואמר לתינוק הראשון פסוק לי פסוקך, והנה נזרקה נבואה בפיו שיבוטל הגזירה ואמר הפסוק אל תירא מפחד פתאום כי לא יאונה כל און, והתינוק השני בשומעו זאת חרה לו שאומר מלחא בלי טעמא אחרי שאומר המן דברים של טעם בעצה נכונה לכל שומעיו להשתתות מכח שגם יעקב השתתות לעשיו, וכמו שיעץ המן למרדכי כן, לפיכך בא התינוק השני להרחיקו מעת המן ואמר עוצו עצה ותופר וכי רוצה לומר אותו דבר והעצה שיעץ לך המן להשתתות לו כמו שהשתתותה יעקב ובניו לעשיו זה לא יקום ותופר וכל כך למת, ואמר כי עמנו אל כלומר שאני התם בזמן יעקב שאז עמנו היה אל והשתתותה יעקב לשכינה ולא לעשיו אבל אתה אין לך ללמוד משם להשתתות לאל אחר כי אין עכשיו אלוה בקרבנו, והנה התינוק השלישי ששמע שחבירו דיבר דברי אמת וצדק חשב פן ואולי לא יסמוך מרדכי על אותם הדברים ויאמר שהרי שגם יעקב השתתותה לעבודה זרה שגילה לו חבירו ששם היתה השכינה מכל מקום חשב פן יאמר בלבבו מנלו, אם משום דכתיב והוא עבר לפניהם שמלת והוא קאי על השכינה, דילמא יטעה מרדכי לומר שמילת והוא קאי על יעקב עצמו שעמד לפני בניו שלא יפגע בם עשיו הרשע ולכן בא להגיד לו לבל יטעה, ואמר, ועד זקנה אני הוא דיקא, כלומר אותו הוא דכתיב והוא עבר לפניהם אותו והוא נאמר לו על ידי התינוק, על ואני הוא ולא יעקב ומנלו, אמר ואני אסבול ואמלט מאי ואמלט כלומר אמלט כמו שהצלתי לאברהם מכבשן האש ולתנינה וחביריו והכל היה בזכות יעקב ואם איתא שמלת והוא קאי על יעקב ובודאי חטא יעקב ח"ו בעבודה זרה שהשתתותה לאל אחר ואיך נצולו הצדיקים הללו בזכותו, אלא בודאי שלא חטא ומלת והוא תוזר על השכינה ועל כן אין לך לשמוע עצת המן ולפיכך בשומעו זאת שמח שמחה גדולה ואמר להמן שהוא שמח על בשורות התינוקות שבשרו אותו שלא ישמע לעצתו כי בודאי בשרו לו התינוקות מה שהוא האמת ע"כ תזכר דבריו.

באופן אחר פירש הרב הנזכר כוונת הפסוק הנך שוכב עם אבותיך וקם וכו' בהקדים תחילה לפרש כוונת הפסוק במזמור אסתר כמים נשפכתי והתפרדו וכו' היה לבי מדונג וכו' יגורו ממנו כל זרע ישראל כל המשך הפסוקים הנזכרים משוללי הבנה, ואגב יבואר מאמר רז"ל בתחלת המזמור אלי אלי למה עזבתני אלי בים אלי בסיני למה עזבתני ע"כ, וקשה וכי לא עשה לנו נסים כי אם אלו דווקא? אכן יובן במה שכתב במסכת חולין אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר, מכאן רמזה לנו התורה הגזירה והסתרת הפנים שיהיה בימי אסתר, ופירשו המפרשים ז"ל שלכך כתיב גבי אסתר אסתיר, לפי שאמרו רז"ל שכיסתה הקב"ה והסתיר את אסתר ונתן שידה במקומה וזהו ואנכי הסתר אסתיר ר"ל שתהא אסתר בהסתר מאחשורוש. והנה בזוהר חדש ובתיקונים מביא ענין הגזירה שהיה בימי אסתר בשביל שהמלאך השטן אתלבש בהמן לעשות נקמה בישראל בשביל ההיא קנאה שכיסתה הקב"ה את אסתר ומסר שידה במקומה בדמות שלה הטעם כי הרע לו לפי שכל ענינו הוא לערב קדש בחול טומאה בטהרה, וכאשר ראה שהקב"ה מנע את אסתר שלא ישתמש בה תול אתלבש בהמן וגזר גזירות רעות והפיל גורלות על ישראל לכלותם מעל פני הארץ, ומטעם זה אמרו רז"ל במגילה שעשה המן את

עצמו לאלוה כי אחרי שהמלאך ההוא היה בקרבו תפש אומנותו ונראה לי שכל זה גילה הקב"ה בתורה כאשר בא לגלות לנו הגזירה שיהיה בזמן אסתר גילה לנו גם כן כל עניינה וטעמה ואמר וקם העם הזה וזנה אתרי אלוהי נכר הארץ כלומר שבאמת יש אלוה נכר אותו המלאך אל אחר ברקיע השוא אשר לו אבל העם יקומו ויעבדו לאלוה נכר שבארץ שהוא המן שעשה עצמו אלוה, ומי גורם זאת ואומר הכתוב אשר הוא בא שמה בקרבו כלומר אותו המלאך אל אחר בא שמה דיקא, בקרבו כלומר שירד מרקיע השוא שלו ויבוא שמה בארץ והוא בקרבו של המן להתלבש בו לעשות נקמה בישראל וגזירות אכזריות ועל ידי זה יעשה עצמו למטה לאלוה ואז ומצאוהו צרות רבות ורעות, וכל כך למה ואומר ואנכי הסתר אסתיר כלומר שאנכי אעשה להסתיר את אסתר מאחשורוש וליתן שידה במקומה ועל ידי זה ירע לו ויבוא בקרבו של המן ויפיל גורלות על ישראל. ובזה תבין מה ראה הקב"ה לגלות למשה הגזירה הזאת בעת שהגיע זמנו ליפטר כמו שאמר הכתוב הנך שוכב עם אבותיך וכו' וקם העם וכו' ולמה לא גילה לו כשהראה לו דור דור וכו' אבל הענין שאמרו רז"ל במגילה כשהפיל המן גורלות נפל הגורל באדר שמת שמחה גדולה אמר נפל לו הגורל בירת שבו מת משה ולכן בהגיע זמנו ליפטר שהיה אז חודש אדר גילה לו דבר זה ואמר לו הנך שוכב עם אבותיך, ועל ידי זה מצאוהו רעיוניו שימלא לבו לגזור גזירות רעות על ישראל, כי היה לבו שמת ובטוח על מה שאמר הפסוק הנך שוכב עם אבותיך בחודש הזה. והנה האר"י ז"ל הקשה על זה שאיך יתכן שנתן הקב"ה שידה במקום אסתר, ואחשורוש לא נגע בה, ותירץ על דעת מה שכתב בזוהר הקדוש שכל אדם ואדם הוא מורכב מצד טוב ורע ושניהם מתלבשים זה בזה והם ממש כשני צורות של האדם ודומים זה לזה ונכללים כאחד, אלא שחלק הטוב נקרא לבוש וחלק הרע נקרא בגד מלשון בוגדים בגדו ואותו הרע נקרא גם כן שד המחטיא את האדם והוא היצר הרע שבקרבו וחלק הטוב הוא יצר הטוב שבו המרגיל את האדם לתורה ולמעשים טובים וזה שאמרו רז"ל בכל לבבך בשני יצריך יצר הטוב ויצר הרע ובשביל אותו חלק הרע נקנסה מיתה על הבריות, כי אילו לא היה אדה"ר חוטא היה משתייר כולו טוב אבל אחר שחטא ונתערב טוב ברע נקנסה עליו מיתה על ידי שהוא נקבר בקבר בעפר הארץ נרקב הרע והטוב מונח במקומו והוא ענין הקבורה בארץ כמו שכתב מזה גם כן האר"י ז"ל והיו מרדכי ואסתר יודעים להשתמש בשם המפורש ולחלק הרע מן הטוב וכן עשו והפרידו החלק הרע הנקרא בגד ושד מן אסתר והיה נראה כאסתר ממש וכצורתה ועם אותו חלק הרע היה מתיחד אחשורוש, והוא השידה שזניחה במקומה. כדוגמה דיוסף כאשר ראה אשת אדוניו ותתפשהו בבגדו רוצה לומר בחלק הרע הנקרא בגד כי מצד אותו חלק היה לה יכולת לתפוש בו ולא בחלק הנקרא לבוש כי לא ינח שבט הרשע על גורל הצדיקים או עשה יוסף גם כן פעולה זו ויעזוב בגדו בידה כלומר חלק הרע הנקרא בגד אצלה והיתה מחבקתו ומנשקתו, וקשה מה הנאה יש לה מזה, ועם האמור יובן כי סבורה היתה שהוא יוסף והכי דריש קרא ותנת בגדו אצלה והיתה מחבקתו ומנשקתו עד בוא אדוניו אל ביתו וכשבא אדונה עזבה את החביקות והגשיקות מאותו הבגד שלא תהיה נתפשה כזונה ולפיכך הרע לאותו המלאך אל אחר על זה אפילו שחלק הזה הוא אסתר מכל מקום הוא חלק הרע שלה אבל כונתו לטמא חלק הטוב שבה לפיכך הפיל גורלות על ישראל

כנודע. וידוע מה שכתב במס' חולין שיש לשפוך מן המים קודם שישתה מפני מים הרעים כנודע, ופירש רש"י ז"ל שמא שתה מהן עד וכאשר שופך מהם קודם שתיה היא התקנה שמסתלקים מים הרעים. מצתה זה שאמרה אסתר ברוח הקודש כמים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי רוצה לומר אני ממש נשפכתי כמים על הארץ ועל ידי מה נאמרה על ידי שהתפרדו כל עצמותי שנתפרדו ונחלקו עצמותי שהפרדתי חלק הרע מהטוב וזה היה ממש כמים הנשפכים כמו המים האלה הם נשפכים משום מים הרעים שבהם שנדבק בהם איזה עד ועל ידי השפיכה יש להם תקנה כן עצמותי ממש נפרדו ונחלקו ממני בשביל חלק הרע שהיה בי שנדבק בהם השד, והיה לי תקנה כי אותו חלק הרע הנקרא שד במקומי, להיטותו בחיקו של אחשורוש והטוב מנעתי ממנו ולפי ששני חלקים אלו טוב ורע הם תלויים בלב האדם שהם יצר הטוב ויצר הרע שבלבו כנוכח, והוכרחו עתה להפרד זה מזה לכך אמרה היה לבי כדונג רוצה לומר לבי שיש בו חלק הרע והטוב היה ממש כדונג שהוא מעורב בפסולת הרבה וצריך שיהיה נמס כדי שעל ידי זה נפרד כל חלק בפני עצמו כן היה לבי גם כן נמס בחוך מעי כי הפרדתי חלק הרע לעצמו וחלק הטוב לעצמו, ולכך יבש כחרש כחי שאין אני רק פלגא דגופא ולעפר מות תשפתני רוצה לומר בדבר זה שמתני ממש כמו שמשימים המת בקבר בתוך עפר שכל הפעולה והקבורה בעפר היא אינה אלא לבלות הרע שבאדם שיהיה הטוב מונח במקומו כנוכח. כן אני ממש עכשיו שנפרד ממני הרע, וכל כך למה ואמרה כי סבבוני כלבים רבים הוא אותו המלאך שכל מגמתו לטמא אותי במשכב אחשורוש ולכך עשיתי זאת. אספר כל עצמותי כמו שפירש רש"י אספר כאב כל עצמותי רוצה לומר הכאב וצער מה שהגיע לי על ידי זה ומהו הכאב ואמרה המה יביטו יראו בי כלומר המה אותו מלאך וחבריו יביטו יראו בי שעשיתי פעולה זו והרע להם מאוד, ואם תאמר מה איכפת להו לכך אמרה יחלקו בגדי להם בגדי דיקא ר"ל שהרע להם שלא חלקו והפרדו להם לחלקם אלא חלק הנקרא בגדי שהוא חלק הרע הנקרא בגד ולא חלקי הטוב הנקרא לבוש. ולפי שכל מגמתם היה על הלבוש ולא עלה בידם. לכך על לבושי יפילו גורל כלומר בשביל חלק הטוב שנקרא לבוש בשביל זה הפילו גורלות עלינו לכלותינו מעל פני האדמה ואתה ה' אל תרחק ממני וכו' חושת לעזרתי כל כוונתי ה' לטובה אפי' שהטרחתי כבוד קוני בפעולת השמות. הצילה מתרב גפשי ר"ת המן מיד כלב יחידתי הוא אותו מלאך הנקרא כלב רע כידוע לידועי חן ולפי שנתלבש אותו מלאך בהמן בשביל פעולה זו לפיכך הצילה גפשי מהם. הושיעני מפי אריה הוא אחשורוש שהוא מלך כארי הושיעני שלא ישלוט בי ה"ו בחלק הטוב.

ואפשר שרמזה עוד בזה מה שכתבו תלמידי האר"י שהיו תלמידים שהיו משתמשים בפעולת השמות. וציוה עליהם רבנו האר"י שילכו למדברות והיה כוונתו שיאכלום האריות כי לא היה להם תקנה על חטא זה וכך היה. ולפי שאסתר משתמשת בפעולת שמות לכך אמרה הושיעני שיציל אותה הקב"ה מפי אריה אחר שהיה כוונתה לטובה, וזה שאמר אחר כך אספרה שמך לאחי שמך דיקא כלומר מה שפעלתי בשמות הקדושים אספר כל זה לאחי ולפיכך יראי ה' הללוהו כלומר אלו שיראים את ה' ואין משתמשים בשמות. הללוהו שעשה לי טובה כזו, והושיעני שעשיתי פעולה כזו ואמרה כל זרע יעקב יכבדוהו זרע יעקב דיקא, שהוא יוסף שבא מיעקב גם הוא עשה פעולה זו ונקט כל זרע יעקב שיוסף היה חביב עליו

מכולם. וגורו ממנו כל זרע ישראל ר"ל אפילו שאספרה מה שפעלתי בשמות מכל מקום גורו ממני שיש לכם לירא את ה' הנכבד והנורא ולא ללמוד ממני כי דוקא אני עשיתי כן שהשעה צריכה לכך.

והנה כאשר היתה הגזירה של אותו מלאך שנכנס בהמן, בשביל הפעולה שעשו מרדכי ואסתר חשבו שלא כדיון עשו הם, שלא היה להם להטריח את קונם, וזה שאמר הכתוב ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע וכו' כלומר מרדכי ידע בשביל מה הגזירה הזאת שהוא היה הגורם בדבר וכל כך למה, ואומר ויקרע מרדכי את בגדיו דיקא כלומר לפי שקרע והפריד חלק הנקרא בגדיו מאסתר ונקט בגדיו ולא בגדה בי כי גם בגדה קרוי בגדיו כי היא אשתו והיא חלקו וגם חלק הרע שבו שהוא חלקו ובגדיו ממש, ולפי שראה שעל ידו באה תקלה בישראל לפיכך וילבש שק ויצא בתוך העיר ויזעק וכו' והנה גם אסתר חשבה כי שלא כדיון עשתה וחסאה גורם לכל זה לפי שהיא נתונה בחיקו של אחשוורוש ואפילו שהפרידה חלק הרע לבד מכל מקום הוא חלקה ומתהניא מעבירה, ואחר כך ראתה ברות הקודש שאין בידה עון אשר חטא משני טעמים כי אפילו שהטריחה כבוד קונה בפעולת השמות שהוא חטא גדול מכל מקום למצוה יחשב, והא ראייה מיוסף שפעל כזאת והניח בגדו ונתן לה וה' נתן לו שכר גדול על זה כמו שאמרו רז"ל שנקרע הים בזכותו וינס ראה הים וינוס, וגם מטעם מתהניא מעבירה אין ראוייה לעונש כי אמרו רז"ל במס' יבמות גבי מעשה דייעל עם סיסרא ה' בעילות וכו' והא קא מהתניא מעבירה? אמר ר' יהודה כל טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים דקא שדי בה זוהמה, דאמר ר' יהודה בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. אומות העולם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. ולכן נראה לי כאשר באה אסתר אל בית עבודה זרה גסתלקה ממנה השכינה אמרה אלי אלי, אלי בים אלי בסיני למה עזבתני כי בהגיע לבית עבודה זרה להתרחק עם אחשוורוש הוצרכה לעשות פעולתה להפריד חלק ממנה ליתן בחיקו של אחשוורוש באותו פעם ראתה שנסתלקה ממנה השכינה וחשבה שזה משני טעמים הנזכרים לכך אמרה רבוננו של עולם למה עזבתני אם בשביל שאין לי לעשות פעולות כזאת בפעולות השמות והלא אלי בים אתה שקרעת לי את הים וכו' היה בשביל יוסף שעשה גם כן כזאת, ואם הטעם היא בשביל שחלקי מתהנה מעבירה אלי בסיני שעמדו שם כל הנשמות ועל ידי זה נפסקה זוהמתם אבל הגוים שלא עמדו על הר סיני לא נפסקה זוהמתם, ובודאי אין מגיע שום הנאה לחלקי, ומצד הטובה היא רעה אצלי משום זוהמה דקא שדי בי, אם כן למה עזבתני ע"כ. ג'אופן אחר פירש הרב יערות דבש ז"ל (דף לה.) כוונת המאמר הנזכר אלי בים אלי בסיני והוא מה שאמרו רז"ל על מאמר שאמרו רז"ל שאמרה שרה אחרי בלוצי היתה לי עדנה ואדוני זקן וה' אמר למה זה צחקה שרה וכו' ואני זקנתי היפלא מה' דבר. והרגישו רז"ל בשינוי הזה ואמרו דמותר לשנות מפני השלום, אכן לפי הפשט יש לומר כך דעיקר תמיהא יש כאן על שרה שאמרה אחרי בלוצי היתה לי עדנה, איך עלה בדעתה לצחק בשביל זה וכי הו' תקצר ח"ו על דבר זה? לכן נראה כי אמרו רז"ל נס שלא כדרך הטבע מראה עצמו כביכול כגבור כובש הטבע ומשדדו, לכן הכא שעשה נס חוץ לטבע עלה כגבור, אבל בעשותו נס דרך הטבע מראה עצמו כזקן, לכן במתן תורה שהיה בטבע הראה עצמו כזקן.

בוזה יתבאר כי שרה ידעה כי יש ביד ה' לעשות נסים, רק חשבה כי לעשות שני נסים כאחד איש ואשה זקנים ויולידו בן הוא נס נפלא חוץ מהטבע ואם כן צריך הקב"ה להיות נגלא כגבור ולא כזקן והיא בנבואתה ראתה ה' כזקן, וזה שאמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן כנוי לה' יתברך, זקן אני רואה אותו ואיך יתכן נס כזה ועל זה השיב ה' ואמר למה זה צחקה וכו' ואני הוא כביכול מדבר על עצמו שאני מתדמה כזקן, לכך היא מיאנה להאמין בנס זה, אין זה שאלה כי היפלא מה דבר, זהו אצל ה' בעל היכולת ונס זה נקרא בדרך הטבע לכן אני נגלה כזקן, ואם כן אסתר התפללה לה' למה עזבתני ובקשה מה' לעשות לה נס ולא ידעה אם הוא נס נפלא או לא ולכן אמרה ממה נפשך אם הוא שלא כדרך הטבע אלי בים, ששם נגלית כגבור עושה נס שלא כדרך הטבע, ואם הוא בטבע אלי בסניני, ושם נגלית כזקן בדרך הטבע גם עכשיו עשה אתנו כדרך הטבע ולמה זה עזבתני מכל וכל, ע"כ.

איתא במדרש תהלים (מזמור י"ט) על פסוק ה' צורי וגואלי צורי בים וגואלי בעמלק ע"כ. וקשה מה ענין זה לזה, פירש בס' אברהם את ידו במה שפירש הרב חלק שמעון ז"ל כוונת ילקוט בשלח וזה לשונו בשעה שעלו ישראל מן הים כינס עמלק את כל האומות ובא על ישראל, התפלל משה רבנו ע"ה עליהם ונשתתקו כל האומות כאבן ע"כ דברי קודשו. וקשה למה כנס את כל האומות וביאר על פי מה שכתב מהרי אלשיך ז"ל טעם שסירב הים ליקרע כי הים סובר מאחר שהקב"ה חילק העולם לשבעים שרים ושייר לעצמו ארץ ישראל שהוא הפנימי, והרי איתא במס' בבא בתרא אם אחד השכיר בית לחבירו מסר החיצונית ושייר הפנימית לעצמו יש לו דרך על החיצון דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין לו דרך, והים היה סובר שהלכה שאין להם דרך לפנימית, ואם כן ישראל שרוצים לעבור דרך הים ולבוא לארץ ישראל אין להם דרך ולכן הים סירב להיבקע והקב"ה הראה כדעת ר' עקיבא דאמר דיש להם דרך ע"כ דבריו ז"ל. ולפי זה אתי שפיר מה שאמר הכתוב ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו ויבואו בני ישראל וכו' דקשה למה היה צריך להרים המטה ולנטות את ידו? אבל לדרכינו, הנה נכון והוא דאיתא בכתבי האר"י ז"ל שרבי יוחנן בן זכאי ור' עקיבא היו תלויים בשני זרועותיו של משה רבינו ע"ה נמצא דר' עקיבא היה בידו של משה רבינו ע"ה ואיהו סבר דיש להם דרך, וזה שאמר ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו, שאתה נוטה את ירך דהוא ר' עקיבא דהוא תלוי בידך והוא סבר שיש להם דרך ובקעהו בודאי דשוב אין הים מסרב כנגדך, וזהו שכיונו במאמר שלת נא ביד תשלח, ביד ר' עקיבא דביד משה נתון ר' עקיבא דמה תועלת ביציאתם ממצרים דסגר עליהם המדבר וכדכתיב וארד להצילו וכו' ולהעלותו אל הארץ דתכלית היציאה הוא זה. ובוזה יתבאר והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, השתא זהו כוונת המאמר בשעה שעלו ישראל מן הים וראה עמלק דשם דרך לעבור גאולים כסברת ר' עקיבא מה עשה עמלק כינס כל האומות ובא למלחמה להראות להם שאין הדין כן שיש להם דרך ואפילו שקרע להם הים אפילו הכי אין הדין כן, רבי עקיבא יחיד הוא דסבר דיש להם דרך אבל התכמים חולקים עליו ואמרו דאין להם דרך ולעולם חולכים אחר הרוב דיחיד ורבים הלכה כרבים והלכה כר' עקיבא מתבירו ולא מחביריו ועל פי הדין אין להם דרך ולכן כינס כל האומות דהם סוברים דחולכים

אחר הרוב ואין להם דרך לעבור בארצם, ובמדבר הזה יתמו ושם ימותו ח"ו ע"כ דבריו.

ועל פי זה יחבאר כוונת הפסוק זכור את אשר עשה לך עמלק וכו' נקט לשון עשה שהוא לשון כנוס כמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה ובא לומר זכור בא מה שכינס לך עמלק לכל האומות לבוא עליך להלחם בדרך בשביל הדרך דאיהו וכל האומות סוברים שהלכה כחכמים דאין לך דרך לעבור ולכן דייק לומר בדרך. והר"י ז"ל כבר פירש שם, הא נמי שני פעמים אשר קרר בדרך, ובזה נאמנו דברי המדרש הנזכר דבא להודיענו כי שרו של הים ועמלק היו בסברא א' כדעת החכמים דאין להם דרך לכך הודאות לאל, צורי בים דהורה הלכה כר' עקיבא ומוה גמשך וגואלי בעמלק דכבר הורה כר' עקיבא ע"כ דבריו.

באופן אחר פירש הר הנזכר כוונת הפסוק זכור וכו' אשר קרר בדרך וכו' והוא במה שפירש כוונת הפסוק בירמיה ב' הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך בעת מוליכך בדרך... תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך, שבא לרמוז על פי מה שהובא במדרש בשלה היש ה' בקרבנו אם אין אמרו ישראל אם מהרהרים אנחנו בלבנו, והוא יודע מה שבלבנו נעבדנו ואם לאו נמרוד בו, מה כתיב שם היש ה' בקרבנו אם אין, מיד ויבא עמלק, משל לתינוק שהיה רוכב על כתפו של אביו, וראה חבירו של אביו, אמר לו ראית את אבי, אמר לו אביו אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי הריני משליכך ויבוא השונא לשלוט בך, כך אמר הקב"ה לישראל אני נשאתי אתכם על ענני כבוד ואתם אומרים היש ה' בקרבנו? לפיכך יבוא האויב וישלוט בכם מיד ויבא עמלק ע"כ. והשתא, זה מה שאמר הכתוב הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך שאמרת היש ה' בקרבנו וזה היה בעת מוליכך בדרך, הנמשל דומה למשל ממש, שהיה אביו מוליכו על כתפיו ושואל לעובר בדרך הראית את אבי כך הקב"ה מוליכך במדבר בענני כבוד ואתה אמרת היש ה' בקרבנו לכן תיסרך רעתך שבא עמלק כי על ידי זה ודעי וראי כי רע ומר מה שעשית עזבך את ה' אלהיך כי בכל מקום הוא רע ומר עזבך את ה' אלהיך אבל בעת שמוליכך במדבר הוא רע ומר ביתר שאת לעזוב את ה' בעת ההיא לומר היש ה' וכו'.

אלא דלסברא זו שבא עמלק על מה שאמרו היש ה' בקרבנו וכו', יש מקום לשאול לפי מה שכתוב בפרקי ר' אליעזר ר' פינחס אומר אחר ארבעים שנה רצה משה לומר להם לישראל זכורים אתם מה שאמרתם היש ה' וכו', אלא אמר משה אם אני אומר להם כך הרי אני מלבין פניהם והמלבין פנים אין לו חלק לעולם הבא. משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס אחד והכלב קשור בפתח ומביט בכל הנכנסים נכנס אהובו של מלך לגנוב מן הפרדס ונבת בו הכלב וקרע את בגדיו, אמר המלך אם אני אומר לאהובי למה נכנסת לתוך הפרדס שלי לגנוב הרי אני מלבין פניו אלא אומר לו הראית כלב שובב היאך קרע לך את בגדיך מיד הוא מביין. כך אמר משה הרי אני אומר לישראל זכור את אשר עשה לך עמלק ע"כ. והשתא נחוי אנן בהמצאה זו שעשה משה שלא להלבין את פניהם ורמוז להם ברמז על מה שאמרו היש ה' וכו' אבל אמרו חכמים דעמלק בא על ביטול תורה גם על עון המשקלות גם על תילול שבת כמו שאמרו רז"ל אף אם נאמר דהא והא גרמא, במה יודע איפה דעל עון היש ה' וכו' הוא בא לישראל אולי יאמרו על עונות

אחרים הוא בא ? ותכלית המבוקש לא יתקיים ולא יכון המשל של הפרדס, לכן נראה שמשה רבינו ע"ה דבר בצחות לשונו לכלול והוא במה שנודע דממה שירד הקב"ה בכבודו ובעצמו למצרים מקום הטנופת מזה נראה שאנחנו בנים למקום כידוע.

מעתה זה אומרו זכור את אשר עשה לך עמלק כדי שלא להלבין פניהם אמר זכור כמו שכתבנו למעלה שהיה כלב קשור שאמרנו במשל וכו' כך הם יזכרו מה שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין לכן בא עמלק, וכי תימה מה העיל המשל הזה והזכירה תזאת כדי להזכיר החטא של היש ה' וכו' ומאיפה נדע שבביל עון זה שיצמח מסיבות אחרות הנזכרים לזו דקדק משה רבנו ע"ה בלשונו לומר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך ושם דרך אראנו דהחטא היה בשביל עזבך את ה' אלהיך בעת מוליכך בדרך והוא כמשל האב המוליך את בנו על כתפו ואומר לעובר אורת הראית אבי וזה החטא שלך על היותך בדרך וזה היה בצאתכם ממצרים וזרי חדש יוצא דיציאתם ממצרים דמשם נראה שאתם בנים לי ואיך יתכן שתאמרו היכן אבי, וזה פליאה נשגבה ולכן בא עמלק ומזה יזכרו שעיקר ביאתו מעון היש ה' וכו' ולא האמינו באלהים וכו' ולפי זה אתי שפיר אומרו אחר כך אשר קרך בדרך ראינו כפול דהדרך הראשון קאי על חטא ישראל שעשו בדרך ובזה רמז הר' מהר"י דש"ן כי רע ומר, מר גימטריא עמלק ונכון, ועתה הוא על מה שעשה עמלק לישראל והאי לחודיה ע"כ דבריו.

והנה במס' שבת (דף ח') אמר ר' אלמלא שמרו ישראל שבת אחת לא שלטו בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתוב בתריה ויבא עמלק, ודקדק הר' פני יצחק זוטא דמה ענין ביאת עמלק לשמירת שבת אחרי דעמלק יצא מתמנע שלא קבלוה כשרצתה להתגייר לכן יצא ממנה עמלק דצערינהו לישראל, אם כן מה ענינו לשבת, ופירש על פי מה שאמרו רז"ל ששמאי היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת וכו' והקשה אטו תלל למה עשה היפר מזה ? אלא הפירוש הוא שישראל אוכלים בעולם הזה או בשכר שמירת שבת או בשביל קבלת גרים, ולפי דשמאי לא קבל גרים ודחפו באמת הבניו, לכן היה אוכל לכבוד שבת, אבל הלל מדה אחרת היתה בו שקיבל גרים ודי לו בזה לשכר עולם הזה, בזה יתבאר דעמלק בא ממה נפשך כשאין מקיימין שבת כהלכתה איך יגיע להם שכר עולם הזה, הא לא שמרו שבת, מה תאמר בשביל הגרים, אם כן למפרע לא עשו טוב שדחו לתמנע, לכן בא וציערינהו ע"כ, ועיין להר' בני יוסף מה שפירש בזה ומה שהביא משם אביו דברים נחמדים יעויין שם בס' אברהם את ידו ע"כ.

ובאופן אחר אפשר לענ"ד לפרש כונת המדרש שהזכרנו לעיל אילו לא מת משה יפה אמרת אבל עכשיו שמת משה ותלו אותו ואת בניו על העץ, והוא בהקדים מה שכתוב בגמרא דהיינו טעמא דנתחייבו ישראל כליה בימי הזמן, משום שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, והקשו וכי משוא פנים יש בדבר ? ותירץ הם לא עשו אלא לפנים וכו' רוצה לומר שבלבם לא קיבלו לאלוה אלא לפנים, וכתב הרב מורנו כמהר"ר אברהם ענתבי ז"ל בס' אהל ישרים (דף סח:): דאי אזלינן בתר המחשבה אין עליהם עון במה שהשתחוו לצלם אבל אי אזלינן בתר המעשה, אם כן שפיר ראויים ליענש והדרא קושיא לדוכתא וכי משוא פנים יש בדבר ע"כ, עוד נקדים מה שאמרו רז"ל דמה שנענש משה שלא ליכנס לארץ, הוא משום שסירב

בשליחותו של הקב"ה, וכתב הרב בספר אוהלים ז"ל בפרשת שמות וזה לשונו: באמת ראוי לידע דלמה נענש על שסירב, משום שרצה לחלוק כבוד לאהרן כיון דעל פי הדין מחויב לכבדו וא"כ למה נענש וחירץ עפ"מ שכתב בספר כנפי יונה, נשמת משה נאצלה קודם בריאת העולם ומצד המחשבה משה גדול מאהרן, והסכים הקב"ה שהמחשבה עיקר ומשה שסירב היה סבור דמעשה עיקר ולכך נענש, דהאמת הוא שהמחשבה עיקר, ושלא כדין סירב יעויין שם.

מעתה יען שהמן סבירא ליה דאולינן בתר מעשה וכיון שכן חייבים ישראל במה שהשתחוו לצלם ולכך חשב לאבדם בר מינן, לזה אמר לו הקב"ה שוטה שבעולם אילו לא מת משה ר"ל שלא נענש שלא נכנס לארץ ישראל אלא היה נכנס והדין עמו שסירב שליחותי דחלק כבוד לאהרן שהוא גדול ממנו מצד המעשה, אם כן נראה דאולינן בתר המעשה וחייבים ישראל שהשתחוו לצם, אם כן יפה אמרת אבל עכשיו שמת משה רוצה לומר שנענש ולא נכנס משום דסירב וכו' שמע מינה דמחשבה עיקר וכיון שכן, ישראל אין עליהם עונש דהם לא עשו אלא לפנים, וכיון שהוא רוצה לאבדם שלא כדין מחשבתו תחול על ראשו ותלו אותו ואת בניו על הפץ ע"כ.

ובאופן אחר אפשר לפרש לעניות דעתי והוא בהקדים מה שחקר הרב קול יעקב בענין התשובה דהיאך הקב"ה מקבל תשובת השבים ועובר ח"ו אלאו דלא יוכל בעלה הראשון וכו' כיון דקיימא לן אין אומרים לאדם חטוא בשביל חברך, ותיריך הרב ז"ל כיון דהוי פקוח נפש מותר לעבור וכו' יעויין שם. עוד נקדים מה שכתב בסוף פרק קמא דסוטה דמה שרצה משה ליכנס לארץ כדי שיקיים מצוות התלויות בארץ, ומה שלא נכנס כדי שיביא עמו דור המדבר כידוע. והשתא קשה וכי אומרים לאדם חטוא וכו', או כיון דאיכא פקוח נפש דבלאו הכי לא היו באים דור המדבר לעולם הבא אם כן אומרים לאדם חטוא וכו'. מעתה נבוא לעניננו. יען דהמן הרשע סבירא ליה דישראל אין להם תקנה בתשובה דהיאך יקבלם הקב"ה בתשובה ועובר אלאו דלא יוכל בעלה וכו', ואם כן חייבים הם ישראל ולכך רצה לאבדם בר מינן, לזה אמר ליה ה' אילו לא מת משה בחוצה לארץ אלא היה נכנס לארץ ישראל אם כן הוי דינא דאין אומרים לאדם חטוא וכו' ואם כן שפיר תוכל לחייב את ישראל. אכן עכשיו שמת משה בחוצה לארץ כדי שיביא עמו דור המדבר אם כן שמעינן שמפני פקוח נפש מותר והכי נמי ישראל יש להם תקנה בתשובה והוא שחשב עליהם לאבדם בסברא רעועה זו תשוב מחשבתו על ראשו ותלו אותו ואת בניו וכו' ע"כ.

באופן אחר אפשר לפרש בהקדים מה שאמרו רז"ל דהמן בא לעורר על מכירת הבכורה ליעקב דשלא כדין היתה והנה אמרו רז"ל דאי אולינן בתר מחשבה א"כ הבכורה ליעקב ואי אולינן בתר המעשה הבכורה לעשו, והנה ידוע מה שאמרו רז"ל תירוץ ליציאתם ממצרים קודם הזמן משום שהיו מחשבים בלילות כמה לשעברם והמחשבה נחשבת למעשה. והנה משה רבינו ע"ה סירב משום דסבירא ליה דקודם הזמן יצאו ולא אולינן בתר מחשבה, ומדראינן שנענש שלא יכנס לארץ מפני שסירב נראה דדינא הוא דאולינן בתר מחשבה ואם כן מכירת הבכורה כדין היתה והמן שלא כדין בא, לכן ותלו אותו וכו' ודו"ק.

באופן אחר יובן במה שתירצו רז"ל דמשנולד יצחק וכו' דאברהם לא קנה את הארץ בחזקה דדין בן נח יש להם, ובן נח אינו קונה בחזקה. וידוע מה שאמרו רז"ל דאי אמרינן דין בן נח יש להם המכירה של הבכורה כדין היתה דאין אונאה לגוי, ואם כן מדמצינו שנענש משה נראה שפיר דמשנולד יצחק מניין וסירובו שלא כדין היה דדין בן נח יש להם ואם כן מכירת הבכורה כדין לכן ותלו אותו ואת בניו על העץ ודוק כי קצרתי ע"כ.

באופן אחר אפשר לומר על דרך הנזכר במה שאמרו רז"ל משנולד יצחק מנינו, דאברהם לא קנה את הארץ משום דכתיב קום התהלך בארץ לאורכה ולרחבה והוי"ו להוסיף, ואם כן השבטים אין עליהם עון במכירת יוסף דקרא כתיב והתעמר בו ומכרו, והוי"ו להוסיף כמו שאמרו רז"ל הלא כסברתם. וידוע דצרת המן היתה בעון המכירה, לזה אמר אילו לא מת משה רוצה לומר אילו לא נענש על שסירב בשליחותו היה הדין עמו דעדין לא נשלם הזמן משום הוי"ו לחלק ואברהם קנה את הארץ וליכא למימר משנולד יצחק, א"כ יפה אמרת, שגם השבטים חייבים והוי"ו לחלק, אבל עכשיו שנענש נראה דבזמנם יצאו שחושב משנולד יצחק והוי"ו להוסיף והשבטים אינם חייבים על מכירתו לכן ותלו אותו ואת בניו על העץ ודו"ק ע"כ.

לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אמרו רז"ל אדם ולא מלך זה המן, כתב הרב מאיר שולטאן ז"ל פירוש כוונת אומרים ז"ל שכל שנאת המן היתה בשביל הבכורה שלקח יעקב מעשיו זקנו ואפילו שלקחה יעקב אבינו ע"ה קנאה ממנו הגה בא טעון דהמכר בטל לפום דינא משום התחלתו באונס כמו שאמרו רז"ל שאחזו בולמוס לעשיו, ואילו לא היה אוכל היה מת וסבירא ליה דכל שתחילתו באונס וסופו ברצון אונס מיקרי ואם כן המכר בטל, עוד נקדים מה שכתב רבינו האר"י זלה"ה בכוונת הפסוק זכור ה' מה היה לנו דבתורבן נהפך שם הויה ברוך הוא שהוא רחמים גמורים לשם אלהים שהוא דין יעויין שם. וקשה דמה כל התרדה הזאת והלא ישראל יש להם טענת מודעה, אכן השם יתברך יודע שעתידי המן לעורר עליהם על הבכורה, ואם ישיבו לו ישראל הדינא הוא רצון מקרי והמכר קיים, יאמר המן דשקר ענו, ולכך טרם מכה ציץ רפואה פרח. ממה שראינו שישב בדין עליהם בעת החורבן בעבור שעזבו את התורה, עם דיש להם טענת מודעה נראה דסבירא ליה דתחילתו באונס וכו' רצון מיקרי, ולכך נענשו וטענתו של המן הרשע בטילה ובזה נצלנו מידו. ובזה יתבאר לולי ה' שהוא רחמים שהיה בחורבן לנו שהוא גמטריא אלהים דמזנה מוכח דכל שתחילתו באונס וסופו ברצון רצון מיקרי כאמור בקום עלינו אדם ולא מלך זה המן שבא בטענה דאונס מיקרי כנזכר, אזי חיים בלעוננו ה"ו וק"ל ע"כ.

ובאופן אחר פירש הרב הנזכר על פי מה שכתב הרב האר"י ז"ל דיש שנים עשר צרופי הויה וכל אחד בחודש אחד ובחודש אדר שהוא סוף כל החדשים הויה שלו בהפוך ממש, ובטענה זו עמד עליהם המן דהפוך הויה מורה על דין ולכך אמר וכל זה איננו שויה ליי סופי חבבות הויה בהפוך ובאה אסתר ואמרה יבוא המלך והמן היום ר"ת הויה ביושר ובזה הפכה טענתו ואמרה הויה ביושר ע"כ. ובזה פירש הרב בירך יצחק ז"ל על פי מה שכתבו רז"ל אשריהם הצדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים, אזי להם לרשעים שמהפכים מדת

הרחמים למדת הדין שהמן הרשע בקש לעשות מדת הרחמים שהיא הויה ביושר מדת הדין שהיא הויה בהפוך אבל אסתר הפכה אותה ליושר ע"כ. וזה אומרו לולי ה' רחמים שהיה תחילה דין גימטריא "לנו" כמנין אלהים והפכה אותו אסתר ליושר כנזכר, אזי חיים בלעוני בקום עלינו אדם זה המן ע"כ.

ובזה פירש הרב ארץ צבי ז"ל מאמר הנזכר כי המן לא היה רוצה להיות מלך שמא כשיהיה מלך יהפוך לבו ולא יוכל להרע לישראל דלב מלך ביד ה', ולכן עד שלא היה מלך ביקש לכלות את ישראל ואחר כך יהיה מלך וזה שאמר המאמר הנזכר המן גימטריא המלך שחישב המן שיהיה מלך ולא אמר ביקש, שהוא היה רוצה לכלות ח"ו ישראל טרם שיהיה מלך, וזה שאמר דוד המלך ע"ה לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם ולא מלך כלומר שלא רצה להיות מלך, כדי שלא יטהר ה' לבו לטובה וזהו הפלא שהוציאנו מיד אדם. על כן שבת יתנו, לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם עד כאן דבריו.

ובזה יתבאר כוונת הפסוק ויהי בימי אחשורוש וכו' דקשה למה לא אמר המלך אחשורוש, ותו דרו"ל דרשו ויהי בימי לשון צער הוא אחשורוש וכו' הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אהובו והרג אהובו בשביל אשתו, וצריך טעם למה פתח בזה. אומנם לכאורה יש לחקור מה טעם הוצרך ה' יתברך לכל ענין אסתר הלא לב מלך ביד ה' ותכף כשהמן אמר לו יכתב לאבדם יהרג על זה או על פשע אחר ואיך הסכים אחשורוש להמן הלא לב מלך ביד ה'. אבל מה שאמרנו לעיל נראה, דאחשורוש לא היה כדאי לזה על אשר עבר עבירה וביטל בנין בית המקדש ונחלקה מלכותו כמו שאמרו רז"ל ונעשה בעל חטא ועל זה אינו ראוי שיהיה לבו ביד ה' אלא לענין זה אחשורוש כהדיוט גמור. ואפשר דהמן ברשעו רצה להטעות לאחשורוש דיבחן שהטוב בעיני אלהים לאבד לישראל מלבו דהלא לב המלך ביד ה' ולו חפץ ה' ורוצה בקיומם של ישראל יטה לב אחשורוש לטובת ישראל ואם ירצה אחשורוש כי בכל לבו רוצה לאבדם אות היא כי ח"ו ה' מסכים ורוצה לאבדם זהו רשעות המן ופחים טמן לו לאחשורוש וזה אומרו ולמלך אין שוה להניחם רוצה לומר למלך מלכי המלכים הקב"ה אין שוה להניחם ותבחן זה אם על המלך טוב יכתב לאבדם, אם ראה תראה כי טוב בעיניך ולא תסתפק כלל יכתב לאבדם, ואחשורוש שלא ידע כי אינו כדאי לזה עשה מבחן לזה בענין אחר כי שמא הממן הטא את לבו, לכן אמר ליה הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך וראה שבכל לבו רוצה לאבדם וסבר שהוא רצון אלהי. אבל באמת לא נתנו עליו הוד מלכות שיהיה לבו ביד ה' והוא בעל בחירה כהדיוט וזהו לרעתו, והיינו דאמרה לו אסתר המלכה כי אין הצר שוה בנוק המלך, דזהו לרעת המלך ועונש שתהיה בעל בחירה כהדיוט.

מסכת מגילה. מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר. פירש רש"י ולא יותר מחמשה עשר, והוא תמוה דמה בא רש"י ללמדנו? אכן פירשו ז"ל בהקדים מה שכתב במסכת פסחים לא כשאני נכתב אני נקרא, אני נכתב ב"ה ונקרא באדני. וזה בא לרמוז מגילה שהוא שם הויה שתיבת מגילה עולה גימטריא שלוש הויות. נקראת רוצה לומר בקריאתו אדני. וזהו ב"א ב"ב ב"ג ב"ד בט"ו שסך כולם עולה ששים וחמש כמנין אדני ובא רש"י ז"ל לפרש סדר כתיבתו ואמר לא פחות מאחד עשר

ולא יותר מחמשה עשר דאחד עשר ותמש עשרה עולה עשרים ושש גימטריא שם הויה שסדר כתיבתו הויה וק"ל.

ובזה פירש הרב יסוד האמונה כוונת הפסוק ממעמקים קראתיך ה' אדני שמעה בקולי, כלומר ממעמקי הלב שהוא במחשבה קראתיך ה' שהוא הויה אבל אדני שהוא שם אדני שמעה בקולי רוצה לומר שאני קורא בפי אדוני ודוק.

ובאופן אחר פירש הרב סמיכת חכמים (דף ז:): פירוש כוונת המשנה הנזכרת והוא בהקדים מה שכתוב במס' מגילה (דף ז:): וזה לשונו תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברות הקודש נאמרה שנאמר ויאמר המן בלבו וכו' אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכלהו שנאמר קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקיבלו למטה ע"כ. ודקדק הר"י דהוי ליה למימר הסכימו למעלה מה שקיבלו למטה ופירש הר"י ו"ל דקבלתם היתה לשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. שיהיה לכולם בשוה ימי משחה ושמחה דאם לא היו המתנות והצדקה איך יקיימו העניים את זה להיות להם ימי משחה ושמחה דאפשר שאין להם מזון אפילו סעודה אחת, מה גם מאי איכפת ליה להקב"ה בזכר הנס שימלאו כריסם ולעשות מזה תקון רב זכר לדורות, אלא עיקר הענין היה לשלוח מנות ומתנות לאביונים דהיינו צדקה וגמילות חסדים וזה הטעם של קריאת המגילה כדאיתא בגמרא הואיל ועיניהם של העניים נשואות למקרא מגילה, וכתבו המקובלים על פסוק פתוח תפתח את ידיך לענייך וכו' דכשאדם מקבל עליו בעולם הזה להשפיע לעניים מיד משפיעין לו מלמעלה ומסייעין לו להתזיק לו ברכה במעשה ידיו וזה נרמז בתיבת ידיך פירושה יודיך שההשפעה מלמעלה היא היו"ד כי המשפיע למעלה על עולם התחתון הוא שם אדני ומנהג לעולם כדכתיב אדני מעון אתה היית לנו בדוד ודוד כי שם אדני הוא המנהיג את העולם ומשפיע לעולם ולזה נרמז ביו"ד כי אלף ב"ית עד טי"ת הוא מספר מ"ה ואחר כך תכתוב יו"ד במלואה שמספרה עשרים בין הכל יהיה סך הכל ששים ותמש גימטריא אדני"י לכן קרינו יודך כי הפותח יד מלמטה ומקבל עליו לתת לעניים משפיעין לו מלמעלה על ידי היו"ד שהיא שם אדני וזה שאמר קיימו למעלה שפתחו להם שערי רחמים להשפיע להם ברכה עד בלי די מה שקבלו למטה לעשות צדקה וגמילות חסדים דהיינו לשלוח מנות ולתת מתנות לאביונים ע"כ דבריו ז"ל.

אשר לפי זה כוונת הפסוק בפרשת ראה לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיק האביון כי פתוח תפתח את ירך, והוא, דרוצה לומר, לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מלתת צדקה לאחיק האביון, כי עי"ז פתוח תפתח את ירך קרינו ביה יודך שמשפיעין לו מלמעלה על ידי היו"ד שהיא אדני שהוא המשפיע מכל מקום כאמור ודו"ק.

ובזה נראה לעניות דעתי גם כן לפרש מה שכתוב בס' דרך ארץ זוטא פרק ט וזה לשונו אהוב את העונה כדי שתמלא את ידיך, והלשון הזה הוא משולל ההבנה, אבל לפי האמור יבא על נכון, ובהקדים מה שכתב הר"י חיד"א ז"ל בספר יוסף לחק פרשת משפטים יום חמישי וזה לשונו: כי מי שהוא עניו יהיה מרכבה לשכינה וירבה השפע בעולם והוא יהיה צנור להמשיך השפע מלמעלה וגם יהיה צנור ושביל לחיות העולם ע"כ תוכן דבריו. וזה פירוש אהוב את העונה כדי שתמלא את ידיך, רוצה לומר שעל ידי שתהיה עניו תמלא את ידיך ר"ל תיבת

ידיך תהיה מלאה בוי"ו ותקרא יודיך שהיא אדני שעל ידה יבוא השפע מלמעלה
כאמור ודו"ק.

וגם כן נראה לעניות דעתי כוונת הפסוק בתהלים פרק ק"ד כולם אליך ישברון
לחת אוכלם בעתו תתן להם ילקוטון תפתח ירך ישבעון טוב. והוא. דרוצה
לומר כולם אליך ישברון לחת אכלם בעתו דכל העולם כולו עיניהם תלויים במי
שאמר והיה העולם לחת להם שפע וברכה וזהו על ידי שתפתח ירך קרינן יוד"ך
כלומר שתשלח להם שפע וברכה על ידי הוי"ד שהיא אדני שהוא משפיע לעולם
ועל ידי זה ישבעון טוב ודו"ק.

בחזון למה שלמדנו כונת המשנה. שהיא לרמוז שהמגילה נקראת לקיים משלוח
מנות ומתנות לאביונים וכמו שאמרנו לעיל שעיני העניים נשואות למקרא
מגילה ועל ידי זה יהיה להם השפעה משם אדני שהוא בגימטריא כל המספרים
אחד עשר חמש עשר שהם מספר ששים וחמש גימטריא אדני שהוא המשפיע.
והחיד"א ו"ל בספר כסא דוד (דף צ"ב:) סיים דאם יפתחו יום אחד עשר שאר
הימים יעלו במספר ד"ן ומעוררים הדין ח"ו ואם יותירו על הימים הנזכרים יום
ששה עשר יעלה הכל כמספר א"ף וח"ו מעוררים אף וחימה לכן על ידי זה יעלה
מספר הימים אדני שהוא המשפיע לעולם ומנהיגה כאמור.

ועל פי זה פירש הרב חיד"א ו"ל (בדף קנ"ז) כוונת הפסוק אחת דיבר אלהים
וכו' ובהקדים עוד מה שכתוב בגמרא אמר רבה לכולהו אית לתו
פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא וכו' וכתבו התוספות וזה לשונם דלשמואל
נמי אית ליה פירכא דהא רבא גופיה דדיש האי קרא לדרשא אחריתי כמו שכתוב
עליה בשבת ויתיצבו בתחתית ההר מכאן מודעה וכו' אף על פי כן הדור קבלה
כימי אחשורוש שנאמר קימו וקבלו קימו מה שקיבלו כבר, ותירץ דשפיר שמעינן
תרווייהו יעויין שם.

והנה כל זה שדרש הרב סמיכת חכמים ו"ל אם נדרוש קיימו למעלה וכו' אכן אם
נדרוש קימו מה שקיבלו כבר אם כן אנדא לה דרשת קימו למעלה ולית לן
ראיה דאסתר ברוח הקודש נאמרה אכן לדעת התוספות דרש"י תרווייהו, מעתה זה
אומרו אחת דיבר אלהים רוצה לומר אחת שהיא אסתר דיבר אלהים רוצה לומר
ברוח הקודש נאמרה והיינו מדכתית קימו למעלה וכו' וכמו שפירש הר"ם ס"ח קימו
להשפיע להם משם אדני וכו' וכי תימא דהא דרשינן קימו מה שקיבלו כבר וכקושית
התוספות, וליכא ראיה דברוח הקודש נאמרה, לזה תירץ שתים זו שמעתי כמו
שתירצו התוספות דדרשינן תרווייהו האחת כי עזו לאלהים שהתנהג עמהם במדת
הדין שכפה עליהם את ההר והיינו קימו מה שקיבלו כבר, וגם ולך ה' חסד כי אתה
תשלם לאיש כמעשהו. רוצה לומר כמו שהם קבלו עליהם לעשות צדקה כן גם
למעלה שילמו להם להשפיע להם משם אדני וזהו קימו למעלה וכו' ואם כן יש
ראיה ברורה שאסתר ברוח הקודש נאמרה אלו תוכן דבריו ו"ל.

איתא (במסכת סנהדרין בפרק חלק) מאי לשון רפידים ר' אליעזר אומר רפידים
שמה. ר' יהושע אומר שריפו עצמן מן התורה כשם שנאמר לא הפנו אבות
אל בני מרפיון ידים ע"כ. ויש להקשות מאי קבעי מאי לשון רפידים והדבר ברור
שזה שמה ואין טעם בשמות, ואם נאמר דהחקירה היא מעיקרא מה ראו על ככה
לשום שמה רפידים, אם כן הוא לא זו בלבד החקירה תחול עליה. דגם על כל

החגיגות שחנו בני ישראל ארבעים שנה במדבר האמורים בפרשת מסעי תפול הקירה זו. ועוד דאם התקירה אמת וראויה לעמוד עליה מאי קמהדר ר' אליעזר ואמר רפידים שמה וכגון דא לא נפלאת היא מהמקשה ועליה הוא דן, ור' יהושע נמי מאי קאמר שריפו ידיהם מן התורה, וקודם לכן לא מצינו שנקראה בשם אחר. ועוד מאי נפקא מינה בין ר' יהושע ובין ר' אליעזר ומאי דהוה הוה. אכן פירש הר' נשמת חיים ז"ל דרוש ב' לשבת זכור והוא בהקדים מה שכתב בסוף פרק במה מדליקין אמר ר' חסדא הני תלת מילי אשתני שמייהו הצוצרתא שופרא וכו' אמר ר' אלעזר אף אנחנו נאמר בבל בורסיף למאי נפקא מינה, לגיטי נשים ופירש רש"י בלשון אחר לענין שמו ושמה שם עירו ושם עירה דקיימא לן אם שינה פסול, וצריך לכתוב של עכשיו, ומינה הוכיחו גדולי האחרונים ז"ל דאם נשתנה שם העיר דמתחילה היו קוראים אותה בשם אחר ואחר זמן נשתנה שמה וקורים לה שם אחר דאין כותבין בגט אלא שם האחרון של עכשיו. והר' גט פשוט (דף פ"ב:) כתב על שם מרן ז"ל דיש חלוק דאף על גב דהוכחנו שעיר אחת שנשתנה שמה אין כותבין בגט אלא שם האחרון כמו שכתב רש"י ז"ל, על דבר זה היכא שנתגרשו היהודים מאותה העיר בין שם ראשון לשני דהוה ליה כנשתקע שם הראשון והוקבע שם שני ואין לכתוב אלא השני אמנם אם לא נתגרשו היהודים בין שני השמות אף על גב דבהמשך הזמן נשתנה שמה בפני העולם אין צריך לשנות בגיטין ממה שהיו רגילים כדאשכחן בסיגים וצובא דבהמשך הזמן נשתנו שמותם וקורים לצובא חלב עם כל זה כותבים צובא כיון דלא נתגרשו ממנה היהודים. אכן מזהרד"ך ומקור ברוך ז"ל נראין כחולקין על מרן ז"ל דלעולם אין כותבין אלא השם השני המפורסם עתה ולא השם הקודם עד שמחמת זה כתב להלכה דלענין הלכה ולמעשה ראוי לכתוב שני השמות יעוין שם. וכבר ידוע שאחר שחנו ישראל ברפידים על ידי שבשביל שרבו העם עם משה רבנו ע"ה נקרא שם העיר מסה ומריבה ונשתנה שמה, ומשום דהמקשה לא אסיק אדעתיה חידוש מרן שאמר בין נתגרשו ללא נתגרשו, דעל כורחיק לשאול הגיע, דמאחר דנשתנה שמה וקורא לה שם חדש מסה ומריבה על מה זה מהדר קרא ואמר וילחם עם ישראל ברפידים והוה ליה למימר וילחם עם ישראל במסה ומריבה, וככתוב בפסוק אחר כאשר נסיתם את ה' במסה ולא אמר כאשר נסיתם ברפידים כי על כורחך דן בדעתו דמאמר הכתוב וילחם עם ישראל ברפידים, לא בא להזכיר מקום המלחמה אלא רמז הוא דקא רמז על סיבת ביאתו של עמלק על איזה עון בא, ולהכי קבעי מאי לשון רפידים ואיזה עון נרמז בו, ובא ר' אליעזר וקאמר דלא כמו שאתה סבור שאין רפידים שם העיר מחמת שגוי, דהן עוד היום רפידים שמה כיון שלא נסעו משם ישראל בין השמות וכחידושי מרן ז"ל. ור' יהושע חולק עליו וסבירא ליה כסברת מהרד"ך והר' מקור ברוך ז"ל דאין חילוק בין נסעו ללא נסעו ולעולם אין כותבים אלא השם השני, ורפידים אינו שם העיר אלא שרפו ידיהם מן התורה לכך נכתב רפידים כדי לרמוז לזה עד כאן דבריו יעוין שם.